

Zen tükrök

17. szám
2019. ősz

*Özlábgalóca
Az élet vallása
Számo-ló
Létra és kötél
Origami*

*Mitől zen a művészet
A bölcs banjánfa
Hányféle gondolkodás van?
A digitális galaxis guruja
Egyetemes buddhizmus
Zöld Dharma*

A szertartás utáni Dharma-beszélgetés közben

Tiszta tudat, tiszta gondolkodás, tiszta cselekvés

Zen tükör

A Zen Tükör Magazin
a Tan Kapuja Buddhista Egyház
Zen Közösségének lapja

17. szám

2019. ősz

Megjelenik alkalmanként

A kiadásért felelős
A Tan Kapuja Zen Közösség apátja,
Dobosy Antal

Főszerkesztő:
Dobosy Antal

Szerkesztőbizottság:
Károlyfi Judit
Sallai Zoltán
Szeremley Anett
Szeremley Levente
Tátrai Tibor

A szerkesztőség címe:
A Tan Kapuja Zen Közössége
Zen Tükör szerkesztőség
1098 Budapest,
Börzsöny utca 11.

A nyomdai előkészítést
Dobosy Antal végezte

A lap a PRINTPIX NYOMDÁBAN
készült (www.printpix.hu)
Felelős vezető: Szakáll Tamás

ISSN 1218-0726

通玄峰頂人是人間
道眼望物滿目青山
蘇軾高士中書

Dobosy Antal

Az első harminc év

Harminc évvel ezelőtt, 1989-ben alakult meg az első zen közösség Magyarországon. Harminc évvel ezelőtt, 1989. novemberében rendeztük meg az első egyhetes zen elvonulást, intenzív zen gyakorlást, és akkor tanultuk meg azt a koreai kifejezést, hogy „*jong meng dzsogn dzsin*”, ami magyarul „ugrásra készülő tigris”-t jelent. Ekkor alakult meg az a zen közösség, ami jelenleg A Tan Kapuja Zen Közösség nevet viseli, és A Tan Kapuja Buddhista Egyháznak megalakulásától fogva tagközössége. Az elvonulást Uszón, az akkor még „Kőrösi Csoma Sándor Uszó Alkotóház” néven működő elvonulási házban tartottuk meg, ahol hárman, együtt Mireisz Lászlóval és Takács Lászlóval, 1985-óta élünk és dolgozunk. Az elvonulást két lengyel Dharma tanító, Do Am szerzetes és Pavel Karpowicz vezette, akiket 1989. szeptemberében ismertem meg a Buddhista Misszió által rendezett EBU (European Buddhist Union) konferencián. Az elvonulás végén, a lezáró Dharma-beszélgetésen határoztuk el, hogy mi, akik az elvonuláson résztvettünk, egy gyakorló zen közösséget alakítunk. A közösség vezető tanítójának Do Am szerzetest kértük fel, apátjának pedig engem, Dobosy Antalt, választott a közösség. Do Am és Pavel Karpowicz a lengyel Kvan Um Zen Iskola Dharma tanítói voltak, mely zen iskola a koreai csogje irányzat leszármazási vonalába tartozik. A Kvan Um Zen Iskolát az a koreai Szung Szán zen mester alapította, aki a koreai zent is megismertette a nyugati világgal. Zen központokat alapított Európában, Ázsiában, Dél-Afrikában és az Egyesült Államokban. Szung Szán zen mester meghívásunkra többször járt Magyarországon, legelőször 1989-ben. Előadásokat, Dharma-beszédeket tartott, és az őt kísérő szerzetesek, tanítók elvonulásokon ismertették meg a zen gyakorlatozókat a résztvevőkkel. Néhányan azóta is, ahogy én is, mint a közösség apátja, immár harminc éve, minden héten gyakorolunk együtt, és részt veszünk a közösség rendezvényein. Ebben az évben megemlékezünk az első magyarországi zen közösség megalakulásáról, és egy emléktáblát is elhelyezünk az uszói házon. Ez alatt a harminc év alatt mindazok, akik bíztak a zen meditációs gyakorlatában, a tudat megismerésére irányuló törekvésben, tapasztalhatták, hogy a zen gyakorlás nem könnyű út, de ha következetesen és kitartóan járjuk, az eredmények nem maradnak el. ☞

Tartalom

	<i>Bevezető</i>		<i>Történelmi háttér</i>
Az első harminc év • Dobosy Antal	1	35	Lászlók András • Gandhára és a nyugati buddhizmus
	<i>Zen Akadémia</i>		<i>Tanulmány</i>
A modern élet és a zen buddhizmus előadássorozat • Szeremley Anett	2	37	Dobosy Antal • Hányféle gondolkodás van?
	<i>Szellemi háttér</i>	30	Mireisz László • A digitális galaxis guruja
Az élet vallása • Dobosy Antal	7		<i>Esszé</i>
Egyetemes buddhizmus 1. –		4	Czéher György • A bölcs banjánfa
Mese a megvalósításról • Szeremley Levente	13	51	Dobosy Antal • Özlábgalóca
Egyetemes buddhizmus 2. –		49	Némethy András • Számo-ló
Mese a repülésről • Szeremley Levente	31	40	Sallai Zoltán • Kisebb írások
	<i>Művészet</i>	18	Jan Sendzimir • Zöld Dharma
Origami – A papírhajtogatás buddhista művészete • Némethy András	26		<i>Irodalom</i>
Hét haiku • Némethy Krisztián	50	12	Törzsök Bálint • Négy zen kóan
Mitől zen a művészet? • Szeremley Anett	44	46	<i>Megemlékezés</i>
			Hagymási Tamás • Gárdonyi Géza

Szeremley Anett

A modern élet és a zen buddhizmus előadássorozat

Tavasszal a Zen Akadémia nyolc alkalomból álló előadássorozatot hirdetett a modern élet és a zen buddhizmus témakörében. A műhelyek nyitottak voltak, a felvezető előadások után lehetőség volt együtt kibontani, megbeszélni a témákat.

Bizonyára többünket foglalkoztatnak olyan kérdések, mint: Hogyan működünk, hogyan hozunk létre életterünkben kívánatos és nem kívánatos helyzeteket, tudatállapotokat, hangulatokat, eseményeket?

Azt is szeretnénk tudni, hogyan működünk, milyen értékeket tartunk fontosnak, melyek azok az erények, elvek, amelyeket szeretnénk, hogy az életünket jellemezze, vezérelje. Ez a kutatás és gyakorlás fontos része a megvalósításnak a szellemi úton.

Hogyan értelmezzük és alkalmazzuk a zen hagyományos tanításait, a modern világban? Milyen szemléleti és gyakorlati módszerek segíthetik a megvalósítást?

Többek között ezekkel a kérdésekkel foglalkoztunk a műhelymunka során. Az érdeklődőknek lehetősége volt bepillantani a zen buddhizmus szellemi háttérébe, a meditáció módszereibe, a modern világ problémáinak tudományos és buddhista szemléletű megközelítésébe, egyes önismereti és művészeti módszerek alkalmazásának lehetőségeibe a szellemi úton.

Az első előadást Dobosy Antal tartotta a zen buddhizmus és a modern világ címmel. Előadásában rámutatott arra, hogy mára a világunk gyökeresen megváltozott a mintegy 1000 évvel ezelőtti állapotokhoz képest, amikor a zen buddhizmus kialakult. Megváltozott a világ, megváltozott az ember is benne. A felelősségünk is más lett. Már nem csak lokálisan hatnak a tetteink, hanem globálisan is. Rajtunk múlik, hogy felismerjük ezt a felelősséget. Ez a szemlélet nem idegen a buddhizmustól, de aktualizálni kell.

A második előadáson Tátrai Tibor a memetika és a zen címmel, érdekes slide-ok segítségével járta körül a témát. A fajok eredete című könyvével Darwin megteremtette az élővilág kialakulásával és fejlődésével foglalkozó kutatások alapjait, melyek elvezettek a gének felfedezéséhez. Richard Dawkins: Az önző gén című könyvében a gének szemszögéből vizsgálja az élővilág folyamatait és felveti, hogy a tudati működésben is léteznek a génekhez hasonló replikátorok, melyeket mémeknek nevezett el. Susan Blackmore az Ébredés a mémálmából című írásában azt állítja, hogy tudatunk állandóan mémekkel van tele és a tőlük való megszabadulás egyik módja a zen meditáció.

A harmadik előadás során Szeremley Levente a repülés tudományába kalauzolt minket. No, nem az aerodinamika alapjait sajtáthattuk el, hanem arra a tudati attrakcióra mutatott rá és vázolta fel természettudományos analógiák

segítségével, hogy a repülés buddhizmusa az életet nem szenvedésnek tekint, hanem a benne rejlő lehetőségek kibontakoztatása által a megismerés kalandjának. Ennek modellje a siklóernyős repülés. Nyitott kérdés, hogy mitől buddhizmus a repülés koncepciója és mi indokolja ezt a radikális újraértelmezést?

A negyedik előadáson Dobosy Antal a meditáció különböző fajtáit, a gondolkodásmódok sokféleségét és a zen régi és aktualizált alapelveit tárta elénk. Rámutatott arra, hogy ha egy adott világszemlélettel nem oldható meg egy probléma, akkor világszemléletet is kellene tudnunk váltani. A modern világban különösen fontos a globális, az értés alapú, a mai tudományok eredményeit is magába foglaló gondolkodás, a kutatás, keresés és út alapú szemlélet.

Ötödik alkalommal Tátrai Tibor előadását hallgathattuk meg a mónok, a globalizmus, és a buddhista közgazdaságtan témakörökben. Mérő László: A pénz evolúciója című könyvében felveti, hogy a gazdasági életben is léteznek a génekhez és a mémekhez hasonló replikátorok, melyeket mónoknak nevez és amelyek a gazdasági élet robbanásszerű fejlődését idézik elő. Ez az alapja a kapitalizmus és a globális világgazdaság kialakulásának. A mértéktelen fejlődés egy világgatasztrófa irányába mutat. Sokan keresik a kiutat ebből a helyzetből, amelyre egy lehetséges megoldást mutat fel a buddhista közgazdaságtan. Kérdés, hogy van-e reális alternatívája a jelenlegi, állandó növekedést követelő gazdasági folyamatoknak.

A hatodik előadáson Szeremley Levente a repülés négy nemes igazságát tárta elénk, szemben a szenvedés nemes igazságaival: „Az egyetemes buddhizmus tételezése után új al-

kalmazást hozunk létre: a négy nemes igazság ezúttal az Élet fenntartásának és kibontakoztatásának alapelveit fekteti le”. Az előadás során többek között kifejtette ezen új alkalmazás mibenlétét, mint például a repülés szabadsága a vágyak uralásában rejlik. Az ember metafizikai alapállása a pilóta helyzete a siklóernyőn. A meghaladó bölcsesség tudatállapota (az önmeghaladás, a felülemelkedés, a rátekintés) a stratégiai döntések bázisa.

Hetedik alkalommal Czéh Kata vezetett be minket a pszichodráma világába és az integrált szemlélet alapjaiba, mely a modern önismereti módszereket és a hagyományos szellemi gyakorlatokat, (pl.: meditációs technikákat) egyaránt fontosnak tartja a test a tudat és a psziché egészsége szempontjából. Ezúttal rendhagyó módon körben ültünk le a teremben, és egy mikro helyzetgyakorlattal megjelenítettük a pszichodráma világát, hogy mindenki „képbe” kerüljön. Az önismereti szintünk meghatározza a megvalósítást a szellemi úton, ez a módszer segít integrálni a „multiintelligens” személyiséget, és feltárni a tudat árnyéktartományait, hogy végül teljesebb életet élhessünk.

Nyolcadik alkalommal Szeremley Anett tartott egy előadást, a művészetek és a zen címmel, szemléltető eszközök és diák segítségével, melyben kibontotta a gyakorlás általa meghatározott kategóriáit a belátás, az érlelés, a nemesítés stádiumait, a zen művészeti és a hétköznapi élet szellemi gyakorlatainak tükrében. Alkalmanként megálltunk, hogy időzzünk a kérdező tudatban, majd átutaztunk a zen stílusú japán művészetek, nagyobb hangsúllyal a harcművészetek világán, és kipróbálhattuk a szumie festést. Végül Károlyfi Judit grafikai gyűjteményén szemlélődtünk.

Czéher György

A bölcs banjánfa

Az első zen kert kialakulásának története

Az apró fügemag héja megtört, és kevéske szikanyag segítségével megkezdte első nyújtódásait egy mangófa árnyékában. A banjánmagonc feltekintett az égre, az ég pedig nevetve borította el sugaraival, s csalogatóan hívta a magasba. Gyökerecskéi a talajba ereszkedtek möhön falva a nyirkos nedvességben feloldott tápláló anyagokat, a humuszos talajban levő szerves törmelékét pedig barátságos gombák tették számukra emészthetővé. Banján segítői voltak eszmélésének első pillanataitól, s társai maradnak majd a végső korhadásban is.

Néhány magonc testvérét korán elragadta a halál egy lezuhanó mangó vagy egy növényevő pusztítása során, némelyek pedig egyszerűen rossz irányba kezdtek el növekedni, s az esős évszak beköszöntével túl korán zárult össze felettük a lombkoronaszint, elzárva őket az éltető napfénytől.

Banján, történetünk hőse, azonban életben maradt. Talán csak első sejtései voltak helyesek, vagy csak szerencséje volt, de ő erősödni kezdett. A földön kúszó teste hamarosan elérte az évszázados mangó törzsét, ott, ahol azt egy éhes elefánt agyara csaknem végzetesen meggyötötte. A fa életerős volt, és kiheverte legszebb gyümölcsstermő ágainak elvesztését, de a pusztítás nyomán, mint egy ablakon keresztül áradt a fény az ifjonti banjánra. A világosság pedig hívta, csalogatta fel a magasba. Felkészült a mangó törzsén, ügyesen megkapaszkodva minden lehetséges helyen, míg nem feljutott a csúcsra. Szeretett volna tovább növekedni a fény felé, de teste gyenge volt még, s az öreg fa támasza nélkül ágai megtörtén hanyatlottak vissza a mangó illatú biztonságba. Erős szeretett volna lenni, hatalmas, egészen az élig nyújtózó óriás, nagyobb, mint öreg támasza, igazi fa matuzsálem. Ezen kezdett hát ügyeskedni, kísérletezni. Sűrű lombot növesztett, s alácsüngő légygököket. Kanyargó ágai összelelkezve körbefonták egymást, át meg átkarolva a mangó öreget. Olyan

lett, mint egy erőmű, amely a legkevesebb fényt, vizet, vagy ásványi anyagot is hasznosította, de egyre többet és többet akart. Ha megsérült, gyógyító gumival tömítette el sebeit, nehogy csak egy kevéske életnedve is veszendőbe menjen. Már nem csak felfelé növekedett a lombja, s lefelé erőlködött a gyökere, hanem a vékonyka, karcsú liántörzs elkezdett összenőni ágtestvéreivel, s egyre vastagodó csipketestén már egy fává serdülő élet mintázata bukkant elő. Ha egy szemlélődő megállt volna előtte, nem egy mangón kúszó folyondárra tekinthetett volna, hanem zavarba esve azon tűnődhetett, vajon milyen furcsa szerelem gyümölcse ez a félig mangó, félig fügefafa. Furcsa volt.

A Banján nem is értve teljességében hogy mit tesz, tovább növekedett, egyre jobban összenőtt testének csipkéjéből már csak tenyérynyi foltokon ütött át az öreg mangó ráncos és mégis megkopott törzse. Lombjának levelei pedig már eltakarták a fényt a mangó levelei elől. Az öreg már nem fejlődhetett tovább, hangja elhalált, s bár talán tudott volna még, mégsem kért segítséget az ifjútól, mert szerette az ifjú banján álmait és lelkesedését. Banján pedig amint a saját álmát, vágyait, diadalútját súgta-zúgta lelkesen, észre sem vette, hogy úgy megfojtja az öreg mangót, hogy az már haldoklik. Nem vette észre azt sem, hogy már nem lengte körül az édes mangó gyümölcs illata, hanem csak valami áporodott, termésképtelen korhadás szaga. Nem vett észre semmit, mert új tervével volt eltelve, feltalálta a törzsét oldalról is megtámasztó palánkgökökérzetet és a támpilléres törzset. Ezt akarta megvalósítani, ezért küzdött mindenről megfeledkezve. Tudta, ha ezt eléri, sokkal nagyobb felületen támaszkodik majd, és hatalmas földlabdából szerezheti a tápanyagot. Gyökerei belemarnak majd a föld csontjába, és távoli sziklákhöz horgonyozzák le a testét, melyet így nem fordíthat ki a helyéről semmilyen vihar vagy árvíz.

Ezen munkálkodott.

Aztán csoda történt.

Az öreg életének utolsó nekirugaszkodásával hatalmas mennyiségű termést érlelt, jóval azután, hogy az erdő többi fájáról már a földre hullottak a beérett gyümölcsök. Úgy tűnt, az agg mangó szeretne még utoljára vendégül látni mindenkit, aki valaha a lombja közt növekedett fel, vagy régről visszatérő lakomavendége volt. S mivel a szükség idején rendezett lakomának gyorsan híre ment, a vendégsereg sosem látott zsbongással ünnepelt. A dzsungelnek ez a kicsiny szeglete csak úgy zsongott az éhes rovarszárnyak zümmögésétől, a hálás madarak csivitelésétől és a degeszre tömött hasú állatok játékos kacajától. Oly boldog volt mindenki, hogy vidámságuk éneke túlszárnyalta Banján állandóan zengő munkadalát. Banján elnémult a meglepetéstől.

– Mi történik? Mi ez a hangzavar? - kérdezte az egyetlen lényt, akinek valaha is odafigyelt a szavára.

– Ünnepi lakomára hívtam őket, azért boldog mindenki, veled pedig szeretnék egy kicsit elbeszélgetni!

– Beszélgessünk, hiszen olyan régen nem váltottunk szót, talán susogó szellők évszaka óta, de áruld el nekem, hogy mit ünneplünk?

– Hamarosan meghalok, és szerettem volna utoljára látni mindenkit, aki kedves a szívemnek ...

– Meghalsz? Hát az hogy lehet? Még nem jöhetett el a te időd, hisz még fiatal vagy! - kérdezte döbbenetben.

– Ne törődj ezzel, örömmel hagyom hátra testemet a korhadásnak. Hidd el, könnyebb lesz így nekem. Itt az ideje, hogy nedvkeringésem megszabaduljon a szenvedéstől, és illóolajaim párafelhőjén megkíséreljek felszállni az örök világosságba. Nem tudom sikerrel járok-e majd, de azt biztosan tudom, azt akarom, hogy neked sikerüljön! Ma már tudom, jobban oda kellett volna figyeljek a benső hangra, ezt susogták eszmélésem kezdetétől kezdve a kis gombafonalak, és ezt zengték saját sejtjeim is, de sohasem hallottam tisztán. Vagy talán többet kellett volna fürkésznem az eget, hogy megfejtsem a nagy titkot. Ígérd meg nekem, hogy olyan fáradhatatlanul fürkészel majd a vi-

lágosság érintésére, amennyire csak képes vagy, s ahogy szépséges tested csipkepalotáját építgetted, amely annyira tetszett nekem. Fiamként szerettelek, és fiamként szerettem ezt a zsvajgó seregetet is. Segítsd őket te is!

Ezek voltak az utolsó szavak, amelyek elhagyták az egyetlen lény lombját, akit Banján valaha is szeretett.

– Mit tettem? – eszmélt fel az ifjú, amikor hirtelen észrevette, hogy a gyümölcstartó ágakon kívül már most elkorhadt az egykor olyan erős törzs. – Megfojtottam, hűvös közönnnyel megfojtottam, akit szerettem. Mi lesz velem, és mi lesz ezekkel itt? Örökségül egy csomó testvért kaptam, akiknek a nevét sem tudom, és egy titokzatos küldetést. Mit tegyek?

Az egyetlen dolgot választotta, amihez valaha is értett. Tudatosan átgondolva a helyzetet, elkezdett munkálkodni célja elérésén. Valami mégis megváltozott. Már nem csak magával törődött, fogadott testvérei üdvére is kellett cselekednie, már nem csak a saját szavát hallatta, meghallgatta mások szavait is.

S amint másokkal is törődni kezdett, meglepetéssel tapasztalta, hogy gyarapodni kezd felismeréseiben.

Egyszer egy gangeszi pápaszemes madár fészkelte arra az utolsó elhalt mangó ágra, amelyet féltve óvott az esőzéstől, és amelyet csodás módon a gombák sem korhasztottak el. A kicsiny fiókák épphogy kikeltek a tojásból, az ég felé nyújtogatták csupasz nyakukat. Rút kis jószágok voltak, és kérgük oly puha és sérülékeny, hogy rossz volt belegondolni. Mégis megkapó látványt nyújtottak, amint az eget fürkészték, hacsak az időjárás engedte. Nézték, ha nem volt túl meleg, vagy nem esett az eső. Ilyenkor anyjuk hasa alól kandikáltak ki, és csivítelve megosztották egymással megfigyeléseiket. Tőlük tudta meg, hogy éjszaka is világít a távoli égbolt, s a madárnép a csillagok és a hold fényét tanulmányozza órákon át, minden egyes éjszaka. Ő ezt még sosem tette. Az egész napi megfeszített munkától álmosan konyult le a lombja, de most felkeltették az érdeklődését a madarak, akik az eget járják. Nehéz volt fenn maradnia este, minden levélhullásnyi ébren létért keményen meg kellett küzdenie, és oly sokáig nem történt semmi sem. Aztán mégis. Életében elő-

szőr megpillantotta a csillagos égboltot. Soha többé nem mondott le erről a látványról. Ettől fogva gyakran lehetett látni álmosan kókadozva fényes nappal is, pedig nem volt híján a víznek.

Már nem volt magányos. Testvérei és testvéreinek a leszármazottai laktak seregnyien ágainak és gyökereinek menedékében, s az öreg mangó törzsének helyét pedig nem nőtte be. Ahogy a szorgalmas madár csőrök, rovarragók kihordták az öreg testének korhadékát, járatok egész rendszere keletkezett. Banján pedig vigyázta, megerősítette őket, hogy biztonságos lakhelyéül szolgálhassanak a testvérek számára.

Egy napon álmosan pislogott, mert egész éjszaka csillagképeket tanulmányozott, csodaszép piros gombakörre lett figyelmes. Tökéletes kört formáztak, és mégis oly különböző egyéniségek voltak egyenként. Mint a csillagok a csillagképekben. Elfogta a sóvárgás. Ha több banján palota lehetne, egy egész erdőnyi, mint a csillagok rendszere az égbolton. Mennyi mennyi testvérkének segíthetnének! Külön-külön apránként mindent és mindenkit megismerhetnének és ha megosztanák egymással a tudást, talán megismerhetnék az egész világot. És taníthatnák azokat, akik szintén meg akarják érteni a világot. Aki ért a nyelvükön,

azokat közvetlenül, akik nem, azoknak küldhetnének álmokat, és ha ezt sem értenék meg, akkor, mint valami erdei bábszínházban, kinöveszthetnék testükből a világrend csodáit. Aki meglátná eltűnődhetne, hogyan lehetséges ez, hogyan lehet ilyen egy erdő, akkor talán körbenézne ő is a világban, vagy felpillantana a csillagokra egy derűs éjszaka. Ha pedig éjszakánként már nézegetné az eget, talán eszébe jutna, hogy nappal is ott vannak, csak nem látszanak a „túl sok” fénytől.

Egyre másra teltek az ezer évek, és a kicsiny Banján összeölekezett a dzsungel többi fügefájával, és mint valamilyen élő pókháló, úgy szőtte át a világnak ezt a szegletét. Mikor belefogott a munkába még nem sejtette, hogy így lesz, de antennaként érzékelte és továbbította mások felismeréseit. Ha pedig valaki elakadt a kutatásban, csak ráült az összehurkolódott gyökerekre összehurkolt végtagokkal és máris egy világrend-bölcséleti erőműben érezhette magát, ha arra figyelt, amire a csillagok figyelnek.

A dzsungel érző lényei a bölcsesség ösvényére léptek, már csak kellett valaki, aki meghallja szavukat a csendben, aki átadja magát a világ tudásának, talán valaki az oroszánok nemzettségéből, talán valaki más.

Dobosy Antal

Az élet vallása

Ebben az írásban a buddhizmus néhány alaptanítását szeretném áttekinteni és kiegészíteni azokkal a gondolataimmal, melyek – véleményem szerint –, a mai modern gondolkozásnak megfelelnek, és egyúttal tudományos eredmények is alátámasztják.

Fontos, hogy a buddhista tanításokat, beleértve a zen tanításokat is, a mai kor szemléletének megfelelően megvizsgáljuk hogyan illeszkednek a mai tudományos ismeretekhez, és a hagyományos megfogalmazások mennyire felelnek meg ennek a magasszintű tudományos és műszaki ismeretekkel rendelkező kornak, de azt is, hogy a mai kor milyen kérdéseket vet fel, melyekre a buddhizmusnak, mint vallásnak, filozófiának és életszemléletnek választ kellene adnia.

A buddhista hagyomány és kommentárium sokszor tagadással, negációval fogalmazza meg a buddhizmus alaptanításait. Ha megnézzük az öt erényt (*panycsa síla*), ott is megtalálhatjuk ezt a megközelítést, például a *nem*-ártás, a *nem*-elvétele elvében, vagy a *nem*-kívánatos életvitel elkerülésének elvében. Ez a megközelítés a hangsúlyt arra helyezi, hogy mit ne kövessünk el.

Alaptézis a buddhizmusban a *nem*-állandóság is (*anitéja*), ami szintén negációval fogalmaz. Az állandótlanságról való tanítás a buddhizmus szinte legfontosabb alaptanítása.

Hasonlóan fontos alaptanítás, hogy nincs az egyén itteni életén túl, egy a személyhez tartozó lélek, vagy én. Nincs lélek, ami túléli az egyén halálát, vagy létezik a születés előtt is. Ez a buddhista *nem*-lélek (*anátman*) tanítása. Nem azt állítja, hogy nincs lélek – bár sajnálatos módon gyakran így szokták interpretálni –, hanem azt állítja, hogy nincs örök lélek. Az a lélek, amit a buddhizmus létezőnek ismer el, az egyéni étellel keletkezik, létezik, amíg élünk, és lényünk halálával megszűnik, velünk együtt hal el, mivel a lélek tudatunk működési formája.

A ugyancsak alapvető fogalom az üresség (*súnjátá*). Bár, így *súnjátá*ként, nyelvtanilag pozitív fogalom, mégis jelentése implicite tagadást

tartalmaz, utal arra, hogy valami nem létezik, valami nincs. Az üresség tanítása annak a felismerése, hogy azok a dolgok, amiket mi tapasztalunk – mint például a szék, asztal vagy bármi más –, tulajdonképpen nem rendelkeznek azokkal az attribútumokkal, amiket mi nekik tulajdonítunk. Ezek a tulajdonságok, attribútumok nem a tárgyhoz, a dolgokhoz tartoznak, hanem az emberi tudat rendeli a hozzájuk. Mi gondoljuk úgy, hogy a dolgokhoz tartoznak. Ez röviden a *súnjátá*, az üresség tanítása.

Alaptanítás a Négy nemes igazság is, ami egy nem kívánatos jelenségnek, a szomjnak (*trishná*), mint oknak a megszüntetésével kívánja megoldani a problémás helyzetet (*dukkha*). Ha meggondoljuk, ez is egy negatív megközelítés, nem más, mint a hibák kiküszöbölésének módszere. Ennek a szemléletnek a hangsúlyozása az akkori korhoz, a kor társadalmi problémáihoz kötődnek, melyeket a társadalmi berendezkedés, az akkori életvitel vagy élethelyzet vetett fel, és azok megoldását célozza.

A negatív megközelítéses gondolkozásnak sajnos hátrányai is vannak. Ha valakinek súlyos betegsége van, és sokat szenved, gondolhatja azt, hogy ha a szenvedéstől megszabadul, minden rendben lesz. De sajnos nem feltétlenül lesz így! Az által, hogy bizonyos szenvedésektől megszabadulunk – például, hogy a betegségből meggyógyulunk –, az életünk még nem feltétlenül rendeződik. Abból, hogy az embernek nem fáj semmije, nem következik, hogy az élete értelmes lesz. Ha egy okot, mely egy nemkívánatos élethelyzetet hoz létre, megszüntetünk, nem feltétlenül jár azzal, hogy az így létrejött élethelyzet megfelelő lesz. Nagyon magas szintű gondolkodásmódot igényel az, hogy csupán a megszüntetés módszereivel előre jussunk, és képesek legyünk felépíteni azt, amit szeretnénk. Nagyon sok embernek ez a módszer nem válik be. Legalábbis manapság.

Kívánatos volna a másik irányból is megközelíteni a buddhizmus tanításait, végiggondolni

azt, hogyan lehetne megfogalmazni a buddhizmus világnézetét, filozófiáját vagy a vallást, úgy, hogy nem negatívumokban gondolkozunk, nem tagadásokban, megszüntetésben látjuk a megoldást, hanem törekvésekben, állításokban, igenlésben és cselekvőben. Azt megnézni, hogy létünk kutatása mentén történő felismerésekből hogyan következnek a buddhizmus tanításai és állításai.

Így nem az *állandótlanságból* kellene kiindulni és hangsúlyozni, hanem azt felismerni, ami jelen van, és azt, ami bennünk a lényegi, és abból levezetni a buddhizmus téziseit. Így lehet, hogy az állandótlanság következményként adódik majd. És beszéljünk inkább arról, hogy mit tartunk lényegesnek, miben higgyünk, mit tiszteljük, és mit tartunk életünk értelmének!

A következőkben megpróbálom megfogalmazni azokat a meglátásokat és ismereteket, melyek annak a buddhizmusnak az alapját képezik, amit a modern tudomány is alátámaszt, és ami megmagyarázza azt is, hogy én matematikusként, természettudományos háttérrel, miként vagyok buddhista.

Az élet itt a Földön

Itt ezen a Földön emberek vagyunk, élőlények vagyunk, és élő szervezetek vagyunk. Ezért nagyon fontos, hogy megértsük, mi az *élet!* Az életből kell kiindulni, egyrészt azért, mert a saját életünk is ide tartozik, másrészt minden, amit csinálunk az az étellel kapcsolatos itt a Földön. Az élet nagyon érdekes, izgalmas jelenség, létező valóság, és mi ennek vagyunk a részei. Egyénileg is, közösségekben is, fajlag is, és még sokféle más módon is.

De mi is a földi élet tulajdonképpen? Az *élet* szó, egy filozófiai fogalomnak tűnik, elvont absztrakciónak, ami igazából nem mond semmi konkrétat. Azt gondoljuk erről a fogalomról, hogy ez a lények összességét jelenti, a lények közös tulajdonságát, vagy valami hasonlót. Ha ettől a filozófiai fogalomtól eltekintünk, azt látjuk, hogy itt, ezen a Földön, léteznek szervezetek és léteznek lények, beleértve a baktériumoktól egészen a csíkos egérig és beleértve az összes fajt, ami között természetesen ott van valahol az ember is. Ezeket mind élőknek tekintjük.

A biomassza, ami itt a Földön megjelent – amint azt a modern tudomány kiderítette –, tökéletesen egységes. Az élőlények olyan egységes elvek alapján épülnek fel, hogy ez egyszerűen csoda. A baktériumoktól egészen a csíkos egérig az élő szervezetekben azonos a genetikai DNS kódolási szisztéma, a nukleotid rendszer, a fehérjék felépítésének módja, a biokémiai alapstruktúrák és mindaz, amiből az élő szervezet felépül, egységes és univerzális.

A csíkos egérnek a fehérje szerkezete, amiből az állat felépül, a DNS-e, ami az örökítő anyagot tartalmazza, alapvető anyagcseréje, a sejtjeiben az energia felhasználási módja nagyrészt azonos az emberével is. Ez az azonosság arra utal, hogy a földi élőlények ugyanazon őstől származnak, és létezik egy közös építő elv, amely minden élőlényre igaz. Úgy kell tekinteni magunkra is, emberekre, hogy ennek az egységes élővilágnak vagyunk a részei.

Továbbá az is igaz, hogy ebben a földi létformában minden lény a másikat szolgálja, minden lény egy másiknak táplálékul is szolgál. Ez is egységes és univerzális.

Elképzelhető, hogy a tudomány a jövőben képes megoldani, hogy nekünk embereknek ne legyen szükségünk más élőlényre, de a földi élet eddigi története folyamán ez még soha nem volt így. Ha eltekintünk attól, hogy ez a másfél kiló aggyal rendelkező ember elviekben megoldotta már a mesterséges étkezést, sőt létezik laboratóriumban tenyésztett hús is, de az élőlények ma még, beleértve az embert is, nem tud létezni más élőlények nélkül. Az egész élővilág összefüggő. A fentiekben azonban sok minden következik! Így filozófiai és életmódbeli hozzáállás is.

Amikor a fenti gondolataimat Uszón egy öreg fenyőfa alatt először kifejtettem a nyári zen tábor résztvevőinek, azt mondtam: „örülök, hogy egy fenyőfa alatt ülhetek”, ez ugyan nem életszükséglet, csak a kényelmet jelenti a nyári melegben, de mégis kapcsolatban vagyok egy élőlényvel, most itt ezzel a fenyőfával. Ha az ember úgy gondolkodik, hogy egy egységes élővilágnak a része, már másképp látja a fenyőfát is. Így nem érzem annyira különállónak magam a többi élőlénytől. Itthon vagyok, barátok között vagyok, és nem idelátogató turistaként tekintek a körülöttem lévő világra.

Az élet igazi természete

Nagyon fontos, hogy megfigyeljük és megismerjük az egyéni élet minden vonatkozását, azt, hogy hogyan születünk, hogyan működünk, hogyan élünk. Az, hogy mikor kezdődik az élet, a fogamzással-e, vagy a születéssel, vagy a pete kialakulásával, vagy amikor a tojásból kibújunk, teljesen mindegy. Végül is van egy pillanat, amikor egy lény létrejön, mint önálló lény. Elkezdődik az élete, ami általában növekedéssel és bővülő élettevékenységekkel jár, aztán valamikor egyszer elkezd leépülni, majd megszűnik.

A születés, az élet folyamata és a megszűnés! Ez a keret gyakorlatilag minden lényre igaz ebben a földi élővilágban. Vannak nagy különbségek abban, ahogyan az élőlények születnek, tojásból-e mint a hüllők, spórákból, vagy más módon, és abban is ahogy leélik az életüket. A csikus egér egészen másképp él, mint egy baktérium, de abban egyformák, hogy egyszer csak megszületnek, majd élnek egy ideig, aztán egyszer megszűnik az életük. Annak, hogy az egyéni élet ilyen tulajdonságokkal rendelkezik, nagyon sokrétű következménye van.

Szung Szán zen mester sokszor hangsúlyozta, de a zen általában is központi kérdésnek tartja azt, hogy *születünk, élünk, meghalunk*, nem fontos az, hogy mi van az élet előtt vagy után. Nem foglalkozik azzal, hogy mi van akkor, ha az élet megszűnik, maga az élet a fontos, az ami *most* van.

Azt a tényt, hogy az élet véges, sokan nem képesek tökéletesen elfogadni, ennek nyilván meglehet találni az okát is. Vannak vallások ahol azt tanítják, hogy az emberi élet nem fejeződik be a halállal, sőt a buddhizmus egyes ágai is ezt állítják, holott a buddhai tanítások nem erről szólnak. Ezekben a buddhista irányzatokban jelen vannak más vallásokból hozott elképzelések is.

Ha az egyéni életet tekintjük, nyilvánvaló, hogy az más lények létezését feltételezi, azokra támaszkodik, már a létrejövés is más élőlények aktív közreműködésével valósul meg. Egy fajn belül az utódlás úgy történik, hogy vannak a szülők, akik a legkülönbözőbb szexuális aktus keretében megtermékenyülnek, elindítanak

egy új életet. Az életet átadják utódjaiknak. Ha nem volna az utódlásra ilyen igen erős motiváló erő, az a faj kihalására vezetne. Ez a motivációs erő sok élőlénynél azt is jelenti, hogy az utódot még sokáig óvja, neveli és tanítja.

A földi élet *minden esetben* más lények által jön létre. Ez még akkor is igaz, ha azt nézzük, hogy egy faj hogyan jön létre, a faj is más fajokból alakul, más élőlényeket feltételez. Élet nem keletkezik a semmiből. Kimondhatjuk, hogy az élet nem létezik az összes többi lény nélkül. Élet csak az életből következik. Életet csak élő adhat.

Ha az élet egyszer keletkezett, akkor azt fenn is kell tartani, szükséges további motiváló erő, valamiféle energia ahhoz, hogy fennmaradjon. Tenni kell érte, hogy legyen. Mert ha magára hagyjuk, ha nem teszünk semmit érte, akkor az élet megszűnik, elhal. Nem lesz! Tehát az élet egy olyan struktúra – úgy az egyéni élet, mint az életek összessége –, ami valahonnan energiát kap, és ezt fordítja a maga fenntartására, természetesen átalakítva a hasznosításhoz. A táplálkozás, a lélegzés, és az összes anyagcsere mind ide tartoznak. Ha nem lenne beépítve az egyéni életbe, hogy „muszáj” fenntartani, viszonylag hamar megszűnne, és elég hamar meghalánk.

A meditáció célját gyakran úgy szokták megfogalmazni, mint ahol megszüntetünk minden gondolatot, minden tudati tevékenységet, kiüresítjük a tudatunkat, megszüntetjük azokat a vágyakat, amik felmerülnek. Ez a megfogalmazás meglehetősen ellentétes az étellel, de a buddhista meditáció lényegét is félremagyarázza. Ha ezt tényleg megvalósítanánk, akkor nem mennénk el a boltba kenyérért, a kútra vízért és nem vennénk levegőt sem. Belátható, hogy az életet fenntartó erők és az evvel kapcsolatos tevékenységek igenis szükségesek.

Ezért fontos, hogy világszemléletünk jelentős súllyal tartalmazza azt az elvet, hogy tenünk kell az élet fennmaradásáért. Akarnunk kell, hogy létezzen! És meg kell találni hozzá a szükséges erőforrásokat! Ezeket egyrészt más lények biztosítják, hiszen más lényekkel táplálkozunk, másrészt mi is termelünk, és adunk olyan anyagokat, amiket meg más lények tudnak felhasználni saját életük fenntartására.

A modern tudomány eredményei, a modern gondolkodás az életről jelentősen hozzájárul

ahhoz, hogy a buddhizmus alapjait megértsük és elfogadjuk. De akkor van feladatunk is, történetesen az, hogy egyénileg is mindent megtegyünk azért, hogy életünket fenntartsuk, óvjuk, és azért, hogy a létezésünk folyamatos legyen, mindaddig míg az élet fenntartásának a lehetősége megvan. Levegőt kell venni minden valahányadik másodpercben, enni, inni kell minden nap. Ezek is fontos dolgok.

Mi következik mindabból, amiről eddig beszéltünk? A legfontosabb következmény az, hogy az élet érték itt a Földön. Érték az összes lénynek az élete, de érték az egyéni élet is. Nem úgy kaptuk ezt az életet, hogy nem kell semmit tennünk érte, mert szüleink is tettek azért, hogy létezzünk, így nekünk is feladatunk fenntartani és tovább adni.

Ezen kívül még sok minden más is következik a fenti elvekből. Például egyénileg szeretnék úgy élni, hogy jó legyen, kevesebb bajom legyen, azonban ennek a megvalósítása az én feladatom. Életem fenntartása kizárólag az én felelősségem, senki másé. Azonban van felelősségem a többi lény felé is, adok a világnak számtalan dolgot, amit fel tud használni más is, így az a többi lény fennmaradását is elősegíti.

Manapság az ember nagyon sokat hibázik ebben a vonatkozásban, mert inkább elvesz, ahelyett, hogy adna más lényeknek. Ez a hiba előbb-utóbb a mi életünket is veszélyeztetni fogja. Rá kell jöjjön az emberiség közös tudata arra, hogy összefüggést találjon a tevékenysége és a léte között. Az embernek kötelessége volna úgy gondolkodni az életről, hogy az véges, közös, fenntartandó, és létezése energiát, tevékenységet igényel a részünkről.

Az élet alapelvei

Mindezekből az is kitűnik, hogy az egyik lénynek rövidebb a másiknak hosszabb az élete, így a már említett csíkos egér esetleg csak két évig él, míg egy bagoly 100 évig, nyilvánvaló az életműködéseik különböző sebességük. Buddha az élet igazi természetét látta meg, ebből következett az élet és az élővilág változékonyságának elve. De ebből kell következzen az is, hogy ha az élet változás, akkor hogyan kell élni. És hogyan kell élni akkor, ha az egyéni élet véges?

Az élet egységes és egymásra vagyunk utalva, vagy inkább úgy mondanám, hogy együtt vagyunk élők, a többi élővel együtt. A többi élőlény nélkül nem élhetnénk mi sem. Ha így gondolkozunk az élővilágról és magunkat is beleértjük, akkor minden lény egyformán fontos lesz, egyikünk sem lesz fontosabb másoknál.

Az élet fontos feltétele az is – mint arról már beszéltünk –, hogy az egyéni életet erőfeszítéssel kell fenntartani, nincs magától, energia, tevékenység és szándék kell, hogy létezzon.

Ha mindezt összevesszük –, tudván, hogy ez, ami az élet működéséről szól, nem egy tudományos tétel, hanem elsősorban erkölcsi kérdés, és arról kell dönteni mi fontos –, akkor mindezek alapján, milyen világnézet fog felépülni? A fenti elveket figyelembe véve, hogyan kellene megfogalmazni egy Négy nemes igazságot? Vagy a Nyolcérteű ösvényt. Mik azok az alaptanítások, amelyek arra adnak útmutatást, hogy hogyan kell élni, hogyan kellene fenntartani az életet, mi az élet értelme, és így tovább. Ehhez milyen magatartás és szándék szükséges? A Négy nemes igazság arról szólna, hogy mit kell tennünk, hogy a létünk olyan legyen, amelyet szeretnénk.

A mai élet jellege, megoldottsága

Áttekintve az emberiség történetét, múltját és jelenét, már nem lehet azt mondani, hogy a szenvedés volna az uralkodó a világban. De a betegségek, az éhezés és a háborúk sem. Egy sor társadalmi probléma nem úgy jelenik meg a mai korban, mint ahogy ezer-kétezer évvel ezelőtt megjelent. A modern orvostudomány olyan fejlettséget ért el, hogy öregségben halnak meg az emberek, nem pedig betegségekben, fiatalon. Az életkor jelentősen meghosszabbodott, így a halál is kevésbé fenyegető ma már. Globálisan, az egész emberiséget tekintve, az éhezés sem olyan súlyos probléma. Szegény országokban sem általános, hogy éhen halnának az emberek, hiszen a gazdagabb országok – minimális szinten, de – ellátják élelemmel, segélyekkel ezeket az országokat. Vannak olyan országok, helyek, ahol súlyos a népegészségügyi helyzet, de ez mégsem a 7 milliárdos emberiség re jellemző, és az össznépeséghez képest az arány eléggé kicsi. A háborúk és más erőszakos cselekmények

is jelentősen kevesebb életet követelnek, mint akár ötven évvel ezelőtt. Kiszámolták, hogy az elmúlt ötven évben több ember halt meg háztartási balesetben, mint háborúban. Persze nyilvánvaló, hogy még ez is sok, és minden erőszakcselekményt jó volna megszüntetni.

Mai életünkben egészen más problémákkal küzdünk, elsősorban különböző egzisztenciális problémákkal kell szembe néznünk. Komoly probléma például, hogy nem tudjuk, mi ad értelmet egyéni életünknek, és ehhez hasonló egyéb gondokkal küzdünk mai élethelyzetünkben. Át kellene gondolnunk a buddhizmust úgy is, hogy a modern világ problémáira helyezze a hangsúlyt, ne pedig arra, ami kétezer évvel ezelőtt volt jellemző.

A kerék tovább lendítése

Az egyik feladat az lenne, hogy a buddhizmus szellemi háttérében az legyen a kiinduló alap, hogy mit tegyünk. Ne azt hangsúlyozzuk a Négy nemes igazságban, hogy mit nem szeretnénk, hanem azt, hogy milyen világot szeretnénk. Ne azt hangsúlyozzuk, hogy minden szenvedés, és annak mi az oka, hanem azt, hogy mi a boldog élet, és ahhoz mi szükséges. Milyen tárgyi feltételek, milyen szellemi képességek, milyen motivációk, milyen vágyak, és milyen érzelmi struktúra szükséges. Ha például egy értelmes életet akarunk létre hozni, akkor mit kell felépíteni, mit kell létre hozni, megtanulni, milyen képességeket kell kigyakorolni és mit fenntartani.

Ahogy az élet is működik. Hiszen az életnek is ilyen a természete. Ha nem teszünk érte, magától megszűnik. Fenntartani a nehezebb, és ez tevékenységeket feltételez a részünkről. A mi feladatunk, hogy rájövünk, mit szeretnénk, hogy mit tartunk értelmes életnek, és mi az emberi élet lényege. De az is, hogy rájövünk, mit kell tenni érte. És ha már rájöttünk, akkor akarjuk is azt megvalósítani.

Az elvek elfogadása után kitartó gyakorlás szükséges, hiszen ez nem könnyű út. Fel kell építeni képességeket, körülményeket, ismeretanyagot, gondolkodási struktúrát, irányultságokat, értékrendet, erkölcsi hozzáállást, érzelmi struktúrát, hajtóerőt, vágyakat, világszemléle-

tet, vallás és hitrendszer, szellemi struktúrát és érzelmi beállítódást! Csak így tud megvalósulni az, amit szeretnénk. Legyünk képesek motivációkat, vágyakat felkelteni magunkban, ami erőt ad, hogy az előbb említett képességeket megvalósítsuk, hogy aztán azokkal élni is tudjunk. A pozitív Nemes igazságokat mondjuk ki!

Buddha megvilágosodásakor tulajdonképpen ugyanezt láthatta meg, vagyis *az élet igazi természetét*. Minden, amit tanított, ebből a meglátásából következett.

De az is igaz, hogy a szenvedés megszüntetésének ígérete kiváló marketing fogásnak számított annak idején, amikor annyi sok szenvedő ember volt. Az ígéret, hogy a szenvedéseket meg lehet szüntetni, vonzó volt, és sokaknak vonzó ma is, és ha másért nem, már ezért is érdemes Buddha tanításaihoz folyamodni.

Azonban a buddhai felismerések a tudatban zajló folyamatokra is érvényesek. A tudati tevékenységek tökéletes analógiában vannak az élővilággal, az élőlényekkel és az étellel. A tudati tevékenységeket is más tudati tevékenységek tartják fent. Minden a tudatban jelenlevő folyamat nemcsak az életre támaszkodik, de élet jellegű, de nemcsak a gondolatok, hanem minden, ami a tudatban megjelenik. A tudatállapotok keletkeznek, léteznek egy darabig és megszűnnek. Ezeket a folyamatokat is valami táplálja, fenntartja. Ugyanazok az elvek érvényesek rá, mint az élővilágra. Mintha az egyik táplálékul szolgálna a másiknak, az egyik energiát adna a másik a létezéséhez. Meditációban, amikor sikerül megfigyelni őket, láthatjuk azokat a tudatfolyamatokat is, amik fenntartják például a félelmet, az előítéleteket, a gondolatokat, az aggodást, és az összes többi tudatfolyamatot. Az élet lényegéből és a fenti meglátásból már adódik a nem-én és az üresség tanítása is, hiszen ezek ugyanolyan tudati jelenségek, mint egy múltó gondolat, vagy az éhség érzete. Ezek az emberi tudat életjelenségei.

A modern vagy egyetemes buddhizmus képes választ adni a mai élet kihívásaira, ami egyúttal *a tan kerékének a tovább lendítése* is. Tevékenykedjünk a Tan Kerekének forgásban tartásáért, hogy az *élet*ről és az *életnek* szóló valóság, a buddhizmus, hatékony lehessen az emberiség nagy problémájának megoldásában is. ☞

Törzsök Bálint

Négy zen kóan

Reptér

Az öreg szerzetes úgy döntött, hogy bemegy a városba. Mivel a kolostor a városon kívül volt, mikor beért, először a reptérhez érkezett. Odament egy ott dolgozóhoz, rámutatott egy repülőre, és azt kérdezte:

- Megmondaná, hogy hova megy az a repülő?
- Madridba – felelte munkás.
- Nem jó, nem jó – csóválta a fejét a szerzetes.
- És az a másik ott?
- Az Philadelphiába – jött a válasz.
- Ez sem lesz jó. Na és amott? – mutatott a szerzetes egy gépre, amit éppen a hangárba vontattak.
- Az már sehova nem megy – mondta a munkás.
- Pompás! Pompás! A folyosó mellé kérek egy jegyet! – örvendezett a szerzetes.

Zokni

Egy napon egy csalódott szerzetes járult a mester elé, és így szólt:

- Mester! Köszönöm a tanításokat, de mióta itt vagyok, hitem csak fogyott. Most pedig elhagyom ezt az életvitelt.

Ezek után a szerzetes elköszönésképpen meghajolt a mester lába előtt, mikor is észrevette, hogy a mesteren felemás zoknik vannak.

- Mester! Felemás zoknik vannak rajtad – mondta.
- Nem, nincs – felelte a mester, mire a szerzetes megvilágosodott.

Négy Évszak

Egy napon híres tudós érkezett a kolostorba, hogy találkozzon a mesterrel. Miután köszöntötték egymást, a tudós elkérkedett, hogy ki ő, majd megkérdezte a mestert:

- Mit tanított a Buddha?
- A mester azt válaszolta:
- Azt, hogy hogyan folynak a folyók nyáron,

hogyan fagy a jég télen, hogyan nyílik a virág tavasszal, és hogyan hullik a levél ősszel.

A tudós értetlenül nézett a mesterre. A mester ezt látván így szólt:

- Megmutatom neked.

Felkelt ülőpárnájáról, és úgy tett, ahogyan folynak a folyók nyáron, ahogyan fagy a jég télen, ahogyan nyílik a virág tavasszal, és ahogyan hullik a levél ősszel.

A tudós mélyen meghajolt a mester előtt, és többé nem hagyta el a kolostort.

Joszan teendői

Egy nap új tanonc, Joszan, érkezett Gokjú kolostorába. Paraszti családból származott, így különösebb tudás, vagy tanultság hiányában rendszeresen alul maradt a vitákban társaival szemben, akik ezért sokszor kinevették.

Mivel szellemi dolgokban nem jeleskedett, így ő kapta a kolostor alantasabb munkáit.

Gokjú azt mondta:

- Joszan, pucolj wc-t!

És Joszan kipucolta a wc-t.

- Joszan, főzz rizst!

És Joszan megfőzte a rizst.

- Joszan, seperd fel az udvart!

És Joszan felseperte az udvart.

Egy közös meditálás alkalmával Gokjú felemelte tekintetét, és így szólt:

- Joszan, világosodj meg!

Szeremley Levente

Egyetemes Buddhizmus 1.

Mese a megszabadulásról

Egyetemes darwinizmus – egyetemes buddhizmus

A molekuláris genetika eredményei a darwini evolúció elmélet szempontjából is nagy jelentőséggel bírtak, mivel feltárták azokat a mechanizmusokat, amelyek az evolúcióképesség darwini feltételei mögött álltak. Kiderült, hogy mind a tulajdonságok átörökítéséért, mind pedig a fajok egyedeinek változatosságáért végső soron a DNS molekula felelős.

Ma már részletekbe menően ismerjük a DNS másolódási-, mutációs- és allél kicserélési mechanizmusait, amelyek a biológiai élet evolúcióképességének alapjait képezik. Időközben azonban olyan újszerű életformák kerültek a kutatások látóterébe, melyek működése nem molekuláris mechanizmusokon alapul, mégis a darwini elvekkel összhangban álló fejlődést mutatnak. Ezen életformák közé soroljuk például az emberi agy neurális hálózatának bázisán működő memetikai életet, a társadalmi közeg elemeiből szerveződő gazdasági élőlényeket, vagy éppen egy számítógépes rendszerkörnyezet informatikai élőlényeit. Mindezek nyomán felvetődött a gondolat, hogy a darwini elmélet – a működés mechanizmusaitól függetlenül – az Élet egyetemes tulajdonságát fejezi ki, és így a különböző anyagi hordozókon megszerveződött életformák tulajdonképpen egy általános érvényű rendező elv konkrét alkalmazásainak tekinthetők. Mérő László *Élő pénz* című könyvében egyetemes darwinizmusnak nevezi a génszelekciós evolúció elmélet replikátorokra megfogalmazott verzióját. A replikátor tulajdonképpen a gén fogalmának az általánosítása, amely az élő rendszerek szabályozásért felelős alrendszerét jelöli – vagyis azt a funkcionális egységet, amely a metabolizmus működési módjának meghatározásán keresztül döntő szerepet játszik a tulajdonságok átörökítésében. A biológiai életformákban tehát repli-

kátor a gén, a mentális életformákban a *mém*, a gazdasági életben pedig a *món*. A témához szorosan kapcsolódik Gánti Tibor chemoton elmélete, amely az élet szerveződésének elvét mutatja be a chemotonon, mint az élet minimálrendszerét megtestesítő molekuláris automatán. A chemoton modelljét Gánti rögtön általánosította, és *Az élet általános elmélete* című könyvében érvényességét kiterjesztette minden életformára. Világosan látta ugyanis, hogy az élet önszerveződési folyamatában a magasabb szinteken megjelenő élőlények ugyanazon működési elv alapján szerveződnek, vagyis az élet lényege nem egy konkrét mechanizmusban, hanem a szerveződés logikai struktúrájában ragadható meg.

Ma, a negyedik ipari forradalom idején, látva a világ mélyreható és egyre gyorsuló ütemű változásait, felmerül a hagyományos vallási rendszerek érvényességének a kérdése, hiszen ezek nem készültek és nem is készülhettek fel olyan problémák kezelésére, melyek az időközben kialakult globális civilizáció kísérőjelenségeiként jelentek meg. A kérdés úgy is felvethető, hogy a kulturális evolúció történeti képződményeiként létrejött memetikai struktúrák vajon túlélhetik-e természetes és adekvát környezetük mélyreható átalakulását, vagy pedig a biológiai élet mintájára szükségszerűen a kihalás általi megszűnés, ill. a teljes átalakulással járó adaptáció által kell, hogy eltűnjenek a porondról. A válasz magától értetődően az utóbbi, ha pusztán memetikai mivoltukban tekintjük őket, mindenki érzi azonban, hogy különbséget kell tenni a kérészerű divathullámok, valamint az egyetemesség igényével fellépő vallási rendszerek között. Az egyetemes darwinizmus logikáját követve feltehető a kérdés, hogy a vallási rendszereket tekinthetjük-e egy magasabbrendű elv konkrét alkalmazásainak, és ha igen, hol húzódik a határ az idő felett álló, egyetemes tartalmak, valamint

az ezekre épülő korszpecifikus, technikai jellegű elemek között? A kérdésfelvetés abból a megfontolásból indul ki, hogy az emberi lét két eltérő ciklusidejű replikátor szimbiózisán alapul. A genetikai replikátor evolúciója az emberi élet időléptékében lényegében stagnál, miközben a kulturális evolúció ma már számunkra is érezhető módon gyorsul (technológiai szingularitás). Mivel a memetikánk fejlődése, túlélésünk stratégiai eszközeként genetikai kontroll alatt áll, szükségszerűen hidat kell, hogy képezzen viselkedésünk idő felett álló, ösztönös meghatározottságai, valamint a civilizációs környezet dinamikusan változó feltételrendszere között. Megalapozottnak látszik tehát egy metafizikai értelemben vett létesülési folyamat keretében gondolkodni magukról a metafizikai rendszerekről is. A buddhizmusra vonatkoztatva a kérdés úgy pontosítható, hogy a szenvedéstől való megszabadulás projektjét tekinthetjük-e az egyetemes érvényű buddhista tanok hindu filozófiai környezetre való alkalmazásának? Ha igen, akkor nyilván másféle alkalmazások is elképzelhetők, akár olyanok is, melyek nem a tagadásra, hanem valamilyen pozitív tartalomra épülnek.

A metafizikai gondolkodás mögött végső soron a meditatív elmélyülés szubjektív tapasztalata áll. Miközben a tudatosság fokozatosan eloldozódik személyes világának esetlegességeitől, kapcsolatba kerül a tudat alapját képező egyetemes tudattartalmakkal, ill. megtapasztalja a meghaladó bölcsesség komplex látásmódját és szellemi tágasságát. Ezen belső utazás elbeszélésének mondhatni dimenziális nehézségei vannak. A formális logika kereteit meghaladó alanyi tudásra vonatkozó tapasztalatokat a vallások szükségszerűen kódolt formában, mitikus történetek és szimbólumok virágnyelvén mesélik el, ezáltal azonban a kulturális evolúció szereplőivé válnak, alávetve a születés, felvirágzás és halál életciklusának. Buddha tanítása illeszkedik az emberiség szakrális hagyományainak sorába, különlegessé teszi azonban az a sajátossága, hogy mondanivalóját nagymértékben függetleníteni tudta a korszpecifikus kulturális sajátosságoktól. Mint tudjuk, Buddha tudatosan tartózkodott egy önálló vallási-filozófiai rendszer

kialakításától, és filozófiai vetületben csupán néhány olyan alapvető, axiómaszerű megállapításra szorítkozott, melyek közvetlen összefüggésben álltak a megvalósítás szellemi praxisával. Tanításának ez a primordiális karaktere eleve az időbeliség fölé emelte, egyúttal pedig alkalmassá tette arra, hogy különböző irányú differenciálódási folyamatok bázispontját képezze. Ráadásul Buddha tanításának a hindu filozófia ellenpontozásából adódóan van egy sajátosan excentrikus, ill. rejtőzködő karaktere. Szemléletesen ezt úgy jellemezhetnénk, hogy egy olyan memetikai objektumról beszélünk, melynek szellemi tömegközpontja az explicit kontúrokon kívülre esik, mint ahogyan például egy fánk tömegközpontja is a lyukra esik. Azt a meglehetősen összetett fogalmat tehát, amit buddhizmusnak nevezünk, tulajdonképpen három koncentrikus réteg alkotja. A legbelső kört Buddha eredeti tanítása képezi, ami első közelítésben és egészében véve nem több, mint egy kiébredett ember együttérző odafordulása a lázálmban vergődőkhez. A következő réteget azok az implicit tartalmak jelentik, melyeket Buddha nem nyilvánított ugyan ki, kijelentéseiből azonban első lépésben, közvetlenül következ-

nek. A harmadik réteget pedig azok a filozófiai rendszerek képezik, melyek vagy eleve Buddha filozófiai axiómáira épülnek (pl. Nágárdzsuna), vagy független eredetűek ugyan, de ellentmondás mentesen illeszkednek azokhoz (pl. hindu, tao, bön). A fentiek értelmében az első két réteg tartalmait tekintjük egyetemes alapelveknek, a harmadik réteget pedig ezek alkalmazásainak. Vegyük sorra előbb az egyetemes elveket, aztán felvázoljuk egy új alkalmazás körvonalait.

Függő keletkezés

A függő keletkezés tanát az egész tanítás centrális axiómájának tekintjük. Ezt általában egy filozófiai alapvetésként értelmezzük, és ennek megfelelően elemzük világnézeti következményeit, valamint a hindu filozófiához való viszonyát, pedig ha a tanítás egészét nézzük, beleértve Buddha beszédhelyzetét és szellemi magatartását, nyilvánvaló, hogy nem egy implicit filozófiai rendszer jéghegy csúcsaként meredező alaptételéről van szó, hanem az újjáról, ami a lényegre mutat. A függő keletkezés tana, funkciója szerint, a buddhizmus első kóanja. Az olyan megállapítások, mint hogy „a jelenségek okok és feltételek együttállásaként jelennek meg”, valamint „minden, ami keletkezett, mulandó”, első közelítésben egy közhelyes, semmitmondó általánosságnak tűnhet – ha azonban önmagunkra vonatkoztatjuk, kiderül, hogy alapjaiban borít minden nézetet és elképzelést. Tulajdonképpen ez a szemléleti alapozás az ugródeszka, amelyről elrugaszkodva a megismerés eltávolodik a tévképzetek bozótjától és a meditatív elmélyülés felé fordul (A négy nemes igazság). Van azonban ennek a kijelentésnek néhány önmagán túlmutató és a buddhizmus szellemi-magatartásbeli karakterét alapvetően meghatározó következménye is. Először is, ha a világ nem más, mint okok és feltételek folyamatosan változó szövedéke, melynek komplex jelenségeit a formális logikai gondolkodás statikus fogalmakkal címkézi, akkor ezek szerint a tudat teremti a világot, vagyis lehetőségünk van úgy címkézni a dolgokat, ahogyan akarjuk, és tetszésünk szerint építhetjük légvárainkat. Ne felejtsük, hogy

még egy megvilágosodott is nyelvi konvenciókra támaszkodik, amikor egy kiló kenyeret kér a boltban. Mindezt belátva az is nyilvánvalóvá válik, hogy ha egyszer mi teremtjük a világunkat, akkor annak minden felelőssége rajtunk áll. Eredeti természetünk szerint tehát nem vagyunk alávetve semmilyen elme alkotta képzetnek, ill. ennek nevében fellépő külső hatalomnak – végső soron tehát minden döntést a személyes univerzumunk metafizikai központjában álló tudatosság hoz meg, ez a pont a világ keletkezésének a centruma. A buddhizmus abban különbözik minden más vallástól, hogy a transzcendencia forrását nem helyezi ki egy rajtunk kívül eső, objektív létezőként feltüntetett pontra, hanem mindent önmagunkra vonatkoztat. A modern világban ennek különös jelentősége van.

Beszédhelyzet és szellemi magatartás

A meditatív elmélyülés során a tudatosság kikerül a formális logika labirintusszerű utcáiból és egy magasabb perspektívából kezdi látni a világot (saját tudatát). Szubjektív érzetben ez feszültségmentességet, felülemelkedett derűt, békét és nyugalmat, a tér tágasságát és az ellenállás nélküli mozgás szabadságának érzetét jelenti (szukkha, nirvána). Aki a világ tetején ül, és onnan néz le a tájra, egyetlen pillantással látja át annak komplex viszonyait. Akinek ez a beszédhelyzete, az a táj egyetlen részletére sem fogja azt mondani, hogy ez vagy amaz a végső igazság, sőt éppen ellenkezőleg, minden partikuláris kijelentésre tagadó szerkezetekkel válaszol (avidja, anitja, anatma). Buddha beszédhelyzete a metafizikai közép beszédhelyzete, melyet a dolog természeténél fogva csak indirekt módokon fejezhet ki, például olyan paradox kijelentésekben, mint „a forma üresség, az üresség forma”, vagy éppen egy virág felmutatása. Filozófiai vetületben ez a beszédmód a függő keletkezés tanításának egyenes következménye, hiszen hogyan is lehetne szellemi belátásokról beszélni, miközben a tanítás éppen e nyelvi keretek meghaladásáról szól. Ebből érthető Buddha tartózkodása a filozófiai rendszerek konstruálásától, mint olyan ismeretektől, melyek nem vezetnek a megsza-

baduláshoz. Többről van azonban szó, mint pusztán egy logikai önkorlátozásról. Az a beszédmód, amely a zen művészetekhez hasonlóan nem otromba, leíró módon szól a témáról, hanem csak sejteti miről is van szó, valójában az önálló erőfeszítésre hív fel. Az üzenet éppen azáltal megy át (ha átmegegy), hogy a tanítvány az útbaigazító gesztus alapján önmagában aktív módon kelti fel az élményt. A problémára való direkt irányulás, az önmagára támaszkodó tudat kutatás a tanítás ugyanolyan elválaszthatatlan része, mint ahogy Buddha személyes erőfeszítése sem választható el a felbredésétől („Buddhának ki adta át a tant?”). Mindennek van egy további lényeges folyománya. Anélkül, hogy explicit filozófiai kategóriákban szólna róla, ez a beszédmód közvetlenül mutatja fel azt a társadalmi szerepeket meghaladó, független és abszolút tudatosságot, amely (egy kvázi-metafizikai tanításként) kijelöli az Ember világban elfoglalt méltó státuszát. A buddhista hagyomány a megvilágosodás képességét egy olyan adottságként kezeli, mellyel minden ember születésétől fogva rendelkezik, csupán érvényesülésének akadályait kell felszámolni. Mai terminológiával úgy is fogalmazhatunk, hogy a tudat önmagára való rátekintésének a képessége az ember genetikailag kódolt adottsága.

A négy nemes igazság

Általánosan elfogadott nézet, hogy a négy nemes igazságot a szenvedéstől való megszabadulás értelmében a buddhizmus alaptanításának tekintik – látszólag teljes joggal, hiszen a szöveg szó szerint véve valóban a dukkhatól való megszabadulásról szól, és a dukkha világot Buddha a szó szoros értelmében vett szenvedés állapotaival jellemzi. Kissé körültekintőbben közelítve azonban kiderül, hogy valami egészen másról van szó. A függő keletkezés szemlélete szerint ugyanis a jelen pillanatban fennálló problémák a jelen pillanatban fennálló okokra vezethetők vissza, nem pedig korábbiakra, összhangban az anátma tanával, mint a függő keletkezés egyik fontos következményével. Amikor tehát Buddha a négy nemes igazságban arról beszél, hogy egy okokhoz és

feltételekhez kötődő negatív tudatállapotot a gyökérokban való megszüntetése által mi magunk fel tudunk oldani, mégpedig akár itt és most (!), tulajdonképpen a tudat szabadságát deklarálja. Ezzel pedig borítja azt a korabeli hindu felfogást, amely a szamszárát lényegében egy olyan büntetőtáborként fogja fel, ahol a delikvenssek, egyfajta eleve elrendeltetésként előző életükben elkövetett bűneiket dolgozzák le, egy távoli, azaz nem ebben az életben bekövetkező szabadulás reményében. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy Indiában, a kasztrendszer körülményei között a buddhizmus egy idő után kihalt, miközben olyan kultúrákban, amelyek az egyetemes világtörvény gyakorlását egy pozitív tartalomként, minden társadalmi réteg számára elérhetővé tették (tao, sinto), széles körben el tudott terjedni, és a mai napig fenn tudott maradni.

A szabadulás útját Buddha középútként határozta meg, amivel formálisan (és a kompromisszum szerénységével) a hindu szellemi horizont két végpontja között helyezte el praxisát, valójában azonban egy merőben új alternatívát nyitott meg. A középút követője egyaránt tartózkodik az életet meggyötrő aszkézistól, valamint az érzéki élvezetekbe belemerült életmódtól. A hindu jógával ellentétben azonban a középút nem egy világon kívüli, filozófiai alapon tételezett szellemi célt irányoz be (atman = brahman), melynek egyenes következménye a tudat módszeres lebontásának praxisa (Patanjali), hanem a függő keletkezés szemlélete alapján a tisztánlátás akadályainak eltávolítását. Ennek megfelelően a középút végén nem a tetszhalott állapotba meredő jógit találjuk, hanem az oroslánüvöltést hallató arhatot, aki „tetszése szerint válik egyből sokká, és a sokból ismét eggyé”. Buddha tanításának tehát a dukkha szó szerinti értelemben vett kocsikerekéhez van köze, és tulajdonképpeni célja az Élet akadozó forgásának akadálytalanná tétele. A négy nemes igazság szenvedést hangsúlyozó megfogalmazása, valamint a nemes nyolckrétű ösvény újjászületések alóli mentesülést ígérő kimenetele jól rímelt a hinduk nagy menekülési projektjére, és az azonnali megszabadulás lehetősége hatalmas motivációs erőket tudott mozgósítani – főleg az alacsonyabb kasztok

hallgatóságának körében. Mindezek tükrében a négy nemes igazság a tanítás periférikus elemének tekinthető, amely lényegében az interfész szerepét töltötte be Buddha szellemi belátása, valamint a korabeli hindu filozófiai környezet között.

Ha azonban a primer jelentéstől kissé hátra lépve egy példázatként fogjuk fel, a négy nemes igazság egy olyan egyenletté válik, melynek több megoldása is van (Dobosy Antal, Zen Tükör 12. szám, 2017. tél – A négy nemes igazság). A szenvedéstől való megszabadulás példázata általánosítva azt fejezi ki, hogy egy szorult helyzetből való kijutás a középponton keresztül, vagyis a tudatosság dimenzióváltása útján történhet meg (rekurzió). A problémához kötődő, beszűkült tudat minden próbálkozása ellenére sem jut ki a gödörből (orvos és a kuruzsló példázata). Ahogy a kémiai átalakulásoknak előfeltétele a régi kötések felazulása, hogy azután az elemi entitások új kombinációkba rendeződhessenek, úgy kell a rosszul működő mentális struktúráinktól is eloldozódnunk, ha változást szeretnénk. A nyolcstréjú ösvény meditációs praxisa éppen ezt a funkciót tisztítja ki.

A bódhiszattva ideál

A buddhizmus mahájána irányzatai azon az alapon különböztetik meg magukat Buddha és ortodox követőinek hínájána címen besorolt irányvonalától, hogy az egyéni megszabadulással szemben ők felvállalják minden érző lény megszabadítását. Ez az erkölcsi felsőbbrendűséget sugalló különbségtétel egy alapvetően hibás megközelítés, a másokért való felelősség vállalás ugyanis Buddha tanításának ugyanolyan szerves részét képezi, mint a mahájána irányzatoké, azonban a tanítás egészének primordiális jellegéből adódóan ez is egy implicit tartalomként tételeződik. A mahájána irányzatok ilyen értelemben a buddhizmus centrumtól számított harmadik rétegéhez tartoznak, amennyiben – sok egyéb mellett – a felelősségvállalás kérdését is tételesen, explicit formában fogalmazzák meg. Buddha esetében mindez a tanítói szerep felvállalásában, valamint a tanítás módjában ragadható meg.

Enszó (Szeremley Anett festménye)

Egy moralizáló megközelítésben eleve ellentmondás, hogy a felébredett miért veszi magára a tanítással járó nehézségeket, ahelyett, hogy zavartalanul élvezné a felülemelkedett számádhit. Ezenfelül a tanítás direkt jellege is az együttérzés attitűdjére utal. A függő keletkezés tanára ugyanis kézenfekvő lett volna egy önálló filozófiai rendszer felépítése. Az a tény, hogy a hatékony segítségnyújtás érdekében Buddha ezt megtartotta egy kóan szintjén, valójában nem más, mint a bódhiszattva magatartás közvetlen felmutatása. Mindez a négy nemes igazság értelmezése szempontjából is lényeges. Ha ugyanis azt a hindu felfogásnak megfelelően a szamszárából való végső megszabadulásként értelmezzük („megszűntek a születések, elérte a tökéletességet, cselekvését befejezte, nincs többé köze az élethez”), szembealázkodunk azzal az ellentmondással, ami egy öngyilkos esetében is felmerül, amikor végrendelkezik: ha valaki valóban és végérvényesen ki akar lépni a játékból, miért nyúl vissza az élőkörhöz?

A bódhiszattva ideál végső soron a társas lényként kifejlődött emberi faj ösztönös szolidaritási hajlamait jeleníti meg, vagyis a fennmaradásunk kulcsát jelentő életigenlő ösztöneinket. A tanításba való ellentmondás mentes beillesztése csak úgy lehetséges, ha a négy nemes igazságot egyfajta alkímiai műveletként értelmezzük, amely a tudatosság magasabb szintre emelésével az életet hivatott támogatni. ☯

Jan Sendzimir

Zöld Dharma

Szembenézni a globális változással a nem tudás tudománya segítségével

A Földön rengeteg ember zavarban van és aggódik a világ növekvő bizonytalanságának láttán. A természetben és a társadalomban egyaránt korábban soha nem látott változások történnek. Mi, mint zen gyakorlók, hogyan segíthetünk egy ilyen változó világban? Zen gyakorlatunk a nem tudó tudat ápolásával kezdődik és azzal is végződik. Amikor mélyebbre hatolunk, látjuk, hogy kénytelenek vagyunk elengedni az értés és a tudás kényszerét. Mégis hogyan lehet előre jutni egy ilyen teljesen új területen, ahol úgy a klímát, mint kormányaink döntéseit szinte lehetetlen megjósolni.

A *Zöld Dharma* kifejezés talán újnak hangzik, de valójában egy olyan megközelítést követ, amelyet a Kvan Um irányzat évtizedek óta használ. Mindannak a sokféle hitnek, és elképzelésnek, amelyeket a hozzánk látogató gyakorlók hoztak magukkal, ugyanarra kérdésre nyitunk ajtót: „Ki vagyok? Nem tudom.” Bármilyen adott út részletei nem lényegesek, de a nem tudásban osztozni nagyon is az. A különböző köpenyek és párnák színe felejthető, de mindannyian képesek vagyunk osztozni a hatalmas csenden.

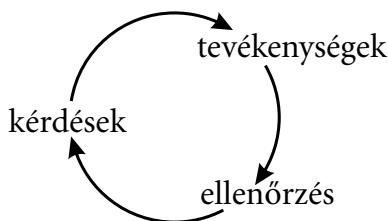
A nagy változásokból adódó zavarodottság eredőjeként sok ember őszintén megkérdőjelezi a világot, de még a tudósokat is, akiket a tudásukért tisztelünk. Valójában ez a fajta zavarodottság nem új. Ez az összetett rejtély, amit most megszületni látunk, már 50 évvel ezelőtt is meglepte és zavarba ejtette a tudósokat. Ökoszisztémák (tavak, rétek, erdők, korallzátonyok), amelyek évszázadokon át békésnek és stabilnak tűntek, szinte egy éjszaka alatt halottá válnak, és képtelenek regenerálódni. A hirtelen, visszafordíthatatlanul tűnő, drasztikus változások a több évtizedes, intenzív kutatások ellenére is megmagyarázhatatlanok, megállíthatatlanok. Azonban mindezen csapásoknak van egy közös, eredendő oka: éspedig az, hogy az első tettek, amelyek végül is ezt csapást eredményezték, mind a bizonyosságból jöttek létre.

Magabiztosak vagyunk a tudásunkban, biztosak abban, mi hogyan működik, és mindent a bizonyíték ellenére is keresztül erőszakolunk. De hogyan tudnánk túllépni a bizonyosságon?

A tudomány, pont úgy, mint a zen gyakorlata, kérdéssel kezdődik, de az azonnali siker hamar tragédiába fordulhat, ha a tudomány csak a bizonyosságot erősíti. A tudósok felismerték, hogy meg kell tanulniuk *nem tanulni*, egy sokkal nyitottabb tudatra van szükségük. A nyitottságra való törekvés arra ösztökélte őket, hogy kiterjesszék a „nem tudás”-t. Ez a természettudományos kutatóknak, mint ahogy nekem is, azt jelentette, hogy évtizedeken keresztül egy sokkal szélesebb kört érintő odafigyelést, beszélgetést és együttműködést kellett tanulni, bevonva mérnököket, szociológusokat, és tudományon kívüli embereket, így politikusokat, földműveseket, halászokat, vadászokat, pásztorokat is. Ezek közül az emberek közül soknak, a tudomány ismerete nélkül is, jobb kérdéseik és meglátásaik voltak, mint a kutatóknak, és kérdéseik sokkal értékesebbnek bizonyultak egy olyan gyorsan változó világban, ahol a megoldások hamar elavulnak.

Hogyan is igyekeztek nyitottan tartott tudattal segíteni az ökológusok azoknak az embereknek, akiknek a közösségét és környezetét a bizonytalanság fenyegette? Először fel kellett építeni a bizalmat azzal, hogy őszintén beismerték, nincs válaszuk (valójában senkinek nincs válasza). Azután figyelni, és bátorítani mindenkit arra, hogy ismerje be, senki nem tudja a választ. Úgy kiterjeszteni ezt a „nem tudást” a közösségre, mintha egy misztikus kihívást kellene kezelni. A tudatlanság nem lehet kifogás arra, hogy hátrat fordítsunk a kötelességünknek, segítsünk másoknak, gondoskodjunk a közösségünkről, ezért folyamatosan tanulnunk kell. A „nem tudom” megtartásával lehetünk nyitottak, rugalmasak, és alkalmazkodhatunk a társadalomban és a klímában bekövetkező változásokhoz. Ezen

az alapon állva mindenki – nem csak a szakemberek és kutatók – bizalommal fordulhat egymás felé, együtt dolgozhat, és egyetérthet abban, hogy mely változások a legfontosabbak, melyekkel kell foglalkozni, és mily módon kell kezelni őket. Az egységére jutás legkönnyebb módja meg-egyezni arról, melyek azok a kritikus és fontos változások, amelyek trendként határozhatóak meg (pl. emelkedő munkanélküliség vagy romló vízminőség). Ezután megnézhetjük, hogyan változott ez a trend, mely okok együttese hozta létre ezt a problémás változást. Ha van egy alap, amiből kiindulva egyetértünk a kiváltó okokban, egyetérthetünk abban is, hogyan akarjuk kezelni a problémát.

Adaptív tanulási ciklus

A diagram példa egy a kutatók által kifejlesztett tanulási ciklusra, amely segíthet az alkalmazkodásban. Ez egy módja annak, ahogyan egy közösség a „nem tudom” szellemiségében együttműködhet, hogy eldöntse, mely változások trendje fontos, és mit tehetünk. Érdemes megjegyezni, a kör nem függ megoldásoktól vagy válaszoktól. Ugyan ezek megjelenhetnek a folyamatban, de ritkán érvényesek hosszabban. A ciklus a *kérdés* fenntartására, a nyitottnak maradásra hívja fel a figyelmet, arra, hogy változassunk kérdéseinken és gyakorlatunkon azért, hogy együtt fejlődjünk a változó világgal.

Amikor kutatóként összeállítok egy szakemberekből álló csapatot, akik együtt dolgoznak a közösséggel, akkor tisztában vagyok azzal, hogy nem azért vagyunk ott, hogy megmondjuk nekik, mi a probléma és mi a teendő. A feladatunk az, hogy segítsünk nekik együtt dolgozni, és egyetértés legyen abban, hogy mik a veszélyes trendek, és hogyan kezelhetjük a változást. Mi rendelkezésükre bocsátjuk a tapasztalatainkat, ötleteinket, hogy stimuláljuk a megbeszéléseiket, annak reményében, hogy jóval meghaladják majd a mi eredeti ötleteinket, és olyanokat

megoldásokat találjanak, amelyek inkább összhangban vannak velük és a közösségükkel.

Vajon azonos vagy különböző a zen és a tudomány „nem tudomja”? Valójában van egy még tágabb és ígéretesebb kérdés is: ha a kutatók és zen gyakorlók egyaránt a „nem tudom” nyitottsága felé törekednek, akkor hogyan képesek együttműködni? A évszázadokon átívelő zen gyakorlat mindenkit segíthet abban az erőfeszítésében, hogy nyitott legyen az összetett és változó világ titokzatosságára. Ez egy lehetséges kapcsolódási pont azoknak a zen gyakorlóknak, akiket a változás és bizonytalanság érint.

Egy ilyesfajta szövetség különösen fontosá válik egy olyan korban, amikor az emberek nem tudják, hogyan lehet nyitott tudattal kérdezni. A zavarodottság és az aggodalom egészségtelen szkepticizmust, frusztrációt és dühöt hoz létre, amely mindent felperzsel anélkül, hogy érezné a minden lényért való közös munkálkodásunk felelősségét. Kérdésként mutatkozik, hogy elrejtse a félelem által táplált előítéletet. Ez a szkepticizmus felégetett minden intézményt, amelyek egyben tartották a közösségeket: egyházakat, közoktatást, helyi és országos kormányzatokat. Ebben a nagy űrben irányítás nélkül navigálunk, mert senki nem tud egyetérteni abban a kérdésben, hogyan találjuk meg az igazságot. Tudomány, újságírás, vallások stb. egyaránt gyanús, így inkább mindet megtagadjuk, mint haszontalant, vagy ami még rosszabb, mint hazugot. Amikor nincs szilárd alap, amire építhetünk, amire támaszkodva megvizsgálhatjuk szándékainkat, akkor alaptalan, ellenőrizetlen szlogenekre korlátozódunk. Olyan kérdésfeltevésre van szükségünk, amely segít ellenőrizni az elképzeléseinket, és vezet minket a jövő felépítésében.

A zen arra figyelmeztet, hogy gyakorlatunk a „nem tudom”-mal kezdődik, de ez nem teljes az irány nélkül: „Hogyan tudok segíteni?”. Összefoghatunk a tudománnyal, hogy kifejlesszük az egészséges kérdezést, és ez közös irányt jelöl ki számunkra. A zen gyakorlat ily módon mindenkinek segíthet, hogy szembe tudjon nézni a nagy változásokkal. Együtt bátran beismerhetjük tudatlanságunkat, és minden lény számára elérhetővé tehetjük nyitottságunkat, hogy a kísérletezés és tanulás által megmutassuk, hogyan kell élni ebben a változó világban.

Szeremley Levente

Egyetemes Buddhizmus 2.

Mese a repülésről

Mi indokolja egy új alkalmazás létrehozását?

Abuddhizmus új módon való alkalmazását az indokolja, hogy a tan eredeti megfogalmazása egy a miénktől gyökeresen eltérő kultúra nyomait viseli magán, és ebben a formában nem illeszkedik adekvát módon a modern világ sajátosságaihoz. Ahhoz, hogy a buddhizmus a nyugatias létmód erőteljesen progresszív társadalmi közegében tovább élhessen, és az életünk érdemi tényezőjévé válhasson, szükség van a tanítás adaptációját biztosító, külső rétegének újradefiniálására. Egy új alkalmazás létrehozása azonban nem csupán az illeszkedésről szól, hanem annak módjáról is – ez pedig stratégiai kérdés, melynek kialakításához először is meg kell határozni az ún. célfüggvényt. Ebben az értelemben két alapvető elvárás veszünk figyelembe. Először is, az új alkalmazás szellemi útként olyan praxissal rendelkezzen, amely a gyakorló természetes közegét jelentő, tevékeny hétköznapi életére vonatkozik és összhangban van a modern nyugati ember tudományos ismeretekben szocializálódott, egyéni önmegvalósításra beállított pszichológiai karakterével. Másfelől az is egy alapvető elvárás, hogy a jelen korban felmerülő, globális civilizációs problematikákra is adjon valamiféle választ, hiszen a korábbiaktól eltérően a buddhizmus ma nem egy stabil, jól szabályozott társadalomba integrálódik, hanem egy instabil, válság helyzetben lévő civilizációba. Buddha tanítása azért válhatott nagy mértékben függetlenné az időtől, és kultúrákon átívelő szabad mozgása is annak köszönhető, hogy az életrend szabályozását nem a buddhizmusból vezették le, hanem a befogadó kultúrák már eleve rendezték ezeket a kérdéseket. Bizonyos értelemben Buddha tanítása egy memetikai vírusnak tekinthető, amely külső mechanizmusként épít a társadalom mentális anyagcseréjére. Metahelyzetben megfogalmazott tételei nem szól-

nak bele direkt módon a világi élet mikéntjébe, de a befogadó kultúra paradigmájára rezonálva és abba integrálódva képes annak jelentését árnyalni. Végső soron ez az alapja, hogy kolostori irányzatként számos keleti kultúrában gyökeret verhetett. A modern nyugati civilizáció esetében azonban ez a stratégia nem alkalmazható. A kialakult történeti helyzet okán a buddhizmusnak fel kell vállalnia a befogadó kultúrával való sorsközösség felelősségét.

Globális léptékben a problematikát a technoevolúció robbanásszerű felütése jelenti, melyre újabban technológiai szingularitásként is szoktak hivatkozni. A nagy számok tükrében az élet minden területén exponenciális trend szerint halad a növekedés (sok esetben még logaritmikus skálán is!), ami azért aggasztó, mert ez ugyanolyan pozitív visszacsatolós folyamatot jelez, mint bármilyen robbanás, ami végül a rendszer összeomlásához vezet. Az exponenciális növekedési trend egyébként általános az élővilágban, hiszen a fajok mindegyike exponenciális szaporodási potenciállal rendelkezik, véges képességeiknek köszönhetően azonban az erők egymás rovására kiegyenlítődnek és így az ökoszisztéma egyensúlyba kerül. Nagy kérdés azonban, hogy az ember és környezete tekintetében hol van ez a határ, ill. egyáltalán létezik-e ilyen, hiszen mi minden határon túl képesek vagyunk fejleszteni az evolúciós stratégiánkat. Ha tehát a természet nem képes ellen tartani az egyre erősebbé váló technológiáknak, féltő, hogy végül az egész ökoszisztémát romba döntjük. Ennek jeleit tapasztalhatjuk például a küszöbön álló klímakatasztrófa extrém időjárási jelenségeiben, de az emberi társadalmakon belül is olyan jellegű szakadások előjelei mutatkoznak, mint ahogyan a tér-idő szingularitási pontjai, a fekete lyukak hatnak az anyagra. Problémát jelent továbbá az is, hogy ennek a növekedésnek nem csupán extenzív dimenziói vannak – a komplexitás növekedé-

se és az egyre sűrűsödő paradigmaváltások egészen újszerű jelenségeket is a felszínre hoznak. A legfontosabb fejlemény, hogy az emberi tudatosság alapját képező informatikai alapú virtuális élet (memetika) mára kilépett eredeti rendszerkörnyezetéből, az emberi agyból, és nem biológiai eredetű anyagi hordozókon is életképesnek bizonyult, sőt rohamos fejlődésnek indult. A virtuális élet kialakulása a biológiai élet bázisán olyan jelentőségű esemény, mint amilyen az első molekuláris életformák kialakulása volt az ősóceán vegyületeinek bázisán. Ez a paradigmaváltás egy új időszámítás kezdetét jelenti, amely ki fogja kényszeríteni a világképünk mélyreható újragondolását. A végsőkig leegyszerűsítve, az ember eddig az ökoszisztémák csúcsragadozójaként viszonyult a természethez, mint külső adottsághoz. A virtuális életformák kifejlődésével azonban megváltozik ez a status quo. Mivel nálunk erősebb szereplőként lépnek be az evolúciós versenybe, egy merőben új alkupozícióból kell újragondolnunk a velük való viszonyunkat. Ami pedig a természetet illeti, a globális technológiai infrastruktúrák kialakulásával a környezetünk elveszti külső adottság jellegét, és egy úrhajó általunk létrehozott és működtetett életfenn tartó rendszeréhez válik hasonlatossá. Ebben a helyzetben a buddhizmus szellemi magtartása különös aktualitással bír, és pedig nem a szenvedésprojekt értelmezésében, hanem a „tudat teremti a világot” megközelítésének tudatossága és felelősségvállalása felől.

Az ipari forradalmak előtt a kulturális evolúció olyan lassú volt, hogy az emberi élet időléptékében nem lehetett számottevő változást érzékelni. Ebben a hosszú időszakban isteni kinyilatkoztatásokra hivatkozó, konzervatív életrendek stabilizálták egy társadalom adott körülményekhez alkalmazkodott állapotát. A technológiai fejlődés azonban, kumulatív jellegéből adódóan idővel elért egy kritikus tömeget, ami után felgyorsultak az események. A francia forradalom idején ez a növekedés mintegy lerobantotta magáról a fejlődést akadályozó statikus világképet. Ekkor vált uralkodóvá az egyéni önmegvalósítást középpontba helyező értékrend, és került ki a képletből a szakrális hagyományok azon alapvető eleme, amely az emberi létet egy

(metafizikai) hierarchia részeként képzelte el, és ebből következően feladatának tekintette a lét egyetemes törvényeihez való alkalmazkodást. Az emberiség technológiai paradigmaváltásait ábrázoló, exponenciális lefutású görbe mintegy kétszáz éve kezdődő, szingularitásba hajló szakaszát ideológiai vetületben a liberalizmus eszmeisége határozta meg. Figyelembe véve azonban ennek a növekedésnek a fentebb vázolt következményeit, ezt az időszakot szükségszerűen a fejlődés tranziens szakaszának kell hogy tekintsük, vagyis egy olyan átmeneti időszaknak, amely átvezet minket egy új korszakba, különben valóban szingularitásba fut a történet. A korszakváltás határán ideológiai szinten is változtatnunk kell, és pedig oly módon, hogy világképünkbe ismét bekerüljön a hierarchikus létszemlélet és az egyensúly elve. Ez azonban nem jelenthet egy korábbi állapothoz, vagy bármilyen statikus világképhez való visszatérést, mivel a nyílt rendszerek elidegeníthetetlen tulajdonsága a növekedés és fejlődés – a kor sajátossága pedig éppen az, hogy a folyamatok elszabadtak. Olyan rendező elvekre van tehát szükség, amely lehetővé teszi a fejlődést, mégis bizonyos keretek között tartja. Mindezt röviden úgy foglалhatnánk össze, hogy az ipari forradalmak előtt az embernek tisztelnie kellett a természetet, különben az életben maradását kockáztatja – ma viszont azért kell tisztelnie a természetet, nehogy annak életben maradását tegye kockára.

Repülés, avagy egy pozitív alternatíva alapjai

A fenti kérdésvetésekre keresve a választ, mindenekelőtt azt kell meghatározni, hogy alapjában véve miről szól a történet, vagyis mi az a legmagasabb szintű értelmezési keret, amely alá a rész megoldások berendeződnek.

Buddha eredeti, „hindu rendszerkörnyezetben” megfogalmazott koncepciója formálisan a szenvedéstől való megszabadulásról szól, és ebben a keretben értelmezhető a vágyakról való lemondásra és világi ügyekből való kivonulásra alapozott szellemi praxisa. A modern nyugati civilizáció növekedésre és fejlődésre optimalizált gazdasági-társadalmi berendezkedése azonban nem támogat egy ilyen irányzatot,

sőt, a kor nagy kihívásai éppen a világi ügyeinkhez való felelősségteljes odafordulást sürgetik. Ezért ma egy olyan alkalmazás számítana adekvát megoldásnak, amely az Élet fenntartásáról, a benne rejlő lehetőségek kibontakoztatásáról és kiegyensúlyozásáról szól.

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy egy pozitív tartalomra felépített praxist milyen alapon nevezünk buddhista irányzatnak, ill. általában szellemi útnak? Megszokhattuk ugyanis, hogy a legtöbb vallás erőteljesen a transzcendens felé orientálódik, ami sokszor egy negatív értéktételeket is jelent az időbe vetett, létesült világgal szemben. A négy nemes igazság hindu létfelfogásra hajazó megfogalmazása ellenére azonban Buddha valójában kilépett ebből a relációból. A középpút (függő keletkezés) szemlélete szerint ugyanis az élet meggyötrésére irányuló aszkézis, valamint a világi vágyakba belemerült életmód tulajdonképpen ugyanannak az éremnek a két oldala, hiszen mindkét törekvést az elme káprázatszerű képzeletéhez kötődő vágy fűti. A felébredés alternatívája ezzel szemben az életből indul ki, és oda is vezet vissza (mahájána: szamszára = nirvána). A buddhista praxis úgy kezeli a tudat betegségének tekintett fixációkat, ahogyan a bemerevedett ízületeket szokták kidolgozni, hogy újra hajlékony legyen. Mindez akkor válik igazán érthetővé, ha Buddha tanításának logikai struktúráját összevetjük az Élet általános szerveződési módjával (Gánti, chemoton).

FÜGGŐ KELETKEZÉS – A felébredés elméleti alapja (a tudat teremti a világot)

SZELLEMI MAGATARTÁS – Önmagára támaszkodó tudatkutatás (középpút, direkt módszer)

BÓDHISZATTVA IDEÁL – A szakrális létmód alapvetése (közösségi elv, hálózatos léthierarchia)

NÉGY NEMES IGAZSÁG – A középpontból hatni (a repülés alapképlete)

1. DUKKHA (metabolizmus, perifériális huzalozás): a feltételekhez kötött lét, a ragaszkodások és kötődések szövedéke, az ennek nyomán keletkező élmény, a stratégiaképzés technikai aspektusa (kapu nyitogatás) – a repülésre képes alaphardver, a működő rész (vitorla).

2. TRSNA (energia, egyensúly): a mozgató erő, fenntartó erő, létesítő erő – az egyensúly ab-

szolút (termodinamikai) vonatkoztatási pontja (termik).

3. DHJÁNA (szabályozás, középpont): a tudatosság metahelyzete (rekurzivitás), a stratégia-képzés koncepcionális aspektusa (komplementaritás) – az alaphardver működési módjának meghatározása, a szabályozó rész (pilóta).

4. NYOLCRÉTŰ ÖSVÉNY (centrális huzalozás): a képességek átfogó (repülésre irányuló) művelése, a vitorla különböző pontjaihoz kapcsolódó zsinórzat – a szabályozó és a működő rész kapcsolata, a beavatkozás képessége (kötélzet).

Amikor meg akarjuk határozni, hogy miről szól a Repülés, egy fokkal komplexebb kérdéssel állunk szemben, mint a szenvedésprojekt esetében. A dukkhától való megszabadulás kulcsszava az eloldozódás (elengedés, elmélyülés stb.), ami az akadályok lebontásáról szól, lebontani pedig mindig egyszerűbb, mint építeni, mint ahogy zuhanni is egyszerűbb, mint repülni. A kötések felbontása ugyanis a vitorla bevonását jelenti, és ezután már spontán folyamat szerint érvényesül a termodinamikai gravitáció, amely egyenesen a potenciálgödör aljára vezet. A siklóernyősnek tehát tennie kell azért, hogy a termik felszálló áramlatán lavírozzon, különben lezuhan. Azonban amint egy aktív, teremtő jellegű mozdulatról

Ewa Wiśnierska siklóernyős

beszélünk, figyelembe kell venni a repülés fel-tételrendszerét. Legalapvetőbb szinten azt lehet mondani, hogy a Repülés a repülés kalandjáról

szól, ami nem más, mint a benne rejlő lehetőségek kibontakoztatása által a létezés ismeretlen módozatainak a felfedezése és az abban megjelenő élmények megélése. (Lehet, hogy a számadhiban egy földöntúli boldogságban időzik a jögi, de ebben az állapotban nem tudja megélni a specifikus tudatállapotokban megjelenő élményeket). Ez a paradigma tehát a dukkhat pozitív jelenségnek tekinti, egy olyan struktúrának, amely alkalmas a repülésre. A problematikát nem a kötések jelentik, hiszen kötések nélkül nem létezhetne a világ, a kötések felbomlása maga a halál. Az élet koncentrált energia, amelyet kötések tartanak fenn. Aki repül, önkéntes és tudatos vállalásokat tesz. Kötések által ismerhető meg a létezés egy-egy aspektusa és kötések által oldhatóak meg a konkrét szituációk. A megismerés kalandja tehát az azzá válás szellemi művelete által valósul meg. A kérdés az, hogy szabadon tudunk-e rendelkezni a kötések felbontása és létrehozása felett.

A repülésnek alapjában véve kétféle módja van. Repülhetünk úgy, ahogyan a nyuszi repül a sas karmai között, vagy úgy, ahogyan a siklóernyős. A repülés buddhizmusa abban keresendő, ahogyan a pilóta az ernyő kötélzetét kezeli (Dobosy Antal, gyakorló siklóernyős meglátása alapján). A repülés szellemi aspektusának zsinórmértéke tehát az, hogy a pilóta mennyiben tud arra haladni, amerre szeretne. Ez mindenekelőtt azon múlik, hogy képes-e a specifikus és nem specifikus tudatállapotok közötti átjárásra, mivel ez szükséges (de nem elegendő) feltétele annak, hogy a repülés technikai jellegű elemeit a stratégiával összhangban és a megfelelő időzítéssel tudja alkalmazni. Ha ez rosszul működik, beragad valamilyen lefixált nézőpontba, ami ütközések sorozatához vezet. A repülés fenntartása tehát a kilégzés-belégzés (belemenni-kijönni) teljességének a gyakorlata – lényegében a középút szellemi alapállására alapozott világi praxis. Nem mellesleg, a repülés szabadsága felőli megközelítés jól illeszkedik a modern kor individualista értékrendjéhez is – a „valósítsd meg önmagad” ideáját azonban a szellemi szabadság mélyebb, metafizikai dimenziójába helyezi. A kérdés úgy vetődik fel, hogy ki birtokolja a saját tudatom? Valóban autonóm emberi lét csak úgy képzel-

hető el, ha az építkezés a tudat legbelső pontjából, elidegeníthetetlen emberi természetünkből indul ki (négy nemes igazság).

A szabadság azonban önmagában véve nem lehet cél, az ugyanis egy előjel nélküli minőség, amely csak egy pozitív célra vonatkoztatva válik értelmezhetővé, mint a megvalósulás katalizátora. Az élet önszerveződésének mindenképpen van valamilyen tartalma. Amikor repülésről beszélünk, megkerülhetetlen az a tény, hogy emberként szólunk, amitől még a tudat szabadságának állapotában sem lehet elvonatkoztatni – sőt, éppen ebben az állapotban nyilvánul meg legdirektebb módon az „emberi alapállás” beszédhelyzete (Hamvas). Az emberi alapállás az a sajátos, ég és föld között lebegő állapot, amelyből az égért és a földért való felelősségvállalás motívuma egyaránt fakad. Emberi lényként nem tehetünk egyenlőségjelet a genetikai és a memetikai replikátorok közé, a szabad-verseny logikája alapján megversenyeztetve őket. A mi beszédhelyzetünkből az következik, hogy amilyen mértékben kiterjedt a memetikai élet köre, olyan mértékben tesszük a természeti világot is az identitásunk részévé – ez pedig ma már a bolygónk egészét jelenti.

Ahogy fentebb már szóltunk róla, a francia forradalom után terjedt el az az ideológia, amely az emberi élet fenntartásának algoritmusából kivette a természetes (isteni) hierarchiákhoz való alkalmazkodás peremfeltételét. Az egocentrikus világnézet, amely mindent az egyén, ill. a jögi személy (gazdasági vállalkozás) szabadságából vezet le, valójában a pusztító szabad-rablás ideológiája, figyelembe véve a virtuális életformák összemérhetetlen erejét a biológiai életformákhoz képest. Elkerülhetetlen tehát, hogy az élet algoritmusába újra bekerüljön egy önmérsékletre vonatkozó, kiegyensúlyozó elem, különben a természeti világ részeként mi magunk is felkerülhetünk a veszélyeztetett fajok listájára.

Önmérsékletéről beszélni abban az értelemben, hogy visszafogjuk a növekedést, nincs értelme, mivel egy energiával megtáplált evolúcióképes rendszer elidegeníthetetlen tulajdonsága a növekedés és a fejlődés. A kecske is jól lakjon és a káposzta is megmaradjon dilemmája csak úgy oldható fel, ha az önmérsékletet a

növekedés peremfeltételeire vonatkoztatjuk, és pedig oly módon, hogy az ne borítsa fel a teljes rendszer egyensúlyát. A technóevolúció, valamint az ökológiai rendszerek védelmének egyidejű követelményéből következik, hogy a virtuális életformák fejlődése elsősorban az informatikai terek, illetve a technológiai eszközök információtartalmának növekedése irányában kell, hogy folytatódjon. A repülésnek tehát vannak bizonyos peremfeltételei (korlátai), amelyhez a pilótának szükségszerűen alkalmazkodnia kell. Ha nem lenne gravitáció, ha nem lenne felhajtóerő, és a pilótának nem kellene figyelembe vennie az aerodinamika törvényszerűségeit, akkor magáról a repülésről sem beszélhetnénk.

A peremfeltételek tekintetében (az emberi alapállás beszédhelyzetére vonatkoztatva) két alapvető szempontot különíthetünk el. Az egyik az önmagunkra irányuló figyelemből következik, és röviden az ösztöneinket, ill. általában véve a genetikai alapon meghatározott tulajdonságainkat jelenti [mint pl. a tudat rekurzivitásának a képességét (megvilágosodás)]. Bár mindez a tudatunkon keresztül manifesztálódik, olyan meghatározottságokon alapul, amelyek a tudaton túli (vagy azt megelőző) alapokon állnak, így az emberi lét fundamentumaként, a lélek ősalakzataként kell, hogy tiszteljük. A vágyainknak ez a bázisa köt össze bennünket embereket – ettől lesz emberi arca a memetikáinknak, ezekre épülnek az emberi lét nagy misztériumai (szerelem, születés, család, barátság stb.), és ezért vagyunk képesek megérteni egymást, akár az elménk formális logikai rendszereinek ütközése ellenében is. Ezen túlmenően pedig arról is szó van, hogy a millió éves időléptékben kialakult alapvető hajlamaink, motívumaink és magatartásmintáink a természet általános rendjébe illeszkedő gyökereinket is jelentik, így ezeken keresztül végső soron a természeti világ alapvető logikája (bölcsessége) jelenik meg.

Ez átvezet a másik szempontba, amely a kifelé irányuló figyelem látóterében jelenik meg. Könnyen belátható, hogy nem csak az emberi faj, hanem minden élőlény ugyanebben a helyzetben van, és az ökológiai rendszerek egyensúlyához az összes faj közreműködésére szükség

van. A táplálékláncok tagjainak lokális feltételrendszerén túl a földi élet totális szövetéke teremti meg minden élőlény számára az olyan alapvető létfeltételeket, mint pl. a belélegezhető levegő vagy az életre alkalmas klíma (GAIA elmélet) – ezért az Életet általában véve is tisztelnünk kell. Ahogy arról korábban szó esett, az ökológiai rendszerek egyensúlya a versenyzők fenotípusban kódolt stratégiáinak véges képességein alapul. A virtuális életformák evolúciója azonban elszakadt az emberi testtől, mint genetikai alapú túlélőgéptől, az általuk generált másodlagos (gépi) túlélőgépek pedig a genetikai replikátoroknál nagyságrendekkel erősebb evolúciós potenciállal bírnak. Az Élet általános egyensúlyának peremfeltételét ezért csak a memetikai élet algoritmusába beépített korlátokkal lehet biztosítani.

A biológiai élet eleve adottságként megjelenő feltételrendszeréhez képest a virtuális életformák gyors növekedése egy egészen újszerű szempontot is felvet – „a még sosem volt” rendjének tiszteletét. Ez a látszólag paradox kijelentés a nyílt rendszerek termodinamikájából következik, amelyet az Élet legmagasabb szintű rendező elvének tekintünk. Lényege az, hogy a termodinamikai egyensúly egyetemes törvénye nyílt rendszerek esetében egy sajátos, egyensúlyi geometria kialakulásában nyilvánul meg, a történetileg kialakult struktúrák e körül szóródnak. A szóródás mértéke azonban nem csak a termodinamikai potenciálfelülettől függ, hanem az evolúció ciklusidejétől és a rendszerek merevségétől is.

A virtuális életformák tulajdonságait figyelembe véve előállhat egy olyan állapot, amikor az evolúció folyamatosan instabilitásba fut (geometriai háló vs. skálafüggetlen háló), és ez csak az egyensúlyra irányuló peremfeltételek beépítése által szüntethető meg. Ez azonban azt is jelenti, hogy a latens entrópia lehetőségeiből kell választanunk (legalább a lehetőségek behatárolásának szintjén), ami egy stratégiai gondolkodást is feltételez – más szóval nem csupán az egyensúly a kérdés, hanem arról is döntenünk kell, hogy mire akarjuk használni ezt a totipotens technológiai apparátust. A virtuális életformákat is magában foglaló értelemben, az emberi faj tevékenysége akkor tekinthető szakrális

jellegűnek, ha energiáit az egyensúlyi geometria mentén bontakoztatja ki, vagyis tiszteletben tartja „a még sosem volt” rendjét.

A buddhizmusban a bódhiszattva ideál képviseli az egymásért való felelősségvállalás elvét. Annak ellenére azonban, hogy a szándék formálisan minden érző lény megszabadítására irányul, a gyakorlatban való alkalmazását legtöbbször a személyes viszonylatokra vonatkoztatják („ha valaki éhes, enni adok neki”). E mögött a reflex mögött minden bizonnyal azok a törzsi életmódra optimalizált, ösztönös hajlamaink állnak, melyek alkalmassá tettek minket a közösségi létre, ill. a munkamegosztáson alapuló stratégiák alkalmazására. A globalizmus korában azonban ez már nem korlátozódhat az egymáshoz való személyes viszonyulások szabályozására, hanem a globális szinten felmerülő problémákra is vonatkoztatni kell, hiszen ma már nem személyes ismeretségeken alapuló, 100–150 fős kisközösségekben élünk, hanem milliós nagyvárosokban, ill. végső soron az emberiség globális közösségében. Az, hogy a bódhiszattva eszmény alkalmazása mit jelent ekkora léptékben, nem olyan kézenfekvő, mint egy családi vagy munkahelyi közösségben. Érzelmileg szinten ugyan meg van bennünk a hajlandóság a globális felelősségvállalásra (pl. mentünk meg a jegesmedvéket), a mikéntje azonban nem magától értetődő, mivel azt egy sokkal komplexebb viszonyrendszerben kellene alkalmaznunk.

Ennek a gondolkodásnak egy kiindulópontja lehet az a legmagasabb szintű működésre vonatkozó peremfeltétel, amely szerint az emberi civilizációt, annak rendszerkörnyezetével együtt (bioszféra), az egyéni élet kibontakoztatásának a keretrendszereként tételezzük, így a hierarchia alacsonyabb szintű entitásainak figyelembe kell venniük a magasabb szintek alapvető egyensúlyi és stratégiai szempontjait. Ez tulajdonképpen a fejlődés alacsonyabb szintjén kialakult törzsi társadalomszerveződési modell magasabb szinten való megismétlődése, amely összhangban van az embernek, mint a társadalom elemi alkotórészének az ösztönös viselkedési mintáival is (fraktál-algoritmus). Ahogy a törzsi munkamegosztásra épülő métastratégiák képesek voltak meghatározni

ni az egyéni képességek lehetőségeit, úgy a globális szintű, jóval nagyobb diverzitásra épülő kooperációtól is azt várjuk, hogy mindannyiunk számára kedvezőbb lehetőségeket nyissanak meg. Ahhoz azonban, hogy ez működőképes legyen, a globális identitástudat az egyéni identitástudat részévé kell váljon. A természeti népek esetében mindez magától értetődő, ezért értelmezhetetlen számukra pl. a közösség egyéni érdekből való megkárosítása, hiszen a közösség a személyes identitásuk szerves részét képezi, melytől közvetlenül függ egyéni túlélésük. A tömegtársadalmak világában a kölcsönös egymásrautaltság sokkal áttételesebben jelenik meg, ezért a közösségi ügyeinkért való felelősségvállalás ma nem alapozható egyszerű, érzelmi jellegű reflexekre. Ebben a helyzetben sokkal nagyobb szerepet kapnak az intellektuális természetű, tudatosan felvállalt döntések, aminek viszont előfeltétele a tiszta tudat és a világunk értéke.

A közösségi értékrend azon a belátáson alapul, hogy egy globális világban minden erőforrás a közösség tulajdona, még az egyéni ötletek nyomán megcsapolt potenciálok is, hiszen minden, amit gondolunk és teszünk, az összes eddig élt ember kulturális hagyatékáról rugaszkodik el, az összes ma élő ember által megteremtett feltételrendszerben érvényesíthető, és az összes ezután születő ember életére is vonatkozik (természetjog).

A fentiek egyenes következménye, hogy stratégiai kérdésekben is a közösség egészének kell valamilyen formában állást foglalnia. A közösséget legtágabb értelemben a teljes földi bioszféra életközössége képezi, döntési helyzetben azonban a paradigmaváltás küszöbén megjelenő virtuális életformák vannak. A repülés buddhizmusa ebben az értelemben az emberi lét körén belül kifejlődött virtuális életformák szövetségi rendszerének alapelveiről is szól. Az egyetemes buddhizmus gondolata tehát nem pusztán egy absztrakt logikai struktúra specifikus alkalmazásainak a lehetőségéről szól, hanem általában véve az Élet fenntartásáról, hiszen mint láttuk, ez a logikai struktúra a buddhizmus esetében egybeesik az élő rendszerek szerveződési módjának logikai struktúrájával.

Némethy András

Origami

A papírhajtogatás buddhista művészete

A Tan Kapuja Zen Közösség tagjai számos – a buddhizmus körében elterjedt – művészeti ággal foglalkoznak, és ez irányú tudásukat, munkáikat örömmel osztják meg az érdeklődőkkel. A szumie tusfestészet, raku kerámia, ikebana, sakuhacsi, kert- és térrendezés mellett eddig átsiklottunk egy igen izgalmas, régi és mély gyökerekkel rendelkező művészeti forma, az origami felett.

A legtöbb emberhez hasonlóan én is még egészen fiatalon, úgy 5–6 évesen ismerkedtem meg az origamival (akkor még csak papírhajtogatás), mint egy kreativitást, kézügyességet fejlesztő, szórakoztató játékkal. Eleinte fel sem merült bennem, hogy ezt a „játékot” igen magas, akár művészi szinten is lehet űzni. Sze-

rencésnek mondhatom magam, ugyanis már akkoriban is az átlagnál jobban érdekelt ez a tevékenység, így hozzájuthattam egy-két haladóbbaknak szánt tankönyvhöz is. A pozitív visszajelzések és a sok gyakorlás után már néhány saját modellt is kitaláltam, így a másolásból igazi alkotómunka lett. Ekkoriban már jómagam is origaminak neveztem a hajtogatást; úgy éreztem, hogy egyfajta „színtet léptem”.

Sajnos 12–13 éves korom körül aztán felhagytam a rendszeres origamizással, csak nagy ritkán akadt a kezembe egy-egy tetszetősebb papírlap, amiből valami alkotást szerettem volna megformálni. Ilyen fiatalon fel sem merült, hogy a konkrét formákon túl az origaminak esetleg valami mélyebb filozófiája lehet, amit megismerve, megértve más dimenziókban is fejlődhetnék. Az utóbbi néhány évben aztán visszatért az érdeklődésem; már nemcsak egy-egy forma megalkotása, hanem a különböző technikák, a hajtogatás története, kultúrája, és egyéb szellemi vonatkozásai is érdekelni kezdtek. Mostanra ért be, hogy erről a majdnem elfeledett művészeti ágról írjak néhány gondolatot. Első origami témájú cikkemben inkább a kultúrtörténetre és a technikákra koncentrálok, amit – remélhetőleg – hamarosan követ majd egy szellemi tapasztalatokkal mélyebben átszótt írás.

Mi is az origami, mit tudunk róla?

Az origami szó japán eredetű, mely az *ori* (折り), azaz hajtogatás, és a *kami* (紙), vagyis papír szavak összetételéből származik. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy az origami japán gyökerű volna. A papírhajtogatás történelme a múlt ködös homályába vész. A papírt a kínaiak találták fel majdnem kétezer éve, és a hajtogatás művészete ott is kialakult *zhe zhi* (摺紙) néven. Észszerű azt gondolni, hogy a papír feltalálásával annak hajtogatása is megje-

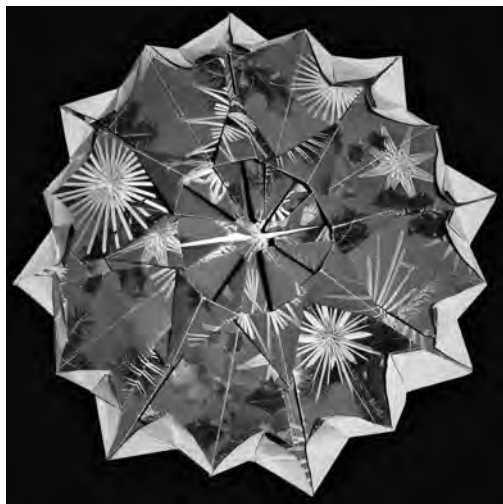

Lótuszvirágban ülő Buddha, egyetlen négyzet alakú lapból, olló és más egyéb segédeszköz használata nélkül

lent, ugyanakkor erre mindmáig nincsen bizonyítékunk. A hagyomány szerint egy buddhista szerzetes vitte az papírhajtogatást magával Japánba a 6. században. Ez akár igaz, akár nem, arra lehet belőle következtetni, hogy a hajtogatás már ekkoriban megjelenhetett a buddhista kolostorokban, amiből szokás, később művészet válhatott. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a legtöbb buddhista művészethez képest az origami nem számottevő, és leginkább csak a 19–20. századtól kezdtek a hajtogatás művészetére szigorúbb szabályokat alkalmazni, filozófiai tartalommal megtölteni azt. A tradicionális japán origami csak a Meidzsi-restauráció idején alakult ki, ekkoriban egyre több és több forma elkészítését jegyezték le.

Eleinte a papírt gyakorta vágták, azt gyűréssel is lehetett formázni; a tradicionális japán hajtogatás azonban csak kb. ezer évvel később alakult ki. Az origami szót először egy tájképpel díszített, kettéhajtott papírlapra alkalmazták, melyre többnyire rövidke leveleket írtak.

Az első igazi utalás az origamira Ihara Szai-kaku (井原 西鶴, 1642–1693) egy rövid verse 1680-ból. A vers olvasata így hangzik: *Ro-szei-ga jume-no cso-va oriszue* (盧齊が夢の

Origami csillag köralakú papírból hajtogatva

蝶はおりすえ) „A pillangók Rosei álmában oriszuek lehetnének”. A szerző itt az oriszue alatt egy Japánban népszerű hím és nőstény pillangót formáló origami modellre utal, amivel általában a szakés üvegeket díszítik esküvők

alkalmával. A hajtogatott papírfigurákra csak a Sóva-időszak óta használják az origami szót. Korábban, az Edo-korban főleg *orikata* (折形) vagy *oriszue* (折据) néven voltak ismertek, ahogyan ezt Ihara Szaikaku versében is olvashatjuk. A papír elterjedésével a hajtogatás is megjelent a világ számos táján, a japán kultúra ismerete nélkül. Jóval az első origami leírások előtti időkből is maradt fent európai könyvben papírhajót ábrázoló kép. Cikkem alapvetően buddhista kultúrával foglalkozik, így a papírhajtogatás európai és egyéb irányzataira itt nem térek ki részletesebben.

A tradicionális origamit a 20. századtól kezdte felváltani a modern papírhajtogatás. Lényeges különbség, hogy míg tradicionálisan a formák, hajtási sorrendek és azok nevei anonim módon hagyományozódnak, addig a modern origami korában a formák modelleké alakultak, amiket név szerint ismert művészek terveztek. A figurák elkészítésének metodikája a modern korban vált egyre szigorúbbá. A vágást, ragasztást elhagyták, az origamipapír használata gyakorlatilag kötelező lett. A modern origami atyjának Ucsijama Kósó-t (内山 興正, 1912–1998) tartják; ő volt az első, aki modelljeit levédette. Ucsijama az origami mellett számos könyvet írt a zen buddhizmusról is.

Az origami alapanyagai

Az origamihoz többféle papír is használható. Leggyakoribb a magában a szóban is szereplő *kami* (紙) papír, mely vékony és könnyen hajtogatható. Ennek szabványmérete meglepő módon mindössze 75×75 milliméter. A gyakorlatban ennél jóval nagyobb papírokkal is szokás dolgozni, némely igen komplex figurához 640×640 milliméter az ajánlott méret. Másik gyakori, ám az előzőnél jóval drágább *vasi* (和紙) Japán ősi, merített, kézzel készített papírja. Ez az anyagából adódóan jóval könnyebben festhető és dekorálható tintával. A későbbiekben számos technika alakult ki különféle anyagok felhasználásával, így mára pl. a teás tasakból készült virágok az origami egyik önálló műfajának tekinthetők, akárcsak a csokoládé- és egyéb tárgyak alumíniumfólia csomagolásából készült remekművek.

Klasszikus (japán) origami formák

Az első formák hajtogatási útmutatóját eredetileg a szamurájszaladók hagyományozták egymásnak generációról generációra. Ezek többnyire nonfiguratív formák, melyekre jókívánásokat írtak. A későbbiekben megjelentek a figurális ábrák, ezek leghíresebb képviselői az *orizuru* (折鶴), azaz a papír daru és a *jakko-szan* (やっこさん), az egyszerű, kimonós emberke.

Az 1000 daru legendája

Az origami történelmének és filozófiájának talán legjelentősebb pillére. A darumadár, mint a japánok egyik nemzeti szimbóluma a festészet és költészet mellett az origami művészetében is megjelent. A történet eredetije a múlt homályába vész, de már évszázadokkal ezelőtt úgy tartották, hogy aki ezer darumadarat meghajtogat, arra jó szerencse, egészség és boldogság vár. Így – nem meglepő módon – előszeretettel készítették a darvakat pl. esküvők alkalmával.

A mai történet az 1950-es évekre nyúlik vissza. Egy Szadako Szaszaki (佐々木 禎子, 1943–1955) nevű kislány története tette híressé a darumadarakat a modern kornak. Szadako hirosimai születésű volt, és csupán két éves, amikor városa az atombomba-robbanás áldozatául esett. A kislány mindössze 11 éves volt, amikor – feltehetően – a sugárzás következtében kialakult leukémiát állapítottak meg nála. A tragikus hír hallatán Szadako nekivágott, hogy az ezer darvat meghajtogassa, hát-

Origami darumadarak egy damilra felfűzve

ha ez által a jószerencse őt is meglátogatja, és meggyógyítja. Sajnos csak 644 madarat tudott elkészíteni, amikor 1955. október 25-én a halál utolérte. A hátramaradó 356 madarat barátai készítették el, hogy Szadako örök békében nyugodhasson. A szomorú történet a nyugati kultúrába is bekerült. Karl Bruckner regényt írt az esetről, Szadako élni akar (*Sadako will leben*) címmel.

A darumadarak hajtogatása az elmúlt 70 évben világszerte népszerűségnek örvend. Japánban sok templomban vagy parkban állított emlékműnél találkozhatunk madzagra fűzött madarak ezreivel, de más – nukleáris támadásra és katasztrófákra emlékeztető – helyeken is előkerülnek, így pl. Kijevben, a Csernobil Múzeumban is ezerszámra vannak.

Az origami típusai

A papírhajtogatásnak mára több típusa alakult ki. Az interaktív origami figurák emberi segítséggel képesek egyszerű mozgásokat végezni (pl. a papírmadár farkát és fejét meghúzva a figura csapkodni kezdi a szárnyait), esetleg a levegőben szállni, mint pl. a gyermekek által közkedvelt papír repülőgép.

Figurákat lehet több elemből is összeállítani. E technikának sok „alfaja” létezik: az egyiknél lehetnek különbözőek a darabok, míg a másiknál sok egyforma formából kell építőköcsként megalkotni a művet; valahol engedélyezett ragasztó és/vagy olló használata, míg a szigorúbb változatoknál nem. Egyes formák figurálisak, mások nonfiguratív, háromdimenziós mandalaszerű művészi alkotások.

Jellegzetes több darabból álló japán origami a *kuszudama* (薬玉), másik – újabban népszerű – technika az ún. moduláris origami, ahol egy egyszerű alakzatot kell sok (akár több ezer) darabban elkészíteni, majd ezeket összeillesztve megannyi különféle figurát (pl. vázát) építeni.

A nedves origami az régi időket idézi, itt ugyanis lehet némiképpen gyúrni, hajlítani a megnedvesített papírt, hogy aztán íveltebb, ezáltal természetesebb és élethűbb pl. állatfigurákat készítsünk.

A modern origami nem használ vágóeszközöket; azonban az ezek segítségével elkészített

960 darabból álló moduláris origami váza,
benne origami virágok

formáknak is van egy típusa: a *kirigami* (切り紙). Kirigami technikával díszes üdvözlőlápokat lehet készíteni, melyeket kinyitva egy háromdimenziós hatású tárgy emelkedik ki a kártyából.

Az ún. tesszallációk az origami egy speciális, újabban népszerű fajtája, ahol bizonyos felületek (járólap-formák) ismétlődnek a lap felületén. Egyes tesszallációknál a formák fraktálszerűek, kívülről befelé haladva egyre kisebbek és/vagy el vannak forgatva.

Az origami megjelenése a művészetén kívül

Létezik matematikai origami is, melyet bizonyos tudományos (jellemzően matematikai) kérdések vizsgálatához készítenek. Egy-egy alakzatot hány hajtásból lehet meghajtogatni, bizonyos formájú és méretű papírból meg lehet-e hajtogatni valamit, stb. A matematikai origaminak egy speciális fajtája a műszaki origami, japánul *origami szekkei* (折り紙設計). A műszaki origami sokkal inkább tervezőmunka; a modellek összerakását nem kísérletezéssel, hanem matematikai módszerekkel előre számolják ki. Segítségével igen bonyolult

formák (pl. tengeri süni, 145 tüskével) terveirajzai adhatók meg.

A műszaki origamit mára a tudomány több területén is használják: ezen technika segítségével lehet tárgyak becsomagolását optimalizálni, de pl. a NASA is alkalmazza az űrbe juttatandó műholdak napelemeinek leginkább méretgazdaságos összehajtogatásához.

Műszaki origami

Összegzés

Írásomból kiderül, hogy noha az origami közel másfél évezredes múltra tekinthet vissza, története során csak a modern kori időkben kezdett kialakulni és hozzákapcsolódni a más japán művészetekhez általában társuló filozófiai szemlélet és belső út. Zen szempontból ezt vehetjük előnynek is, ugyanis így mi magunk adhatunk újfajta értelmet az origaminak. Az írókora – azok hiányában – nem támaszkodva, saját belső járatlan útjainkon járva fedezhetünk fel, teremthetünk meg, illetve alkalmazhatunk valami újat a papírhajtogatás segítségével. Az origamiban rejlő belső lehetőségek feltárása azonban már egy másik cikk tárgya, melyet a közeljövőben tervezek megírni.

Mireisz László

A digitális galaxis guruja

„Magoi apo anatolon”

Amikor a Zen Tükör főszerkesztője felkért egy cikk megírására, és először a kérést elhárítottam mondván, nincs a zennel kapcsolatos olyan témám, amiről szívesen írnék, ráadásul az írást már nem tartom átadásra alkalmas eszköznek, akkor a következő kérdést tette fel: Nincs semmi, amit tovább kellene adnod? Ebbe belegondolva rá kellett jönnöm, hogy – bár a gépbe beírt szavak ébresztő erejében már nem hiszek – de van ilyen, bár ez csak áttételesen kapcsolódik a zenhez, ez pedig az a korszakváltás, amelynek szemtanúi vagyunk, és amely egy egészen új világba vezet minket. S ebben a világban – mint Jézus vagy Buddha a maga korszakában – megjelenik a Mester vagy egy olyan régi/új elv, aki vagy amely képes lesz a tradíciót abban a közegben megjeleníteni, amely oly messze távolodott a szellemi hagyománytól.

Ennek vizsgálatához azonban négy témát kell tisztán látnunk magunk előtt. Ezek pedig:

A Gutenberg-galaxis

A hermetikus időszámítás

A digitális galaxis

Az új tanító eljövetele – Jupiter-Szaturnusz együttállás a Vízöntő 0 fokán.

A Gutenberg-galaxis

Több mint ötven éve, Marshall McLuhan 1962-ben jelentette meg A Gutenberg-galaxis című művét, amelyben a Johannes Gutenberg által feltalált könyvnyomtatás óta eltelt majd hat évszázadot vizsgálta meg a könyv és az olvasás oldaláról. Megállapítja az előzményeket, mely szerint „A fonetikus ábécé elsajátítása vezethetett a nyomtatás feltalálásához.” Majd hosszasan sorolja következményeit, például „A könyvnyomtatás a közös beszélgetés dialógusát, úgy, ahogy volt, csomagolt információvá, egy hordozható áruvá alakította át. [...] A könyv egyességége és reprodukálhatósága nem csupán a modern piacot hozta létre, hanem az írás-

beliségtől és ipartól elválaszthatatlan árrendszert

is.” Valamint „a könyvnyomtatás logikája megteremtette a kívülálló, elidegenedett embert”. Ugyanakkor az alkalmazott tudományokat, a nemzetállamok kialakulását és az individualizmust is egyértelműen a könyvnyomtatás feltalálása következményének tartja. Mindent egybevetve művében a könyv halálhírét keltette, és tette ezt tudományos alapossággal. Ő nevezte el a könyvnyomtatás kezdetétől a korszakot Gutenberg-galaxisnak, és hogy mennyire érezte ennek a korszaknak a végét, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ő alkotta meg a világháló kifejezést néhány évtizeddel a világháló megjelenése előtt.

A könyvnyomtatás következményeit ma már világosan látjuk. Ha csak a szellemi átadás szempontját nézzük, akkor piacra kerültek a legtitkosabb és legréjtettebb spirituális tanítások, és olybá tűnt, mintha a szellem-

től szellemig ható átadást felváltotta volna a nyomtatott formában terjedő tanítás. Hogy mennyire nincs így, azt mindannyian tapasztalhatjuk. Mert bár a könyvespolcokon halomban állnak a bölcsességek, de ez a társadalmak és az emberiség szellemi és erkölcsi fejlettségi szintjén egyáltalán nem mutatkozik meg. Sőt. Kimondhatjuk: papírra halnak az értékek, elveszítik erejüket, és pusztá információvá válnak. És akkor még nem beszélünk a zen második alapelvéről, a nem támaszkodás az írásokra tételről.

Mindenesetre a könyvnyomtatás korszaka a végéhez ért, és már azt is pontosan tudjuk, hogy mi lesz az, ami felváltja: a bináris számok-ra épülő digitalizáció.

A hermetikus időszámítás

A hermetikus időszámítás, vagy más néven a platonikus világidő, amely a precesszióra épül, valamint az okkult irányzatok mindegyikének (asztrológia, alkímia, kabbala, mágia) az alapja a következőképpen osztja fel az időt:

1 isteni év (világév) = 25 920 emberi év

1 isteni hónap (világhónap) = 2160 emberi év

1 isteni hét (világhét) = 540 emberi év

1 isteni nap (világnap) = 72 emberi év (1 emberélet)

1 isteni óra (világóra) = 3 emberi év (1080 emberi nap)

1 isteni perc (világperc) = 18 emberi nap

(Itt most nincs mód kifejteni azt, hogy ezek az értékek miként függnek össze a Nap mozgásával, az emberi pulzus és a légzés számával, holott ezek olyan kozmikus összefüggésekre mutatnak rá, melyeket a nyugati és a keleti tradíció egyaránt használ, részben a jóga, részben pedig a mikro-makrokozmosz, vagyis modern kifejezéssel a holisztikus szemlélet praxisában.)

A platonikus világév 25 920 éve egy csillagászati jelenséggel, a precessziós mozgással függ össze, (az indiai asztrológiában *ayanamsza*-nak nevezik), mely során a tavaszpont ennyi idő alatt vándorol végig hátráló mozgással az ekliptikán, vagyis a 12 zodiákális jegyen, amikor is egy-egy zodiákusban 2160 évig hátrál. A hagyomány úgy tartja, hogy ez markánsan jelzi a korszak jelle-

gét, és valóban megtalálhatjuk az összefüggést, mert például – hogy csak három utolsó korszakra nézzünk rá –, a Bika korszak (i. e. 4480 – i. e. 2320-ig) a nagy, stabil birodalmak és a monumentális építmények kora, a *parampara* időszaka (a hagyomány apáról fiúra történő átadása), amikor pl. Gilgames még félig isten és félig ember volt. A Kos korszak (i. e. 2320 – i. e. 161-ig) az árják és harcosok kora, melynek a ksátria Buddha, Mahávira vagy Zarathusztra a meghatározó tanítója. Ez követi a Halak korszak (i. e. 161 – i. u. 1999-ig), amelyet Jézus és a kereszténység megjelenése határoz meg. Ennek utolsó világhete a könyvnyomtatás megjelenésével fémjelzett Gutenberg-galaxis időszaka, amely megalapozta a vallások háttérbe-, míg a materializmus-nihilizmus-pszichizmus szemléletének előtérbe kerülését. Ezt követi a Vízöntő korszak (i. u. 1999 – 4159-ig), melynek első világhetét (540 évét) digitális galaxisnak neveztem el. Ennek első világnapját éljük most.

Vázlatosan, néhány fontosabb eseményt kiemelve:

i. e. 4480. Tavaszpont a Bikába lép. Bika korszak kezdete.

i. e. 2320. Tavaszpont a Kosba lép. Kos korszak kezdete. Árja korszak. Az un. ókor kezdete.

i. e. 161. Tavaszpont Halakba lép. Halak korszak 1. hete.

132. Polgárháborúk korszakának kezdete a Római birodalomban.

136. rabszolgafelkelések Szicíliában i.e. 104., 73. Spartacus

i. sz. időszámítás kezdete, Jézus születése

250–304-ig keresztényüldözések,

313. Középkor kezdete, a milánói ediktum, a kereszténység elismerése.

379. *II. negyed kezdete.* Halak korszak 2. hete.

375. körül Népvándorlás kezdete, Hunok átlépi a Volgát.

395–476. a római birodalom bukása

919. *III. negyed kezdete.* Halak korszak 3. hete.

1054. szkizma (egyházszakadás)

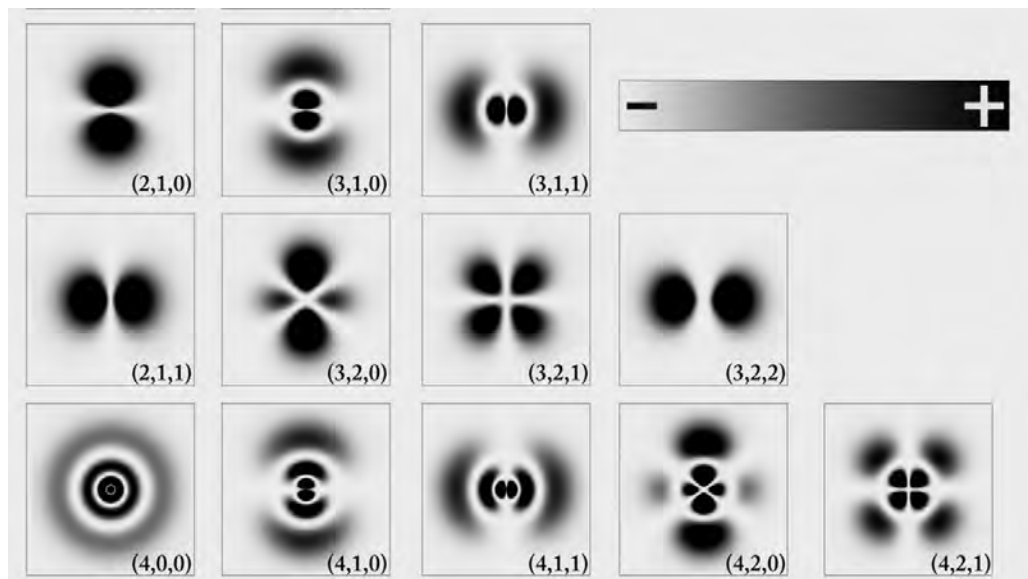
1077. IV. Henrik Canossa-járása

1096. I. Keresztes hadjárat

1459. *IV. negyed kezdete.* Halak korszak 4. hete.

1445. Guttenberg Mainzban feltalálja a könyvnyomtatást.

1453. az 1. nyomtatott könyv

A kvantumszámítógép új technológia megjelenésére ad lehetőségeket az információ feldolgozásban. A fenti ábra a hidrogénatom elektronjának valószínűségi eloszlását illusztrálja az energiaállapot függvényében.

1459. Gutenberg elkezdte a Johannes de Balbus Catholicon című lexikonát,

1492. Amerika felfedezése. Az újkor kezdete

1789. Francia forradalom. A modern kor kezdete. Materialista kor kezdete.

1993. Világháló

1999. Tavaszpont Vízöntőbe lép. Vízöntő korszak 1. hete.

2001. szept. 11. New York, WTC elleni támadás

2020. dec. 21. Jupiter-Szaturnusz együttállás a Vízöntő 0 fokán

Ha tehát az emberiség történetében a nagyobb korszakváltásokat nézzük, akkor ezek öt-hatszáz évente következnek be és a platonikus világhónap (2160 év) egy-egy hetét jelentik. Vagyis 540 évente van egy mostanéhoz hasonló korszakváltás. Ezt egyébként az is alátámasztja, hogy ha az első kinyomtatott könyv 1453-as időpontjához hozzáadom az 540 évet, akkor 1993-at kapok. Ez az időpont egyrészt nagyon közel van a napfogyatkozás évéhez, vagyis a platonikus Vízöntő világhónap kezdetéhez, másrészt, ebben az évben, május 30-án jelentette be a CERN, hogy a Világháló mindenki számára szabad és ingyenes. Ez egy fontos kezdőpont. Ugyanakkor a napfogyatkozás évében is van ilyen kezdőpont, mert

ebben az évben mutatkozik be a Grover-algoritmus első alkalmazása, amikor az első működő 3 qubites kvantumszámítógépet az IBM Almaden kutatóközpontjában bemutatták. Az érdekessége az egészen az, hogy ezt Lov Grover korábban, 1996-ban alkotta meg. Rövidre zárva mondhatjuk azt, hogy a kilencvenes években zajlott a digitális forradalom, egészen az ezredfordulóig.

Hát így vagyunk most, ha nem is nyakig, hanem csak lábujjig a digitális világban (szinte szó szerint, mert a latin *digitus* ujjat jelent), egy új korszak első éveiben. S bár még nem látjuk, hogy hová vezet a digitalizálódás a hátralévő ötszáz év alatt, de azt már látjuk, hogy a szellemi átadás szempontjából ennek digitális formája alacsonyabb szintű, mint a nyomtatott formája, mint ahogy a nyomtatott formája alacsonyabb szintű a szóban való átadásnál. És a legmagasabb pedig, a szellemtől szellemig való átadás talán már nem is fér bele a világhálóba, vagyis a világháló lakói szellem nélkül maradnak. Így van ez, vagy sem, mindenki döntse el szabadon, de az tény, hogy az eddigi minőségi átadás egy mennyiségi szűrőn megy keresztül, melyet lehet, hogy a matematikai zsenik képesek lesznek visszatranszformálni, és az is lehet, hogy a digitalizáció hatalmas anyagi és fizikai

fejlődést generál, de a kérdés az, hogy megmarad e az embervilágot éltető szellemi tartam, vagy visszahúzódva teret ad egy még intenzívebb szellemi elsötétülésnek.

A digitális galaxis guruja – az új tanító eljövetele

A Halak korszak meghatározó szellemi tanítóját, Jézus eljövételét a keletről jött mágusok az égen, egy bolygóállás nyomán előre látták, és az írások szerint siettek köszönteni (görög: *magoi apo anatonon* – keleti mágusok).

Ez a bolygóállás a Jupiter-Szaturnusz együtállás volt, melyek a Halak zodiákus jel legelején álltak együtt. A kérdést nagyon leegyszerűsítve ezek a bolygók a teret és az időt szimbolizálják. A Jupiter a teret, extenziót és emanációt, a Szaturnusz pedig az időt, intenziót és koncentrációt jelképezi. Amikor ezeknek az ekliptikai hosszúságuk ugyanaz, vagyis a nappályán ugyanott állnak, akkor ez azt jelzi, hogy a tér és az idő mintegy egymásba olvad, és a hagyomány úgy tartja, hogy az időfeletti szférákból ekkor születnek le a nagy tanítók, az idő szempontjából ilyenkor megnyílik az idő kapuja, és isteni erők áramlanak a földre. A tér szempontjából pedig a tér egy pontjába összpontosul a Szaturnusz által jelzett intenzifikáció, és megvalósul a transzcendencia immanenciája. Ezért az ilyenkor születettek magukban hordozzák és valamilyen területen megjelenítik ezeket az erőket, mint Jézus a Halak korszakban a Halak erőket. Most azonban már a Vízöntő korszakba léptünk.

(Az életem során egyetlen emberrel találkoztam, akinek az asztrológiai képletében a Jupiter és a Szaturnusz egy fokon belül áll, mégpedig a Bika zodiákus jelében, és akit minden Zen Tükör olvasó ismer. Ez pedig nem más, mint Dobosy Antal, a Zen Tükör főszerkesztője, A Tan Kapuja egyik alapítója és a Zen közösség apátja.)

E két bolygó együtt állása nem ritka jelenség, mert kb. 40 évente bekövetkezik, az viszont már ritkább, hogy visszaérve ugyanabba a zodiákus jelbe álljanak együtt, és még ritkább az, hogy az ekvatoriális deklinációjuk fokra, fokpercre és fokmásodpercre egyezzen. Mert ugyan a két bolygó hasonló pályáson mozog, így együtt állásukkor a szélesség tekintetében nem na-

gyon távolodnak el egymástól, ám ha felnézünk az égre, akkor már egy-két fok deklinációs eltérés is jelentős távolságnak tűnik.

Most tehát a Vízöntő korszak első hetét éljük, amely 540 évét digitális galaxisnak neveztük el. Joggal merül fel a kérdés, hogy vajon milyen lesz ennek a korszaknak a szellemi manifesztációja. Vajon milyen formában tud a tradicionális spiritualitás megjelenni? És ki lesz ennek a korszaknak a guruja, aki, mint Jézus az önfeláldozás Halak korszakában, megjeleníti azt a szellemi alapállást, azt a „vallást”, mely az új korhoz igazodva irányt mutat az emberi tudat számára. Lehet, hogy sokak szerint erre nincs is szükség, mert például a buddhizmus tudat-tana olyan út, mely minden korban és

időben járható, de ha megfigyeljük, akkor azt látjuk, hogy a buddhizmus is sokat változott, mert az emberi tudaton belül a kor-tudat a zsilip, melyen keresztül a Tan aktualizálja magát. Erdei remete csak addig van, amíg van erdő, a barlangban meditáló jógiba is chipet fognak ültetni, és a jóga sem a megváltás útja már, hanem egészségmegőrző torna. Hogy mégis mi lesz a módja annak, hogy az Örök Tan a digitális korban mindent elsöprő módon megnyilatkozzon, azt majd a nemsokára manifesztálódó guru, a digitális galaxis guruja fogja felmutatni.

(Csak zárójelben jegyzem meg, hogy az amerikai new age-es guru, Dr Frederick Philip Lenz, azaz Rama egy interjújában hosszasan

beszél arról, hogy szerinte a számítástechnikában alkalmazott gondolkodásmód nagyon hasonlít a zen buddhizmusban és az önfelismerés fejlettebb szakaszaiban használt gondolkodásmódra. A programozás segíti az embereket az elméjük fejlesztésében, és szerinte segíteni fog a meditációban, amelyek a számítógép-tudományban használatosak, különösen a relációs adatbázis és a mesterséges intelligencia terén, melyek nagyon hasonlítanak a buddhista kolostorokban végzett gyakorlatokra. Hogy ez így van vagy sem, azt az olvasók döntésére bízom.)

2020. december 21-én, a téli napforduló napján, amikor a fény születését ünnepeljük, hétfőn, a hét első napján, amikor – budapesti idő szerint – az Uránusz, a Vízöntő ura az ég közepén (ARMC) áll, a Jupiter és a Szaturnusz együtt áll a Vízöntő 0 fok, 29 fokperc, 10 fokmásodpercén, úgy, hogy a deklinációjukban 5 fokperc különbség van csupán, tehát közvetlen napnyugta után a nyugati égbolton teljesen együtt látszanak. Ez egészen kivételes konstelláció. A fény születése napján egy ilyen markáns égi jel mellett szó nélkül elmenni nem lehet.

A digitális galaxis 540 éve alatt még háromszor fognak együtt állni a Vízöntőben, 2080-ban 11 fokon, 2140-ben 17 fokon és 2199-ben 28 fokon, mindegyik nagyobb deklinációval, vagyis látszik, hogy 2020-ban állnak egymáshoz legközelebb, valamint az is, hogy ez a későbbiek esetében egyre hátrább, a Vízöntő egyre magasabb fokán következik be. Ez után a következő Vízöntő-kori együttállás majd csak 2915-ben következik be, amely már nem a digitális galaxis, hanem a rá következő 540 év történéseiről fog mesélni.

Mit mond tehát számunkra ez az égi jel?

Az emberi tudatnak van egy olyan elhalt komponense, egy olyan virtuális képessége, melyet analógiás gondolkodásnak is nevezhetünk. Ez a látásmód az archaikus ember élő képessége volt, és ez ébred fel a megvilágosodottban. Mára az emberekben ez halott, ezért a szellemi utak többsége ennek a képességnek a visszaszerzésén keresztül látja elérhetőnek a megvilágosodott állapotot. Ez a tudati képesség pedig az volt, hogy az ember képes volt egység-

ben látni az egymástól látszólag különböző jelenségeket és összefüggéseket. Például látta és ismerte az asztrológia, alkímia és a mágia vagy éppen a *ji king* alapjait adó analógiákat, látta és tudta a tethek és gyümölcssei közötti, a tudat és a természet közötti, a tudat és a test, valamint a test egyes szervei közötti, vagy az egymáshoz felfűzött létállapotok közötti összefüggéseket, ahogyan például Buddha a megvilágosodásakor átlátta minden korábbi testet öltését egy cselekvéslánra felfűzve. Az idők során az ember ezen képessége eltompult, de az ennek meglétében való hit sokáig megmaradt. Volt, amikor már nem látták át a tudat és a világ vagy természet közötti szoros összefüggést, de hittek benne, és például a természet tisztelete még sokáig élő volt. Amikor ez is eltűnt, akkor a világ és a természet rohamos pusztulásnak indult, és ez a folyamat máig tart. Ugyanakkor az emberi szenvedés megsokszorozódott, de tompaságba fordult, vagyis már nem is tudunk róla. S mindez olyan sebességre kapcsol, ami alapján feltételezhetjük, hogy az analógiás látás képessége jórészt elveszett. Jól szemlélteti ezt az, ahogyan a mai kor embere az előbb felsorolt összefüggésekkel bánik.

Nos, hát, éppen ideje felnyitni a szemünket, és észrevenni az analógiákat. Na nem az értékek folytonos spektrumát, mert ez már digitalizálódik, hanem az analógiás látást, melyet sohasem lehet bináris számokká konvertálni, és amely az új környezetben is észreveszi az összefüggéseket. Kell jöjjön egy ébresztő erő, mint Tamás apostol Gyöngyhimnuszában a levél az Atyától, mely ráébreszti az embert valószínű helyzetére, és arra, hogy tennie kell a teljes vakság beállta ellen. Ez a levél érkezik meg 2020 téli napfordulóján. Nincs értelme találgatni, hogy egy konkrét emberi testben születik meg a digitális korszak megváltója, akinek még a pontos születési helyét is ki lehetne számolni, ahogy megtették ezt Jézus esetében a mágusok, vagy pedig a szellemiség egy új formája jelenik meg, mely képes tömegeket megérintve újjáéleszteni a Tant. Értelme annak van, ha egyes szám első személyben átlátjuk helyzetünket, és 2020. téli napfordulóján felélesztjük önmagunkban a Vízöntő-kor megváltóját, a digitális galaxis guruját.

Lászlók András

Gandhára és a nyugati buddhizmus

Vallási eszmék elterjedése összetett folyamat, amelyet általában rengeteg tényező befolyásol. Fontos például egy kezdetben csak maroknyi tagból álló fanatikus csoport, amelynek tagjai részére egy adott vallás tanításai önmagukban elegendőek ahhoz, hogy időt és energiát nem kímélve a vallás tanainak terjesztéséhez kezdjenek. Ha viszont egy vallás nagyobb társadalmi támogatottságot, de legalábbis elismertséget akar szerezni, a tanítások – legyenek azok bármennyire értékesek is – önmagukban nem elegendőek. Szükséges megtalálni azokat a kapcsolódási pontokat a helyi kultúrával, amelyekre az új eszméket fel lehet építeni. Ezek a kapcsolódási pontok lehetnek például az új vallás és a helyi hagyományok közti párhuzamok, analógiák vagy például annak feltárása, hogy az új vallásnak voltak-e már történelmi előzményei az adott országban. Fontos az új vallás alkalmazkodása a helyi szokásokhoz is azért, hogy ne keltsen felesleges, negatív értelemben vett feltűnést. Bár egy szűk réteget pont az új vallás egzotikus, idegen volta ragadhat meg, ez a vonzalom gyakran csak múltó hóbortnak bizonyul, amely a kezdeti lelkesedés megszűntével végképp elapad. Matteo Ricci ezt szem előtt tartva például évekig buddhista szerzetesnek öltözve járta Kínát és próbálta a keresztény tanításokat terjeszteni, emellett igyekezett mélységeiben megismerni a kínai kultúrát és feltárni a kereszténység és a kínai hagyományok közti hasonlóságokat.

Ebből a szempontból a buddhizmus látszólag nehéz helyzetben van a nyugati világban, mert bár a nyugati misztika egyes képviselőinek – például Plótinosz, Areopagita Dénesnek vagy Eckhart Mesternek – a tapasztalatai és a buddhista megvilágosodás-élmény között találhatunk párhuzamokat, a buddhizmusnak komolyabb történelmi előzményei nincsenek Európában. Ehhez rögtön hozzá kell tennünk,

hogy a buddhizmusnak Indián kívül annak idején sehol sem voltak komolyabb történelmi előzményei így a nyugati buddhisták sem indulnak nagyobb hátránnyal, mint ázsiai társaik évszázadokkal ezelőtt.

A görög és a buddhista filozófia esetleges történelmi kapcsolataira irányuló kutatások jelenleg még gyermekcipőben járnak, illetve az antikvitással foglalkozó tanulmányok perifériájára szorultak. Komolyabb kutatók efféle ingoványos területre, szakmai hírnevüket féltve, nem is igazán kívánnak lépni. Itt lehet esetleg megemlíteni jó példaként Thomas McEvilley tanulmányait. Annak ellenére viszont, hogy a buddhizmus hatása a nyugati kultúrára nehezen kimutatható, az antik görög kultúra Nagy Sándor hódítási következtében óriási hatással volt az indiai és a belső-ázsiai kultúrára, különösen a buddhista szobrászat terén. Így a nyugati kultúra és a buddhizmus közti kapcsolódási pontok között úgy gondolom kiemelten fontos az ún. gréko-buddhizmus jelensége, amely csaknem ezer éven keresztül virágzott a mai Afganisztán, Pakisztán és India területén.

Nagy Sándor hódításai után a görög műveltség legkeletibb bástyája a Görög-Baktriai királyság volt, amely főként a mai Afganisztán és Pakisztán területére terjedt ki. Indiában a görögök Menandrosz király (i. e. II. század) hódításai után tudták csak komolyabban megvetni a lábukat, aki létrehozta az Indo-görög királyságot. A Páli Kánon burmai változatában, illetve egy kínai fordításban is fennmaradt *Menandrosz kérdései* című mű (szanszkrit *Milinda Pañha*) örökíti meg a király és egy Nágaszéna nevű buddhista bölcs párbeszédét, amelynek hatására a király felvette a buddhista vallást. Menandrosz széles látókörű államférfiként vallásszabadságot biztosított alattvalói számára, ezért nehezen megállapítható, hogy királyságának hány százaléka vallotta magát buddhistának

Szüreti jelenet Dionüszossal, Gandhára, 1–2. század

illetve, hogy ebből hányan lehetnek ténylegesen görögök. A területen békésen megfértek egymás mellett az indiai, perzsa és görög vallási eszmék, illetve az északi nomádok samanisztikus hiedelmei. A király buddhizmust pártoló politikája mindenesetre óriási előrelépés volt a buddhizmus, mint későbbi világvallás elterjedése szempontjából. Ha görögök ugyan tömegesen nem is lettek buddhisták, a görög szobrászat hatására elindult egy érdekes folyamat a területen, amely a gandhári művészet kialakításához vezetett. Míg korábban a Buddhát csak szimbólumokban ábrázolták, a görög (vagy görögöktől tanult) gandhári szobrászok először ábrázolták a megvilágosodott emberi alakban, Apolló mintájára. A sztúpák díszítésein gyakran feltűntek ezt követően jellegzetes szakállas görög alakok, szatírok, nimfák és görög istennők. Jellegzetes alakja a kornak továbbá Maitréja, akit szintén gyakran ábrázoltak görög mintára. A belső-ázsiai városállamokon keresztül jutott el végül a buddhizmussal együtt ez a művészeti forma is – különösen a Buddha ember alakban történő ábrázolása – egész Kelet-Ázsia területére, ahol hatásai még a mai napig kimutathatók.

A görögök után a terület a nomád kusán uralkodók uralma alá került, akik szintén pártolták a buddhizmust, így végeredményben az iszlám uralomig fennmaradhatott a gandhári művészet. (Itt érdemes megjegyezni érdekességképpen, hogy a kusánok betörésének hatására vándoroltak nyugatra az alánok. A Csodaszarvas-mondában Hunor és Magor ezen alánok fejedelmének, Dulának a két leányát rabolta el és vitte Meótisz ingoványaiába, illetve a XIII. században a Magyar Királyság területére betelepült jászok is részben az alánok leszármazottai voltak.)

Gandhára nem csupán a szobrászat szempontjából fontos, hanem sokak szerint a legfontosabb mahájána szövegek, gondolatok eredetét is ezen a területen kell keresnünk. Bár a fenti nézet teljes igazolásához további kutatások szükségesek, annyi bizonyos, hogy a mahájána rendkívül népszerű volt a területen, illetve a legfontosabb mahájána szútrákat is gandhári vagy belső-ázsiai szerzetesek (például Lókakséma) fordították le kínaira. Az elmúlt századokban több pálmalevélre, illetve nyírfakéregre írt szöveget is találtak a területen (köztük a Nyolcezer soros pradzsnjá-páramitá szútra egy részleges példányát), amelyek a mahájána buddhizmus fontos forrásának tekinthetők. Megemlítendő továbbá, hogy a jógácsára buddhizmus legismertebb alakjai Aszanga és Vasubhandu szintén Gandhárában születtek, így a terület feltehetően a jógácsára tanulmányok egyik fontos központja lehetett.

A nyugati kultúra és a buddhizmus – talán nem túl szoros – kapcsolatának történelmi előzményei tehát, mint láttuk adóttak. Valamiért azonban a nyugati világban Gandhára örökségét, mint a buddhista tanításokat népszerűsítő eszközt, eddig nem helyezték előtérbe. Ha egyszer kialakul például valamiféle nyugati buddhista szobrászat, azt a gandhári művészet ismeretében nem lenne bölcs döntés a tibeti, vagy a kelet-ázsiai buddhista szobrászatra alapozni. A nyugati zen buddhizmus filozófiai alapjának kialakítása során is vissza lehetne térni például – persze több más lehetőséget is mérlegelve – a Gandhárában még szinte sértetlenül virágzó, a történelmi Buddha anátman tanításával teljes egészében összhangban lévő ősi forráshoz. A korai jógácsarához és Gandharához kötődő Maitréja kultusz a devocionális megközelítmódra nyitott zen gyakorlók számára lehetne vonzó, szem előtt tartva, hogy Maitréja tiszteletének a nyugati buddhizmusban is vannak komoly előzményei. Talán érdemes lenne kipróbálnunk, hogy – költői fordulattal élve – az élő ázsiai hagyomány a nyugati buddhisták közreműködésével képes-e életet lehelni Gandhára múzeumba őrzött holt köveibe? Életet lehelni annak a görög-buddhista kultúrának az utolsó tárgyi emlékeibe, amelyeknek talán mi nyugati buddhisták vagyunk a valódi örökösei.

Dobosy Antal

Hányféle gondolkodás van?

VÁGD EL A GONDOLKODÁST! Ez a tanács sokszor előfordul a zennel kapcsolatos iratokban. De vajon mi a gondolkodás? Mikor és hogyan gondolkodunk? És vajon tényleg érdemes elvágni és megállítani?

Számunkra nyilvánvaló, hogy a zen írások, amikor a gondolkodás elvágásáról beszélnek, nem az elbutulásra próbálnak rávenni, és nem arra, hogy mondjunk le az egyik legmagasabb rendű tudati képességünkről. Hiszen talán ez a gondolkodási képesség az, ami leginkább megkülönbözteti az embert más élőlényektől. Ugyanis az emberi elme nagyon bonyolult és összetett tudati tevékenységekre képes. De azt is világosan látjuk, hogy ezt a képességet gyakran nagyon is rosszul használjuk. A zen ezt a rosszul használt gondolkodást szeretné elvágni.

Amikor leülünk meditációba, és elhelyezkedünk az ülőpárnán, igyekszünk olyan testhelyzetet elfoglalni, hogy a meditáció közben már ne legyen gondunk a fizikai testünkre, ne a kényelmetlen testhelyzet kösse le a figyelmünket. Ha ez sikerül, akkor teljes mértékben a tudati folyamatainkkal tudunk foglalkozni. A zen meditációs gyakorlatot végső soron ezért végezzük. De azt mindenki tapasztalhatta, hogy belső életünk, tudati folyamataink meglehetősen zajosak, még olyankor is, amikor látszólag teljes nyugalomban vagyunk. Ilyenkor sokszor tapasztalható az a legtöbbször uralhatatlan, aggodalmakkal és indulatokkal terhelt tudatfolyamat, mely közben képtelenek vagyunk arra, hogy saját belső helyzetünket is észre vegyük. A zen ezt a tudatfolyamatot, az ilyen típusú gondolkodást tanácsolja megállítani, elvágni.

A magyar „gond” szó érdekes módon utal az előbbieken leírt folyamatokra. Sajnálatos, hogy a magyar nyelv nem különbözteti meg a gondolkodás különböző formáit, és egyaránt a „gondolkodás” szót használja az aggodalmaskodásra, a problémázgatásra, a saját indulati levében fortyogó és öngerjesztő belső folyamatokra és a valódi problémamegoldó, a helyzetnek megfelelő tudatfolyamatokra is.

Eredetileg a „gond” szó nem egy lelki állapot leírására szolgálhatott, hanem egy megoldandó feladatot jelölhetett. Így sokkal érthetőbb az, hogy a „gond”-dal való foglalkozás, tulajdonképpen megoldáskeresés, és a „gondolkodás” ennek a tudatfolyamatnak a nyelvi megfogalmazása, ezt a folyamatot jelenti. Tehát pozitív tudatfolyamat, mely előbbre visz, és segít áthidalni az élet nehézségeit.

Sajnálatos, hogy ennek a tudatfolyamatnak sokszor nem vagyunk urai, és indulatok, érzelmek által hanyattatva, mindenféle megoldás nélkül zakatolnak bennünk ezek a folyamatok. Sajnálatos, hogy a mai szóhasználatban a „gond” és a „gondban van” kifejezések erre a negatív tudatállapotra utalnak, így a gondolkodás szavunk is ilyen kétértelművé vált.

Sokszor halljuk a meditációval kapcsolatban azt is – sőt zen meditációval kapcsolatban is –, hogy „üresítsük ki a tudatunkat”. Mintha meg lehetne valósítani a tudat teljes kiüresítését, mintha az üres tudat érték lenne. A tudatfolyamatok teljes hiánya inkább az élettelen dolgokra jellemzőek – hogy finoman fejezzem ki a véleményemet. Tehát nekünk nem lehet célunk a tudat kiüresítése, nem lehet célunk a gondolkodás teljes elvágása, megszüntetése.

Ha minden gondolkodást megszüntetnénk, beleértve a probléma megoldó gondolkodást is, akkor nem lennénk többek egy halott, üszkös fadarabnál, ami megadta magát az enyészetnek.

A zen meditáció célja elsősorban a tudatfolyamatok megismerése, kontrollálása, helyes irányba terelése, az értékes gondolkodás kialakítása és megvalósítása.

Annak vizsgálatakor, hogy milyen módon szoktunk megoldani helyzeteket, feladatokat, az találtuk, hogy a tudatban különféle stílusok, módszerek vannak, melyek a megoldáshoz, a döntéshez segítenek hozzá, melyek alapján eldöntjük, hogy mit érdemes tenni, illetve mikor tekintünk egy helyzetet megoldottnak. Nyolcféle jól elkülöníthető stílus különböztethető meg,

melyek természetesen sokszor – sőt, talán sohasem tisztán – vegyesen jelennek meg, egymással összefonódva, párhuzamosan. A probléma megoldó gondolkodás sajátos formái a következők:

1. Érzések által vezérelt gondolkodás

Az érzések által vezérelt gondolkodásmód valószínűleg a problémamegoldás legősibb típusa. Az embernél tipikus példa erre a művészi alkotás folyamata. Azt is mondhatnánk, hogy ez a művészi gondolkodásmódnak felel meg. Például, ahogyan egy festő felrakja a vászonra az ecsetvonásokat, színeket. Nem egy elméleti megfontolás vezet, hanem az érzései. „Még nem jó, egy hajszálnyit igazítani kell rajta, ... na, most jó”. De jó példa az is, hogy ha egy ismeretlen társaságba megyünk, akkor megtekintve a helyzetet, igyekszünk olyan helyre leülni, ott keresni helyet magunknak, ahol jó érzés leülni, ahol úgy véljük jobb a közérzetünk, érzéseinknek megfelelőbb. Vagy amikor sátrat szeretnénk leverni, először lefekszünk arra a helyre ahová tervezzük leverni a sátrat, és kipróbáljuk, hogy jó-e ott feküdni. Ha nyom valami, akkor odébb helyezkedünk, egészen addig míg el nem tudunk úgy helyezkedni, hogy kényelmes legyen. Az érzéseink adják meg a választ, hogy mikor jó, azaz mi a megoldás.

2. Társító gondolkodás

A társító gondolkodásmód az egybeesés felismerésén, az egyszerre előforduláson, a szinkronicitáson alapul. Két (vagy több) esemény kapcsán – amely rendszeresen együtt jelenik meg –, a tudatunk tudomásul veszi, hogy ezek együtt járnak, anélkül, hogy tényleges magyarázatot kellene adni rá, és anélkül, hogy valóságos ok-okozati kapcsolat lenne közöttük. Példa lehet erre, ami velem történt egyszer, amikor valahová mentem. Az utca túloldalán észrevettem egy ott haladó embert, és hirtelen azt gondoltam, hogy mindjárt el fog esni, és lám a következő pillanatban tényleg el is esett. Furcsa volt az eset, és elgondolkoztam, hogy vajon megéreztem előre a helyzetet, vagy talán én okoztam az illető elesését azzal, hogy ezt gondoltam. Vagy lehet, hogy ezek csupán párhuzamos jelenségek voltak? Érdemes végig gondolni, hogyan tanítjuk kedvenc

állatainkat, kedvenc kutyánkat. Ezek tanítása is a társításon alapul. Célja, hogy kialakítson egy társítást, egy kapcsolatot a viselkedés, a feladat végrehajtása és a jutalom között. De megfigyelhetjük, hogy az egészen kis gyerekek is, életük elején, nagyrészt ezzel a gondolkodási módszerrel ismerik meg a világot.

3. Analogikus gondolkodás

Az analogikus gondolkodásmód a hasonlóság keresésén, egy esemény vagy egy folyamat hasonlóságán alapul. Hasonló mintázatok észrebevésén a dolgok működésében, az „Ez olyan, mint...” felismerésén. Amikor így gondolkozunk, az egyik területen felismert működési elvet alkalmazunk egy másik terület értelmezésére, probléma megoldására. Nagy tapasztalattal rendelkező szakik hatékonyan tudnak megoldani bizonyos problémákat így: „tíz évvel ezelőtt talákoztam már valami hasonlóval ...” Két jelenség egymással analóg, ha az összes számunkra fontos tulajdonságban megegyeznek. Ilyen, amikor egy tankönyv példát hoz egy másodfokú egyenlet megoldására. A módszert használva más másodfokú egyenleteket is meg tudunk oldani. Mivel *lényegileg* hasonló az új feladat, az eljárást felhasználhatjuk *analóg módon* az új feladatra is, vagyis elvégezzük ugyanazokat a lépéseket az aktuális számokkal. A hagyományos és a természetgyógyászatban sokszor gondolkodunk így. Például a vesebetegséget babkészítménnyel gondolunk gyógyítani, mert a bab is vese alakú. Vagy ilyen gondolkodást igényel a homeopátiás gyógymódok alkalmazása bizonyos betegségekre. A régi időkben a természetről alkotott világgépünk nagyrészt ilyen analógiás gondolkodáson alapult.

4. Szimbolikus gondolkodás

A szimbolikus, a jelképeket használó gondolkodásmód a jelenségek szimbólumokkal való megfeleltetésén alapul. Tipikus példa lehet az ilyen típusú gondolkodásra az asztrológiai gondolkodás, ami tulajdonságokhoz, életterületekhez és viszonyokhoz szimbólumokat rendel, és a probléma megoldás a szimbólumokkal történik, ebből von le következtetéseket, majd a konkrét élethelyzetre vagy területre vonatkoz-

tatja. Asztrológiai szimbólumok például: ☿, ♀, ♁, ♃, ♄, ♅, ♆, ♇, ♈, ♉, ♊, ♋, ♌, ♍, ♎, ♏, ♐, ♑, ♒, ♓. Természetesen a matematikai gondolkodás is használja ezt a gondolkodásmódot, sőt talán nincs még egy olyan tudomány, mely annyi szimbólumot használna, mint éppen a matematika. Gondoljunk bele, hogy még a hétköznapjainkat is megtelítik a matematika szimbólumai: a +, ×, =, %, π, √, Σ, 1/3, csak, hogy a legismertebbek közül említsünk néhányat.

5. Ok-okozati gondolkodás

Az ok-okozati gondolkodásmód a *következte-tő* gondolkodáson alapul, azon, hogy tudjuk, hogy az egyik jelenséget egy másik hoz létre, azaz egyik a másikat okozza, két vagy több jelenséget ok-okozati kapcsolatba rendezve köt össze. A tudományos gondolkodás egészében véve ilyen. De ez a modern világ általánosan használt gondolkodásformája is. Így akarjuk megérteni a világot! Mindennek oka van! A New Age: „Nincsenek véletlenek!” szlogenje is ezen alapul. Magyarzatokat generálunk még olyan helyzetekre is, ahol valami másra lenne szükség. A „miért”, a „hogyan” és a „mi az oka” típusú gondolkodás. Nem nyugszunk meg addig, míg nem értjük meg, hogy egy jelenség mitől lesz azzá, amit tapasztalunk. Szeretnénk mindennek megtudni az *okát*. Ha tudjuk egy betegségnek az okát, akkor remény van arra, hogy előbb utóbb megtaláljuk a gyógymódot is. Sok olyan probléma létezik, amelynél az okok ismerete tényleg segít megoldani a problémát is, bár számtalan esetben ez még nem elég a megoldás megtalálásához. Az okok és következmények ismerete viszi előre a tudományt is.

6. Modellező gondolkodás

A modellező, a folyamatokat lejátszó, a komplex gondolkodásmódot az jellemzi, hogy elképzelünk egy bonyolult jelenséget, azt egy absztrakt gondolati térben működtetjük, eközben megértjük a belső összefüggéseket, így előre jelezni tudjuk a lehetséges kimeneteleket. Ilyen az a történelmi szemlélet, amikor egyéni résztvevőként is bele tudunk helyezkedni a társadalmi folyamatokba, de ki is tudunk lépni egy távlati perspektívába, és a tudatban felépített modellel

működtetve szemléljük a társadalmi jelenségeket. De már kisgyermekkorban is tanuljuk ezt a gondolkodásfajtát. A lányok babáznak, a fiúk vonatoznak. A tudatuk modellezi az élethelyzeteket, elképzeljük azt, hogy ki mit mond, mit csinál, és eljártsszuk a fejükben a jelenetet.

7. Absztrakt gondolkodás

Az absztrakt gondolkodás egy érvényesnek elfogadott logikán alapuló gondolkodás. Hívhatjuk logikus gondolkodásnak is. Ez több az ok-okozati gondolkodásnál, mert a jelenségek között logikai kapcsolatokat hozunk létre, és ezekkel dolgozunk, és az így létrejött gondolati eredményeket vonatkoztatjuk a valóságra, vagy ezek alapján alkotunk ítéletet, véleményt egy természeti vagy társadalmi jelenségről. Az absztrakt gondolkodás egyik példája ugyancsak a matematika, ahol egy pontosan meghatározott logika alapján oldunk meg feladatokat, és azt tartjuk igaznak (valóságosnak), amit sikerült tisztán logikai (gondolati) úton igazolni. Ezt nevezzük bizonyításnak is. De természetesen van a matematikán túl is absztrakt logikai gondolkodás, sőt akár a tapasztaláson alapuló logika is az, melynél tisztán logikai úton jutunk el a megoldáshoz, vagy az értéshez. Amit tapasztalunk, azt tekintjük igaznak, és ebből vonunk le gondolati úton következtetéseket, és gondoljuk ki a megoldást.

8. intuitív gondolkodás

Ez a gondolkodásnak az a fajtája, amely azt használja ki, hogy a tudat (vagy az agy) rendelkezik egy kereső algoritmussal, ami előbb-utóbb megtalálja a megoldást. Felmerül egy helyzet, egy megoldandó probléma. Elkezdünk a kérdéssel foglalkozni, elkezdünk rajta gondolkodni, felteszünk kérdéseket, igyekszünk minél tisztábban látni a problémát és a megoldandó feladatot. De az eddig említett gondolkodásformák nem vezetnek eredményre, és képtelenek vagyunk eljutni a megoldáshoz. Azonban egy idő múlva, ami lehet viszonylag hosszú idő is – hetek, hónapok, évek –, egyszer csak megvilágosodunk, és egyszer csak, szinte váratlanul, megértjük, átlátjuk, megoldjuk azokat a kérdéseket, melyeken előzőleg rágódtunk.

Sallai Zoltán

Kisebb írások

Az élet értelme

Az élet értelmén agyalunk, ötleteket gyártunk, elméletekkel és gyakorlati megvalósításokkal nyújtunk „segítséget” egymásnak, de az orunknál sem látunk tovább! Vallások beszélnek róla – egy-egy ember tapasztalatát állítva kövendő példának –, hogy CSAK éljünk! Élvezzük az életünket, leljünk örömet az életben és adjunk örömet másoknak – ahogy az egyiptomiak hite szerint el kell majd számolnunk halálunk után az életünkkel.

Ha felnézek az égre, látok egy csomó csillagot, bolygót, holdat, aszteroidát és miegymást, amiket meg sem tudok nevezni. Mi értelme a létünknek? Sőt az egész univerzum létének! Tudunk ezzel érdemben foglalkozni? Meg tudjuk ezt valaha fejteni? És ha igen, akkor mire számítunk? Ha megfejtjük, akkor az, milyen folyamatot segít majd? És közben eltelik rengeteg idő, az energia csak folyik egyik természetből a másikba és egy kérdésen rágódik az emberiség?

A bolygók létének NINCS ÉRTELME! Csak vannak. Ahogy van ez a kék is itt a csillagrendszerünkben. Nem érdekes, hogy van-e válasz a miértre! Nem érdekes, hogy valaminek van-e értelme! Az embernek van. Úgy hívják: Tudat. Ezzel tudja befolyásolni saját létét közvetlenül és másokét közvetve. Az egész megvilágosodás-mennyrszág-paradicsom misztérium teljes félreértés. Megoldást várunk tőlük, nem létező problémákra. Az ember csak egy faj az élő szervezetek között. A tudati fejlődés kezdeti szakaszában még csak egy egészséges távolság létezett közte és a többi faj között, működött az együttélés. Nem volt tisztelet, meg tolerancia, meg együttérzés, csak egyszerűen azt vette igénybe ez a faj, ami a fennmaradásához, faja fenntartásához szükséges volt. A „problémák” köre megmaradt a létfenntartás szintjén. A tudati fejlődés, a különbözőség felismerése, az ebből eredő lehetőségek kiszélesedése emelte egyre feljebb az ember-állat fejét, míg már nem látja az eredeti összefüggést: Az élőlények földi

léte csak összességében, a fajok fennmaradása mellett lehetséges! Ez nem azt jelenti, hogy tudatosan kell fenntartani egyik-vagy másik faj létét, mert az is mesterséges kiválasztást, szelekciót eredményez. Ez pedig megegyezik az isteni szerepkörrel, amelyet olyan sokan áhítoztak betölteni az elmúlt évezredekben és napjainkban is. Majd az Isten meghatározza mi a jó és ki a jó, ki maradjon életben és kinek, hogy kell viselkednie, adományoznia, szolgálnia ahhoz, hogy Istene elégedetten hagyja őt életben. Sok helyen, sokféle módon hangzott már el, hogy az ítélkezés Isten dolga (minden vallásnak a megfelelő istene), mégis nap, mint nap gyakoroljuk a magunk helyi kis istenség-lehetőségét, amikor úgy döntünk, hogy mától ilyen, vagy olyan másságot elítélők és kirekesztők leszünk. Fogadalmakat teszünk a jövőnkre vonatkozólag, következtetéseket vonunk le múltbeli történésekből – tapasztalatainkat értelmezve –, de még azt sem vesszük észre, hogy ennek hiába-valsága tökéletesen látszik abból, ahogy véleményünk naponta változik.

Az életnek nincs értelme! Tehát ne keressük azt hiába. Éljük az életünket úgy, ahogy a régiek is tették: Egyik léptünket tegyük a másik után, egyik tettünkéből következzen a másik, előző gondolatunkból szülessen a következő. Az érzelmeinket nem elnyomni kell, nem megszüntetni a vágyakat, hanem oly módon kell ’uralni’ azokat, hogy megfontoljuk, melyik hatására mozduljunk, reagáljunk, és melyiket hagyjuk elillanni, hogy ne okozzon magunknak és másoknak további érzelmi hullámverést.

Megbecsülés, tisztelet

Söpröm a száraz madárürüléket és észrevezem, hogy az éjjeliőr befejezve aktuális cigarettáját, a közeli szemeteshez megy, eloltja a csikket és bedobja a gyűjtőbe. Köszönöm – mondom neki, egy mosoly jutalmával kísérve. Nem tesz semmit – válaszolja –, a legkevesebb

hogy becsüljük egymás munkáját! Megálltam. Egymás munkáját? Érdekes. Nem először hal-
lom ezt. Olyankor mindig megakadok kissé, de
nem tudom miért. Most valahogy a munkám, a
helyzet és a reakció összessége átlendíti gondo-
lataimat a holtpontra, jön a megfejtés.

Hát itt kérem, egy nagy félreértés van az em-
berekben! Zen tanítómától többször is hallottam,
hogy neki nincs szüksége mások tiszteletére
és megbecsülésére, nem zavarja, ha órát tart
a főiskolán és a hallgatók közben fetrengenek

a padlón ülve, telefonjukat babrálják, cseppet
sem figyelnek rá, pedig nem ők vannak ott a
tanár miatt, hanem fordítva. Ezt sem tudtam
feldolgozni és a szemléletet elfogadni. Most
egyszerre oldódik meg a két probléma, melyet
magamban gerjesztettem. Valóban nincs szük-
ség rá, hogy mások az én munkámat becsüljék,
vagy azt tiszteletben tartva ne szemeteljének az
utcán! Becsüljék saját magukat, a saját munká-
jukat és a saját környezetüket! Becsüljék meg azt
az adottságot, amely körülveszi őket, amelyből
lehetőségeiket nyerik, és amelyet majd hátra-
hagynak saját gyermekeikre! Sokszor mondom
utazásaimat követően, hogy mennyire tisztább
külföldön az élettér, tisztábbak és békésebbek
a tekintetek, és a munkát is mintha „tisztáb-
ban”, nagyobb odaadással végeznék az emberek.
Nos, azt hiszem, egyszerűen csak saját magukat
értékelik többre, mint hogy a hanyag munká-

ra fordítsák az energiát, vagy azon akarjanak
spórolni, hogy a cikket maguk mellett dobják
el és ne vigyék el az 5 méterre lévő szemetesig.
Mintha az lenne a szemléletük, hogy ha ma-
gam és a környezetem rendben tartom, ha az
üzletem előtt magam sem szemetelek, ha azt a
8 órát teljes figyelemmel kiszolgálom, akkor
más helyekre betérve, hasonló élményekben
lesz részem. Bőven elég mások számára, ha
mindenki saját magát tiszteli annyira, hogy
tisztességes munkát végez, nem szennyezi kör-
nyezetét rossz hangulatával, magánéleti problé-
mái okozta lelki válságának kivetítésével, és az
energialos dobozával sem.

Engedd el a halottat

Amikor meghal valaki, aki nagyon közel állt
hozzád, esetleg nem természetes sorrend-
ben történik a halálozás és a gyermeked, vagy
unokád temeted, akkor elfog a mérhetetlen
fájdalom, felülír mindent, amiben addig hit-
tél, amiben reménykedtél, amitől a megváltást
vártad. Elveszted hited a buddhizmusban, a ta-
nítóknak, a korábban hitelesnek vélt írásokban.
Siratsz, és emlékezel. Eljutsz-, majd túllépsz
azon a ponton, hogy miért történhetett ez meg,
miért pont vele és veled, de még ott mozog
belül a gondolat: Miért nincs a közös élmé-
nyekből még, miért nem lehet folytatás? Nos,
ilyenkor soha nem gondolunk arra, hogy mi-
ért nem korábban született meg az illető és így
lett volna több élményünk, tehát arról az időről
nem gondolkodunk fájdalmasan, amikor még
nem is létezett – de létezhetett volna – az el-
hunyt, csak arról, amikor már nem létezik, amit
már az emlékek felidézésével töltünk. Engem is
ért ilyen veszteség egy fél éve. Páromnak nem
tudtam vigasztaló szavakat mondani – sem
őszintét, sem mesterkéltet –, mert én is nagyon
elkeseredtem. Azután amikor egy kedves ba-
rátom, akinek a családi élete példás – szüleivel,
testvéreivel, gyermekével fenntartott viszonya,
egymás önzetlen szeretete és támogatása tiszta
és erős – felnyitotta a szemem, hogy a pozitív
oldalát lássam meg unokám rövid, de tartal-
mas létének, egyszer csak megváltozott vala-
mi bennem. Nem tudok receptet adni, de egy
pár hónapja, ha rágondolok a kicsi unokámra,

örömet érzek. Látom magam előtt, ahogy szaladgált, nevetett, vagy éppen hisztizett, vagy immár haj nélküli beteg állapotában a járdára vetette magát, hogy közlőrl szemlélhessen egy katicabogarat. Elmosolyodom, és öröm tölt el. Hiszen mindezt nem láthattam, élhettem volna át, ha ő nem létezik. És ezen nem változtat az, hogy már nincs velünk! Hány ember élt a környezetemben, akit ismertem és fele annyi örömet nem leltem a kapcsolatunkban, mint amennyit ettől a kicsi lánytól kaptam! Mennyi tapasztalatot szereztem, mennyi sort leírtam az élmények inspiráló hatása által, mennyi képet tudok megnézni, ami nem csak róla, hanem ÉLETRŐL, küzdelemről és szeretetről szól! Ha utólag kesergek, hogy mi minden nem folytatódik, akkor ugyancsak keseregnem kellene azon, hogy miért nem kezdődött előbb, hiszen akkor tovább tarthatott volna. Mivel ez utóbbi értelmetlensége világosan látszik, így könnyebb elengedni a gondolatot és nem fájdalmat érezni a halállal zárult időszak folytonosságának lehetetlenségéről. Viszont fontos, hogy a pozitív élményeket felidézsem, azokból tanuljak és erőt adjon új ismeretsegekhez, új élményekhez. És persze fontos az is, hogy a fájdalmat megéljem, hagyjak időt a hamvadására és ne akarattal próbáljam elnyomni, mert az csak hamu a parázsra.

Létra és kötél

Az életünkben vannak alkalmak, amikor csatlódást, kiábrándultságot, vagy értelmetlenséget érzünk, életünkkel kapcsolatban. Ilyenkor elfelejtjük, hogy mind az a képesség, amivel rendelkezünk, valahogy kifejlődött. Érdeklődés-, kutatás-, tettek alapján, mások, vagy önmagunk által inspirálva. Amikor negatív érzelmek öntenek el, arra gondolok, milyen sok dologról derült már ki, hogy képes vagyok rá, amiről korábban azt hittem, meghaladja képességeimet. Nos, minden úgy lesz valamivé, hogy elkezdődik. Ez a kezdés pedig úgy lesz, hogy megmozdulok. A tudatomban történik – és természetesen az érzelmeimben – az első mozdulat, majd ezt követik a szándékos tettek. Tehát elfogadva annak örömét, hogy mozdulatok által lesznek a képességeim, arra tudok gondolni, mennyi minden lehet még bennem, amiről nem tudok, amit nem ismerek. Így már könnyebb elmozdulni a holtpontról és találni olyan területet, amely vonzó lehet számomra – lehetőleg valami olyat, ami nagyon eltér a korábbi érdeklődéseimtől –, hogy ki-mozdulva elkezdődjön egy új képesség kifejelesztése. Természetesen ezt könnyű leírni, de – látszólag – nehéz megvalósítani. Tapasztala-

tom szerint csak az első alkalommal az, mert nem ismerjük fel a helyzetet, félünk kilépni a megszokott depresszív állapotunkból – majd elmúlik, vagy majd a pszicho-doki megoldja –, illetve egyszerűen félünk belevágni valami újba. Pedig annak izgalma rendkívül fel tudja gyorsítani a pozitív szemlélet indulását!

Ha megfigyeljük a környezetünkben élőket, valakit kiválasztva végiggondoljuk mindazt, amit korábban leírtam, könnyebb felfogni és elfogadni a megoldásnak ezt a lehetőségét. Én sem magamon figyeltem meg, hanem egy nagyon közeli szerettem működésén. Korábban soha nem gondoltam, hogy valaha anya lesz, azt meg pláne nem, hogy olyan anya, akire én is büszke leszek. Amikor anyaságának tragikusan vége szakadt, bennem is felmerült a „hogyan tovább” kérdése. Sőt! Hosszú ideig próbáltam elképzelni, milyen tanácsot adhatnék a fájdalom elviseléséhez, feldolgozásához, és tovább lépéshez, hogy az élete újra értelmet nyerjen. Ekkor merült föl először a gondolat, hogy ha korábban elképzelhetetlennek tűnő lehetőség megvalósult, akkor vajon hány más lehetőség van még, amiről kiderülhet, hogy kitűnő képességei vannak hozzá, csak még sem ő, sem én nem tudunk róla. Természe-

tesen az ilyen elméletek mindaddig mit sem érnek, amíg csak olvassa valaki. De ha elgondolkodik rajta, kíváncsivá teszi és megteszi az első gyakorlati lépést a saját maga tesztelésére, akkor úgy járhat, mint én. Ugyanis miután az említett ismerősömet megfigyeltem, kielemeztem magamban, áttekintettem a saját történetemet és ráláttam, hogy az egész életem ezt a gyakorlatot követte – bár nem tudatosan. Ha pedig nekem működött, működhet másnak is. Tehát nincs más teendő, csak magunkban listázni, mikor mi történt velünk, ami olyan új képességről tett tanúbizonyságot, amelyet korábban nem tudtunk feltételezni. Ha ezt sikerül végrehajtani, biztosan erőt ad majd egy jövőbeni negatívan megélt élethelyzet esetén, hogy új-, korábban soha meg nem próbált módon próbáljunk kilépni a gödörből. Hiszen az ásó, a létra, meg a kötél nem csak temetést szolgálhat!

Kettős egység, egy kettősség

Neves emberek előadást tartanak, melyben egy érzelméről beszélnek a „nem-kettősség ösvényén”. Elolvasom a beharangozót és azt írják, hogy a nem-kettősség, az egység. Tehát van, aki szerint élhetünk a kettősség nélkül, egységként látva mindent. MINDENT! Élőt, élettelen, tárgyat, érzelmet, gondolatot. De ha így lenne, akkor miért Egység? Már a szó is magában rejti a megkülönböztetést, hiszen valamilyenségre utal. Csak a szó gyöke lehetne használható: Egy. De ha minden Egy, akkor minden, Minden.

Akárhogy csűröm, csavarom, kettősség világuk nem mentesíthető a kettősségtől! Ha kinyitom a számat, hogy szóljak, már a kiadott hang is megkülönböztetés, elkülönülés valamitől. De lám, a követők továbbra sem a saját gondolataik, elképzeléseik után mennek, nem azokon meditálnak, nem saját tudatukat vizsgálják, nem vizsgálják még másokét sem! Csak követik a „hiteles tanítókat”, a megmondó-embereket. Megtöltik a termeket pusztán a név hallatán, még a téma és a cím sem készletgondolkodásra, csak cselekvésre, meghallgatásra, követésre.

A Buddha legalapvetőbb útmutatásai is elszálltak az első tűzzel, melyen megfőtt a szerzetesek rizse.

Szeremley Anett

Mitől zen a művészet?

*Mi a zen? Mi a művészet?
Ez két kérdés, vagy egy kérdés?*

Azen maga a művészet! – ezt a gondolatot Szessu Tójó kalligráfustól jegyzik a XV. századból. Na, jó-jó, de mitől zen a művészet?

Az alábbi cikkben megkísérlem összefoglalni azokat a szempontokat, ismerveket, amik egy művészeti ágat alkalmassá tesznek számomra a szellemi gyakorlásra. Közelítsünk tehát innen: Mit gyakorlunk, mi a gyakorlás? Ezzel el is jutottunk a szubjektív térbe, hiszen mindenkinek helyzetétől fogva mást jelenthet ez. Számomra három fontos területe van, melyeket a *belátás* az *érelés*, és a *nemesítés* területeiként neveztem meg.

Annak *belátása*, hogy a tudat teremti a világot lehetséges akár az ülő meditáció által is, de attól, hogy ezt felismertük még nem feltétlenül változik meg az életünk olyan mértékben, amiként szeretnénk, tehát további lépések szükségesek.

Az *érelés* stádiumaiban, pl. a művészetekkel való gyakorlás során művelhető a „tudatosság a tettben” mozzanata. A gyakorlás során tetten érhetjük magunkat, amint a világ formálódik általunk. Megfigyelhetjük, a legapróbb részleteket, azokat a belső attitűdöket, amik létrehozhatnak, amik hozzátesznek a témához, és azokat is, amik megállítanak minket. Előfordul, hogy jól akarunk csinálni valamit, és a művünkön ez az attitűd tükröződik, ez az akarás, amitől a szabad mozdulat végül megakad. Ha ez festés során történik velünk, megremeg a vonal, ha harcművészeti gyakorlatok során, akkor esetleg kapunk egy pofont, de valahogy mindenképpen visszatükröződik felénk a mozzanat, és lehetőségünk adódik megfigyelni azt. A „Just do it!” mozdulata éppen az lenne, hogy ezektől a belső kényszerektől mentesen tegyünk valamit, de a kultúránk büntető-jutalmazó nevelési jellege miatt korán megtanuljuk, hogy nem elég tenni valamit, hanem azt jól is kell csinálni. Elég jól ahhoz, hogy elfogadjanak minket,

hogy elismerjenek minket.

Pedig rosszul tudjuk, rosszul tanultuk meg, hiszen elég jók vagyunk ezek nélkül a megfelelési kényszerek nélkül is. A kezdő szellemnél semmi sem tisztább, ez a „nem tudó” szelleme, ami tágas, mint a tér, helyet hagy a képzeletnek, befogja a változást és ítélkezéstől mentesen tekint a világra.

Az érelés során tehát kigyakorolhatunk olyan tudatállapotokat, melyeket azután át-emelhetünk a hétköznapi életterbe. *Nemesítésnek* nevezem azt a folyamatot, mely során a belátott és kigyakorolt paramétereket kiterjesztjük a mindennapi valóságunkra, de nem úgy, mint egy előre megtanult szemelvényt, amit a kívánt időpillanatban előrántunk a memóriatárból, hanem akképp, hogy a belátás, és a gyakorlás, tehát az út lesz maga az élet. Tehetjük ezt azért, hogy a meditáció tere és ideje ne különüljön el a hétköznapiaktól, hogy a gyakorlás az ne csak valamiféle üvegyöngyjáték legyen, hanem az életünk szerves része. Így megteremthetjük a fogmosás, az autóvezetés, a gyermeknevelés, vagy akár a munkahelyi kommunikáció művészetét is. A kérdés az, hogy hogyan tartjuk a tudatunkat éppen most? Mindezekből látható tehát, hogy bármit lehet szellemi művészetként, azaz meditációként gyakorolni, ez a viszonyulásunkon múlik.

A japán kultúrára jellemző, hogy sok tradicionális művészeti ágból szellemi utat teremtettek. Csak, hogy néhányat említsek a zen stílusú japán művészetek közül ilyen: a zen kertek, szárazkertek építése, az ikebana készítés, a bonszaj nevelés, a teaszertartás, a raku kerámia készítés, a kalligráfia, a tusfestészet (*szumie*), a haiku költészet, a bambuszfuvola (*sakuhacsi*) játék, a harcművészetek közül az aikido, az iaido és a zen íjászat (*kjudo*).

Mindezekben a művészeti ágakban közös vonás, hogy nem a művészet tárgyán, hanem annak alanyán van a hangsúly, így a művelő a 10 000 mozdulat során komoly önismeretre és önátalakítási képességre tehet szert.

A harcművészetekben még az is érdekes, hogy egy páros küzdelemnek két alanya van. Nekünk a másik ember a küzdelem tárgya, de az ő nézőpontjából annak alanya. A harcművészetekről általában elmondható, hogy célja a test és az elme fejlesztése, valamint a tudat és az univerzum valódi természetének és miben létének megismerése. A gyakorló alapvetően békés szándékú, gyakorló helyzetén kívül nem támadja, provokálja a másikat. Nincs ellenség, az ellenfél partner, aki nekünk is segít fejlődni. A gyakorlás a belső erők és a külvilággal való harmonikus kapcsolat fejlesztését szolgálja, továbbá fejleszti a koncentrációt, az összpontosítás képességét. A csapatszellem, a közösségi lét tisztületét ébreszti fel a tanítványban.

Akarmelyik művészettel is gyakorlunk, előbb-utóbb akadályokba ütközünk. Az akadály térkép önmagunkhoz, és tulajdonképpen segít fejlődni, mint a harcművészetben: nem ellenség, hanem partner. Akadályozott üzemmódban rákérdezhetünk: Mi akadályoz a szabadságban? Mi az, ami rajtam múlik, és mi az, ami nem? A kérdések feltétele, és érvényes válaszaink megtalálása során felismerhetjük a viszonyulásainkat, átalakíthatjuk azokat, rendezhetjük a külvilággal való kapcsolatainkat. Gyakran az akadályoz minket, hogy nem ismerjük fel: *ketrec = keret*, mert abban a tévedésben élünk, hogy az az igazi szabadság, ha bármit megtehetünk. Zazenben ülve például megélhetjük úgy a helyzetet, hogy

az egy börtön, de úgy is, hogy egy keret, amit mi magunk választottunk ahhoz, hogy valamit megtapasztaljunk.

A szabadság fürkészése során elindulhatunk a lehetőségek feltárásának irányába: Merre mozdulhatok? Mi motivál? Milyen világot teremthetünk együtt? Gyakran ott tévedünk, hogy bizonyos önismeret híján, olyan dolgokra vágyunk, ami nem elérhető számunkra, vagy olyan áron érhető csak el, amit nem akarunk megfizetni. A vágyak megszüntetése helyett realizálhatjuk azokat a képességeink és készségeink ismeretének tükrében, figyelembe véve társas kapcsolatainkat, és az érző lényeket, melyekre hatással lehetünk.

Összefoglalva tehát, a művészet attól zen számomra, hogy előhívja a megfigyelés, a megismerés és a teremtés tudati mozzanatait. A közösségi gyakorlás megteremti az együtt tanulás lehetőségét. Azt gyakorolhatjuk, amivé válni szeretnénk. A „nem tudó” tudat fenntartása éberén tartja a kérdezőt bennünk. Mi ez? Daniel Siegel gondolatait kölcsönözve, azt is kérdezhetnénk, hogy: „Hol van a tudat, mikor van a tudat, vagy mi a tudat?” A *mindfullnesen* túl, pedig feltehetjük azt a közösségünkben jól ismert kérdést, hogy: „Mit szeretnénk, mi legyen?”, hogy ne csak szemlélői, vagy elszenvetői legyünk annak a portrénak, amit az életünk készít rólunk, hanem tevőleges alkotóivá váljunk.

Hagymási Tamás
Gárdonyi Géza
Az ősök kis csarnoka

Atalán legismertebb magyar író ismeretlen arca. Szerencsétlen egy írásművet a cím magyarázatával kezdeni, most mégis ezt kell tennem. A cím utalás természetesen Hamvas Béla: Az ősök nagy csarnoka című művére ami-ben a „hagyomány” nagy alakjait mutatja be. Nem csak azért „kis” csarnok, mert Gárdonyi nem tartozik a „hagyomány” nagy alakjai közé, sokkal inkább azért, mert én Hamvasnak törpe epigonja sem lehetek.

Gárdonyi Géza (1863–1922) író, költő, drámaíró, újságíró, pedagógus, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. A 19–20. századforduló magyar irodalmának népszerűségében máig kiemelkedő alakja. Korának sajátos figurája, egyik irodalmi körhöz sem sorolható tagja volt. Életműve átmenetet képez a 19. századi romantikus, anekdotikus történetmesélés és a 20. századdal születő Nyugat-nemzedék szecessziós, naturalista-szimbolista stíluseszmeje között.

Gárdonyi Géza ismerte a Védákat, hitt a lélek-vándorlásban. Az alább ismertető „titkos naplójába” ezt írta: „1920. június végén és július első napjaiban kezdtem megérteni a Vedanta-filozófiát, s ez az én negyedik lelki forradalmam. (Bibi regényem írását kezdve kellett olvasnom. Előbb is olvasgattam már, de nem érttem, csak július elején, hogy a keresztény vallásnál tökéletesebb.)”

Mint látni fogjuk, titkos naplójának néhány gondolata még a buddhizmussal is rokonítható. Az *Isten rabjai* és a *Láthatatlan ember* című regényeiben is van egy-egy párbeszéd, amelyekben a szereplők a lélek-vándorlásról elfogadólag beszélnek. Sírfeliratnak is ezt választotta: „*Csak a teste*”. De tetten érhetjük a reinkarnáció gondolatát a *Ha meghalok* c. versében is:

*Ne nézzetek rám borzalommal,
 ha meghalok:
 az a halott a koporsóban
 nem én vagyok.
 Csak hamu az, elomló televény.*

*A láng eltűnt. A láng, – az voltam én.
 Sorsomnak gyászán se könnyeztetek,
 s ne mondja a pap: „Íme, porba hullt!”
 Sirassátok az árva gyermeket,
 s ne a rabot, aki megszabadult.
 S mikor a szónok a sírnál beszél,
 és végül kiált: „Hát Isten veled!”
 ne le a sírba integessen nekem,
 fölfelé nyújtson búcsúzó kezét!*

Gárdonyi vezetett egy titkos naplót, amelyet, ahogy a családban neveztek: „tibetűkkel”, a tibeti írásra hasonlító jelekkel írt. Ez a napló sokáig megfejtetlen maradt. A titok mindig izgalmas, mert „titok”. Gárdonyi titkos naplója is csak addig volt izgalom tárgya, amíg azt 1969-ben meg nem fejtették. Ami addig oly izgató volt benne az hirtelenében érdektelenné vált. Pedig hát a napló helyenként a védákkal és a buddhizmussal is rokonítható gondolatai nem avultak el attól, hogy megfejtették őket.

Nézzünk néhány gondolatot belőle, amelyek még most is érvényesek, és mindig is azok lesznek:

„Az én életem gyötrő nyugtalanságok láncolata volt olyasmikért, amiket ha elértem, nem voltak arányban az értük szenvedett gyötrelmekkel.

Kis forgó porszem a föld, s mi bogárkák rajta, mindig közel a megsemmisüléshez...

Az epénk legkisebb cseppje is keserű.

Bolond vagy, ha bármin is keseregsz.

Elkeseredés, bosszankodás, életunalom mind csak agyvelőtűnet, ideiglenes vagy krónikus agy-izgalom. (1921. dec. 30.) Agyunk teherbíró képességét persze ugyancsak megpróbálja néha a sors.

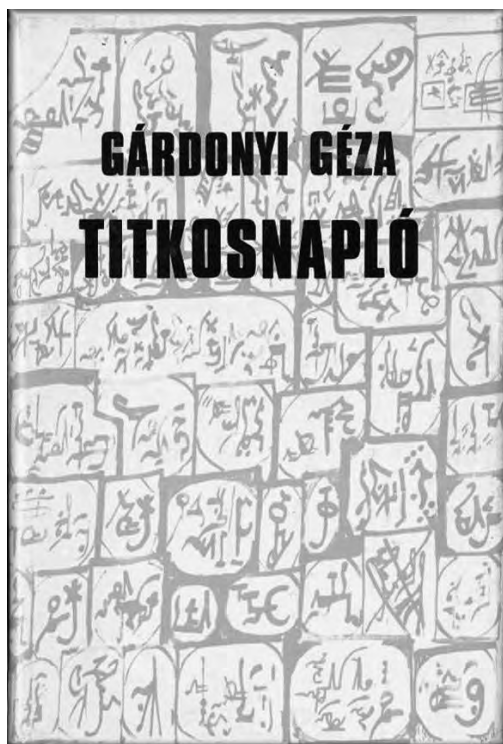
Egészséges ember nem búsul, csak a beteg idegek búsulnak.

Nem az a szerencsétlen, akit annak vélsz, hanem aki magát véli szerencsétlenné.

Minden fontoskodás ostobaság, nevetséges: annyira vagyunk csak okosak, amennyire megismerjük, hogy semmiféle izgalom nem érdekes arra, hogy fontosnak tudjuk.

Az ügy igazában nem olyan, amilyennek az idegeinken át látjuk, hanem amilyennek később az értelmünk szerint ismerjük. S éppoly múlt jelenség a legbántóbb ügy is, mint maga az élet.

Gárdonyi Géza: *Titkosnapló*
Szépirodalmi Könyvkiadó, 1974

A te életed éppúgy szemlélettárgy csak másoknak, mint ahogy neked az ő életük.

Dicsőség vágya: kép lenni mulandó szemek mulandó tükrében.

Nézd a nagy neveket a lexikonban. Minden élet ostoba s hasztalan s keserves izgalmak sora. De még inkább rávilágít erre a régi levelek gyűjteménye. Mind öröknek érzi ezt a földi életet, csak arra nem gondol egy sem, hogy ha a pénz értékes, a nyugalom, a lélek csendessége még inkább.

Nyugodt pulzussal is szerezhetsz pénzt, de a nyugtalanító pénz megfoszthat magától az életől is. Vagy legalábbis megrövidíti az életedet.

Ez a világ csak Füzesabony, ahonnan csak motyódat elvesztve utazhatsz tovább.

Akik egymásra lángot okádnak, talán még abban az évben, egymás közelében hallgatnak majd a föld színe alatt.

Vágyak s kívánságok mozgatnak, siettetnek, nyugtalanítanak szünettelen bennünket, amik ha teljesülnek, éppannyi új vágyat szülnék. Hát ezért élünk? Vagy ezek volnának annyira érdekesek, hogy érettük érdemes vakon vagy bénán vagy kolduskenyéren is élnünk? Vagy mert ösztönünk mélyén él a tudat, hogy állati testbe zárt istenek vagyunk, örökké voltak – örökké valók? S az örökkévalóságban annyi a mindenféle lehetőség: még boldogok is lehetünk?

Gondolkodásunk tengelye a fantáziánk. Ezzel búsulunk, örülünk, szeretünk, esünk két-ségbe, házasodunk, imádkozunk.

De hát mi vagyok én, ha a gondolatom is nem én vagyok, a fejem sem isten-rész?

A magyarság nem kalapdész, hanem a szíve mélyében viseli a magyar, mint tenger csigája, a gyöngyét. A magyarságunk érzése mélyen bent ég bennünk, hogy szinte magunk sem tudunk róla, mint a tűzhányó hegyek, amelyek hideg kőhegyek, de egyszer megmordulnak.

Hogy tudnád, hogy mi az Isten, mikor azt sem tudod, hogy te magad mi vagy? És nem tudod, mi a világ.

A metafizikai kérdések azért is megoldhatatlanok, mert magunkról sem tudjuk, hogy mik vagyunk. Részei vagyunk-e valaminek vagy valakinek? Vagy a mostani életünk beféjezése után is olyan egész, külső, való egységek, mint most vagyunk? Gyermekkorunkat éljük-e mindholtunkig itten, s csak egy osztály az, amit elvégzünk, vagy hogy egy élet csak egy napja itt az örökkévalóságnak: a reggel húsz év, a dél harminc, az est kinek hogy, az éj a sír, s következik ismét az ébredés?

Lehetetlen, hogy a világmindenség ura csak azért adott volna életet, hogy megint megsemmisítse. Minden, ami van, van valamiért. Hogy a formák változnak folytonosan, azt is látjuk. Tehát mink is valamiért vagyunk a világon, s változton változunk. Miért ne lehetne a halál is csak változás, utolsó e földön, de nem utolsó a nagy mindenségben?

A szeretet: áldozat.

Írói főgondom: keresem az emberben az angyalt.

Minden téma a végtelenség egy sugara alá állítandó.

Mélység és kedvesség: ez a kettő a fő.

Mindig vizsgálód, amin nevensz, ami elérzékenyít s ami tetszik.

Vesd el, ha kőbe vésni nem érdemes! Vesd el, amivel nem vesztesz!

Az örök művekben minél kisebb a műnek a térfogata és minél nagyobb a mű mögött érezhető eszme, annál értékeesebb az alkotás.

A legsúlydebb, rondább, alsórendű állati ember is szimpatikussá válik, ha látjuk, hogy szenvedésében van valakije, akire gondol, vagy aki őrá gondol, siratja, segíteni iparkodik rajta, osztozik bűjában, gyalázatában.

Valójában nem rút semmi se, és nem szép semmi se, mert széppé és rúttá mindent a felfogás teszen.

Amire bosszankodva nézel, tedd nevenségesé. Pokoli jó dolgok kerekednek ki a megfordításokból.

A szív ha csak egy villanásra nyílik is meg, a végtelenség nyílik meg előttünk.

Gárdonyi Géza Titkosnaplójának egy lapja

Mentül alacsonyabb fokán áll valaki a fejlettségnek, antul társasabb, mert sok magához hasonlót talál, s fordítva.

A természet életéből minden vonás, még az időjárás is, a végtelenség vonása.

A nőnek már maga a megjelenése a végtelenséget érezteti velünk. Bármennyire gyarló népesség is, de ő a végtelenségnek nagy életláncolata. Női lábakon jönnek az évszázadok s évezredek, s női lábakon haladnak tovább a végtelenség örök világútján.

Apám síriratából elég lett volna ez az egy sor: „Porrá válik-e a szeretet is?”

A tízkötetes Magyar nemzet története nem jellemzi úgy a magyar karaktert, mint a kuruc nóta ezen egy sora: „Nagypipájú, kevés dohányú nemzet.”

Elmondani egy történetet, amely mögött egy másik történet van.

Tükrünket mi magunk nem látjuk: mindenkinek megvan a maga ferde nyakkendője, amelyet mindenki lát, csak mi magunk nem. Göre nem látja a butaságát. Kassai nem fősvénynek tudja magát, hanem takarékosnak.

A mosolygás többet ér, mint a kacagás.”

Gárdonyi folyóírási naplójában ez található: „1913. július 8. A pozsonyi temetőben egy fiatal embert találtak. Pisztoly hevert mellette. A mellén seb. Mellette egy könyvem, s rajta ceruzával ez a jegyzet: Ez a könyv csaknem visszatartott az öngyilkosságtól. Nem írta az újság, melyik könyvem volt az. De én mindjárt arra gondoltam, hogyha ez a könyv csaknem visszatartotta az Önmaga meggyilkolásától azt az embert, írhatnék talán olyan könyvet, amely bizonyosan megtartja sokakban az életet, hiszen csak azt kell megvilágítanom, hogy a fantázia zavarja meg a halálra keseredettek elméjét. Beállítok egy embert az élet legnehezebb forgói közé, s felvázolom a fantázia ellen való küzdelemre, a fantáziának a filozófiai megismerésével. Megbecsüli a fantáziát, míg kellemes, de rátípor, mihelyt kínzó: az értelme mindig erősebb.”

Van-e az írónak fontosabb, van-e egyáltalán bármi más feladata, mint az, hogy olyat írjon: „aki elolvassa öngyilkos szándékáról lemondjon, és a revolvert letegyje”?!

Némethy András Számo-ló

Írásomat egy Okos Hans nevű ló története ihlette meg, aki a 19. századi Németországban élt. Az állat hírnevét méltán mutatja, hogy egy pszichológiai fogalom, az ún. „Okos Hans jelenség” is őrzi nevét. Gazdája, Wilhelm von Osten egy matematikatanár volt, aki hobbi szinten foglalkozott a frenológiával (a koponya formája és az emberi intelligencia, illetve személyiségjegyek közötti összefüggéseket kutató, mára meghaladottnak tartott tudományág). Osten azt vallotta, hogy bizonyos állatok sokkalta okosabbak az embernél, s ennek igazolásához csupán a megfelelő kommunikációs csatornát kell megtalálnunk hozzájuk.

Osten több állattal is kísérletezett, közülük Hans bizonyult a legkülönlegesebbnek. A matematikatanár – állítása szerint – számolásra tanította Hanst, aki a négy alpműveletet elvégzése mellett gyököt vonni is tudott. Osten a matematikán kívül megtanította az állatot betűzni, a zenei hangokat megkülönböztetni, de úgy tűnt, hogy Hans még az órát és a dátumot is ismerte. A ló a különféle kérdésekre patájának dobantásaival válaszolt.

Okos Hanst először cirkusban mutogatta gazdája, aki váltig állította, hogy produkciójában semmi csalás nincs. Az eset hamar a kutatók érdeklődését is felkeltette, ugyanis akkoriban senki sem feltételezte, hogy az állatok bárminemű intelligenciával rendelkezhetnek. Hans-t sokan vizsgálták: állatidomárok, bűvészek, zoológusok, matematikusok, de számtalan vizsgálat után sem találták csalásnak nyomát. Az volt a legmegdöbbentőbb, hogy az állat nemcsak gazdájának, hanem gyakorlatilag bárkinek helyesen válaszolt. Egyik alkalommal egy – a kormány által megbízott – kutatóbizottság is megvizsgálta a lovat, de ők sem találtak semmi átverést. A bizottság egyik tagja, egy Oskar Pfüngst nevű pszichológus azonban ezek után is szkeptikus maradt, és megkérte Von Ostent, hogy hadd folytassa a vizsgálatait. Ő ebbe is belement, elvégre tudta magáról, hogy nem csaló.

A megoldást végül Oskar Pfüngst találta meg, aki különféle körülmények között vizsgálta Hans tudását. Azt vette észre, hogy a ló csak akkor válaszol helyesen, ha közelről látja a kér-

dezőt. Minél nagyobb távolság volt közöttük, annál jobban romlott a helyes válaszok aránya. Amikor a kérdező és az állat között egy paraván volt, a helyes válaszok aránya gyakorlatilag 0% volt. További izgalmas felfedezés volt, hogy az állat csak akkor válaszol helyesen kérdésre, ha a helyes választ maga a kérdező tudja.

Pfüngst további vizsgálatokat folytatott, azonban ezek alanya nem Hans, hanem a kérdező személyek voltak. Megállapította, hogy a kérdező testtartása, az arckifejezése, a légzése megváltozik, amikor a ló a topogással elér a helyes válaszhoz, Hans pedig ezekre az apró változásokra reagál érzékenyen. Hans tényleg rendkívül intelligens volt, ez azonban nem a matematikai tudásában rejlett, hanem abban, hogy rájött, hogy ha olyankor hagyja abba a topogást, amikor a kérdező viselkedése megváltozik, akkor jutalmat kap. Wilhelm von Osten tehát úgy csalt, hogy nem is volt tudatában

annak, hogy ezt teszi, és megsúgja a helyes válaszokat a lónak.

A már önmagában is érdekes jelenség azért izgalmas zen szempontból, ugyanis a mindennapi életben mi is számtalanszor lehetünk akár „félreértett” Okos Hans-ok, akikről akár „átej-tett” cirkuszi nézők is. Amikor egy embertá-runk viselkedésén felháborodunk, illetve amikor „hiszen én csak jót akartam!” szabadkozások közepette mi kerülünk korholt, meg nem értett helyzetbe, akkor (is) érdemes lehet elgondolkozni a fenti történeten. Tényleg jól értelmez-zük-e mások viselkedését? A másoktól ránk zúduló reakcióknak mi vagyunk-e a tényleges forrása? Egy adekvátnak tűnő reakció valójá-ban mennyire is adekvát? Vajon képesek va-gyunk-e, hányszor és hogyan tudunk ezekben a helyzetekben Oskar Pfüngst szerepébe bújni, leleplezni akár a saját, akár a másik ember aka-ratlan csalását?

Némethy Krisztián *Hét haiku*

*A haldokló éj
meglát egy távoli fényt,
s kihajnalodik.*

*Egy paradicsom
mállik. A gombáknak ez
egy Paradicsom.*

*Sárga levelek.
Barnák, zöldek, vörösek.
De az ős szürke.*

Némethy Krisztián: Oázis (csempefestmény)

*A tiszta égen
csak egy sas-madár köröz.
Még a Nap sem süt.*

*Angyalszárnyakat
melebbentő fuvallat:
szálló sejtelem.*

*Lebeg a faág.
Tovahalad a folyó
puha pamlagán.*

*Egy kicsi gyöngysor –
szemei leszakadnak
a szürke szárlról.*

Dobosy Antal Őzlábgalóca

Még a 80-as években történt. Hosszú túrán vettem rész jó néhány társammal együtt. A túrát Pásztó városánál kezdtük, ami a Mátra-hegység innenső oldalán van, és a cél Lillafüred volt, ami a Bükk-hegység túlsó oldalán helyezkedik el. Ezt a közel 140 km távolságot egyhuzamban éjszakai táborozás, nagyobb pihenő nélkül volt szándékunkban végig járni, gyalog és a hegyeken keresztül.

A túra nagyon komoly erőfeszítést és kitarást igényelt, ráadásul meglehetősen igénybe vette a lábat és annak izületeit. Mondanom sem kell, hogy ezt a túrát így elsőre nem is sikerült teljesíteni. Voltak, akik már Galyatetőn feladták, és kiszálltak. Megvárták az első buszt, amely hazavitte őket. De azért még maradtunk jó páran, akik kitartottunk, és mentünk tovább.

Galyatető után a gyalogló menet hosszan elhúzódott, egyesek, a fiatalabb része a társaságnak, jóval előbbre jártak, mint a társaság zöme. Néha azért megvártak, hogy beérjük őket, hiszen azok, akik az utat jobban ismerték, akik a túrát vezették a többséggel tartottak.

Egy ilyen alkalommal, amikor beértük két előre szaladt társunkat, arra lettem figyelmes, hogy József valamit tart a kezében, és nagyon magyaráz valamit társának. Közelebb érve nyilvánvalóvá vált, József egy gombát kínál Lászlónak, egy magas, vékony társunknak, hogy kóstolja meg, aki meglehetősen vonakodott beleharapni. József azzal igyekezett meggyőzni a társát, hogy egy jókora falatot leharapott a kezében tartott gombából, és jóízűen megette.

Közelebb érve, láttam, a gombából már egy jókora darab hiányzik. Megkérdeztem, hogy tisztában van-e azzal, hogy ez milyen gomba. József magabiztosan állította, hogy igen, tisztában van, ez egy őzlábgomba. Máskor szedett már ilyet, és soha semmi baja nem lett tőle. Állította, hogy a gomba nyersen is ehető, finom, az íze kellemes. Magabiztos hangvétele és érvei meglehetősen hatásosak voltak, László bár bizalmatlan volt, de már-már ott tartott, hogy meg merné kóstolni.

Nekem azonban feltűnt valami, mintha a tönk alapján maradék bocskor részei látszanának, ez arra utalt, hogy mégsem lehet ez őzláb gomba. Őzlábnak van ugyan gallérja, de bocskora nincs. Nagyon gyanús lett a dolog! Jobban megvizsgálva József kezében a gombát, számomra világgossá vált, hogy egy gyilkos galócát tart a kezében. Egy halálosan mérgező gombát, melyből már hiányzott is egy darab!

Abban az időben sokat jártam az erdőt, sokszor gombaszedési céllal. Sok gombát ismertem is, de amikor ismeretlen gombát találtam, elsőre a gomba határozót vettem segítségül, de igyekeztem szakemberrel is megvizsgáltatni. Így gyakran kötöttem ki a kirándulás végén a gomba vizsgálónál a piacon, aki segített annak eldöntésében, hogy megfelelően határoztam-e meg a kosárban lévő gombákat. Nemezszer talált benne olyat, ami mérgezőnek minősült, így sajnálatomra kidobatta, sőt azokat a gombákat is, amelyekkel azok érintkeztek. A gombaszedéskor a legfőbb törvény, hogy ha az ember nem biztos abban, hogy ehető a gomba, akkor inkább dobja el, és ne egyen belőle.

No, de József nagyon biztos volt, hogy ehető, jó gombát szedett! Én meg nagyon biztos voltam abban, hogy a gomba mérgező. Ráadásul azt láttam, hogy a hazánkban található legmérgezőbb gombát tartja a kezében! Két egymásnak ellentmondó nézet feszült egymásnak!

Valamit tennem kellett. Egyrésztől fontos volt, hogy megakadályozzam, hogy bármelyikük is egyen a továbbiakban belőle. Másrészt, megpróbáljam elérni, hogy József, aki már evett a gombából, hányja ki azt.

A nehézségek ekkor adódtak. Lászlót könnyű volt meggyőzni, hogy higgyen nekem. De Józseffel nem tudtam megbirkózni. Annyira biztos volt a maga igazában, abban, hogy nem mérgező őzláb gombát szedett, hogy nem volt hajlandó megszabadulni a már lenyelt gombától.

Furcsa, hogy valaki, aki életveszélyben van, nem akar erről tudomást venni! Ideológiai kü-

lönbség volt közöttünk! Ketten két különböző igazságot tartottunk valóságnak. Mindegyikünk biztos volt a maga igazában. Azonban én szerettem volna megmenteni társam életét, és mindenáron! De ellenállása olyan nagy volt, hogy képtelen voltam meggyőzni arról, hogy hányjon. Az idő telik, és az emésztés kezd a mérget feldolgozni, és eljuttatni a vérbe. Az idő sürgetett. Már-már egyetlen kiútnak az látszott, hogy fejbe csapom, és így ártalmatlanná téve, meghánytatom erőszakkal. Vállalva azt is, hogy úgy megharagszik majd rám, hogy soha nem leszünk barátok.

Gyilkos galóca

Az agyam zakatolt, kerestem a megoldásokat. Megpróbálkoztam érvekkkel, elmondva mit tudok az őzlábról, és mit tudok a gyilkos galócáról. Részletesen elmondtam neki mindazt, ami a gomba határozóiban is le van írva. Majd elmondtam a gyilkos galóca hatásmechanizmusát, de azt is, hogy a mérég úgy 24 óra után kezd el hatni és rosszul érezni okozni. És azt, hogy akkor már rendszerint késő hányni, mert már nincs mit, és hogy a mérég már a májban van, azt károsítja. És azt is, hogy ilyenkor már az orvos sem sokat tehet. Elmondtam azt is, hogy olyan erős a mérég, hogy, bár a termőhelytől is függ, de egyetlen falat gomba is halálos lehet. Mégsem sikerült az életveszélynek még a gyanúját sem felkelteni. Telték a percek, és nem hitt nekem! Nem tudtam meggyőzni. De még bizonytalanná sem tudtam tenni. Be

kellett látnom, hogy ebben a helyzetben semmit sem ér a gombáról való összes tudásom!

Sok különböző megközelítés után, arra gondoltam, hogy megpróbálok valami mást. Felajánlottam neki egy fogadást. Egy nagy összegű fogadást – amennyire emlékszem, talán egy láda sört –, hogy ha kihányja a gombát, akkor utólag döntsük el, hogy milyen gomba volt. Elvisszük egy gombaszakértőhöz, vagy bárkihez, aki bizonyossággal meg tudja állapítani, hogy az milyen gomba, és ha mérges, akkor én nyerek, ha nem, akkor én fizetek. Annyira biztos volt abban, hogy neki van igaza, és nyerni fog, hogy belement a fogadásba. Elfogadta a feltételemet, és kihányta a maradék gombát. Legalább 20 perc telt el eddig, bár lehetett az fél óra is.

Én megnyugodtam, és gyalogoltunk tovább. Hazaérve Budapestre a gombaszakértő igazolta, hogy én tudtam jól, a gomba gyilkos galóca volt. A fogadást megnyertem, és társam becsületére váljék, hogy a láda sört is megkaptam, amit aztán a baráti körben el is fogyasztottunk, így szent lett a béke közöttünk. További elégtétel volt számomra az a néhány hónappal későbbi májfunkciós vizsgálat, ami néhány százalék a gombának tulajdonítható májkárosodást mutatott ki, de ami már nem jelentett életveszélyt.

Bár a történet sok évvel ezelőtt történt, az úgy a mai napig komoly kérdéseket vet fel bennem. Életem során nem egyszer kerültem olyan helyzetbe, hogy meg kellett volna győznöm valakit arról, hogy rosszul látja a helyzetét, vagy arról, hogy helytelen a tudása, és ezért nem sikerülnek megfelelően a dolgai. Meggyőznöm arról, hogy másként kellene csinálnia a dolgait. Ráadásul nem egyszer úgy, hogy az illető kimondottan a segítségemet kérte. Legtöbbször olyan erős volt a ragaszkodása az eddig megszerzett tudásához, hogy bár be is látta azt, hogy másképp kellene vélekednie, a változtatás szemléletén mégsem sikerült. Nem tudunk másképp látni, másképp vélekedni, más látni igaznak, csak azt, amit addig.

A fent elmondott történet akár sikertörténet is lehetne, mégis az, ahogyan megoldódott, hiányérzetet keltett bennem. Hogyan történhet meg az, hogy nem vagyok képes meggyőzni valakit arról, hogy életveszélyben van, holott minden az üggyel kapcsolatos tudás a birtokomban van? Ennyire nehéz átadni az igazságot?

A négy bódhiszattva fogadalom

A szenvedő lények számtalanok,
fogadom, hogy mindnek segítségére leszek.

A szenvedélyek kötelékei sokfélék,
fogadom, hogy mindtől megszabadulok.

A tanítások sokrétűek,
fogadom, hogy mindet megismerem.

Az út a teljesség elérése,
fogadom, hogy végigjárom.

Tisztelet a három drágaságnak

Tisztelet minden Buddhának, minden megvilágosodottnak,
akik ragyogásukkal jelen vannak ebben a közösségben.

Tisztelet a Dharmának, a tanításnak,
ami világosságával jelen van ebben a közösségben.

Tisztelet minden Szanghának, minden gyülekezetnek,
amelyek fényükkel jelen vannak ebben a közösségben.

Az öt fogadalom

Töreksem az élet megóvására.
Töreksem a közösség védelmére.
Töreksem a közvetlen megismerésre.
Töreksem az igazságban való létre.
Töreksem a tudat tisztán tartására.

Yamakawa rósi látogatása az Egyházban és a Főiskolán